

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ,
ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ & ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΠΟΛΙΤΗ**

Μεταπτυχιακή εργασία

**«Human trafficking και Πολιτικές Αντιμετώπισης: Η συμβολή των ελληνικών
ΜΚΟ στον περιορισμό του φαινομένου»**

ΑΝΕΣΤΗΣ ΣΙΧΟΝΙΔΗΣ

Αρ. Μητρώου: 3032202101023

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ:

Δέσποινα Καρακατσάνη

ΜΕΛΗ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ:

Σπυριδάκης Εμμανουήλ, Παπαδιαμαντάκη (Γιούλη) Παναγιώτα

Κόρινθος 2023

Copyright © 2023 (Ανέστης Σιχονίδης)

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος. Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας έκδοσης, εξολοκλήρου ή τμήματος αυτής για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα του κειμένου εκφράζουν τον συγγραφέα και μόνο.

Περιεχόμενα

Περίληψη	7
Εισαγωγή.....	7
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	10
ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ: ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ	10
1.1. Παράγοντες άνθισης εμπορίας ανθρώπων	10
1.2. Διαδικασίες διακίνησης	12
1.2.1. Το θύμα.....	14
1.2.2. Ο εμπλεκόμενος.....	15
1.2.3. Ο πελάτης	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	17
Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ TRAFFICKING ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	19
ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ	19
3.1. Εννοιολογική προσέγγιση	19
3.2. Χαρακτηριστικά	20
3.3. Κοινωνικές Ανισότητες	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	24
ΕΜΦΥΛΗ ΒΙΑ	24
4.1. Διαστάσεις έμφυλης βίας.....	24
4.2. Ορισμός και Μορφές Έμφυλης Βίας.....	26

4.2.1. Ορίζοντας την έμφυλη βία.....	26
4.2.2. Μορφές έμφυλης βίας.....	27
4.3. Πολιτικές για την Αντιμετώπιση της Έμφυλης Βίας.....	29
4.3.1 Διεθνείς Συμβάσεις.....	29
4.3.2. Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης	31
4.3.3. Εθνικές Πολιτικές Αντιμετώπισης	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	34
ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ.....	34
5.1. Ελληνικό Νομοθετικό Πλαίσιο	35
5.2. Δράση Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ).....	40
5.2.1. Χαρακτηριστικά	40
5.2.2. Προσφερόμενες υπηρεσίες ελληνικών ΜΚΟ.....	41
5.3. Φορείς Πρόληψης.....	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	47
Πολιτικές Αντιμετώπισης σε Ευρωπαϊκό Επίπεδο	47
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7	51
7.1. Συμμετέχουσες	51

7.2. Μέθοδος Παραγωγής Δεδομένων	53
7.3. Διαδικασία διεξαγωγής της συνέντευξης και Δεοντολογικά Ζητήματα	53
7.4. Μέθοδος Ανάλυσης Δεδομένων.....	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8	56
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	56
8.1. Εσωτερική λειτουργία των ΜΚΟ.....	56
8.2. Πηγές χρηματοδοτικής στήριξης.....	60
8.3. Ενημέρωση ευρύτερου κοινωνικού συνόλου	60
8.4. Ενημέρωση ευάλωτων κοινωνικών ομάδων	61
8.5. Συνεργασία με φορείς του κράτους.....	63
8.6. Δυσκολίες απεμπλοκής από τα κυκλώματα	64
8.7. Πρόβλεψη για αύξηση των εσωτερικών δράσεων	65
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9	66
Συμπεράσματα/Συζήτηση.....	66
Βιβλιογραφία	69

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω εγκάρδια την οικογένεια μου και τις αγαπημένες μου φίλες Ελευθερία, Βασιλική και Μαρία, για τη διαρκή τους στήριξη καθ' όλη τη διάρκεια της συγγραφής μου. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου κα Δέσποινα Καρακατσάνη για όλη την καθοδήγηση και την κατανόηση που μου προσέφερε. Τέλος, οφείλω θερμές ευχαριστίες στις τρεις συμμετέχουσές μου, χωρίς τη βοήθεια των οποίων δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί η περάτωση της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας.

Αφιερωμένη σε όσους ανθρώπους γνώρισαν την αδικία και την καταπάτηση των προσωπικών τους ελευθεριών.

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα μελετά το φαινόμενο της διεθνικής σωματεμπορίας στη χώρα μας και τις πολιτικές αντιμετώπισης των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ) με σκοπό τον περιορισμό του φαινομένου. Αρχικά, γίνεται μια αναφορά σε εισαγωγικές παρατηρήσεις, όπου παρατίθενται γενικές πληροφορίες γύρω από το εξεταζόμενο θέμα, συμπεριλαμβανομένου του εννοιολογικού ορισμού του φαινομένου και της διατύπωσης του ερευνητικού ερωτήματος της εργασίας. Στη συνέχεια ακολουθεί ο κύριος άξονας, ο οποίος χωρίζεται: α) στη θεωρητική επισκόπηση της βιβλιογραφίας και β) στην ερευνητική προσέγγιση. Το πρώτο μέρος αποτελείται από 6 κεφάλαια με αναφορές σε θεματικές όπως: αίτια και προβλήματα του φαινομένου, επικρατούσες συνθήκες του trafficking σήμερα, κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός, έμφυλη βία, πολιτικές σε εθνικό επίπεδο και πολιτικές σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Έπειτα, μεταβαίνουμε στο δεύτερο μέρος, αυτό της μεθοδολογίας, με αναφορές στις διαδικασίες επιλογής της ποιοτικής μεθόδου ανάλυσης, στην παράθεση των δεδομένων και στην ανάδειξη των τελικών αποτελεσμάτων. Τέλος, ακολουθεί η επισήμανση των συμπερασμάτων και οι βιβλιογραφικές αναφορές.

Λέξεις κλειδιά: εμπορία ανθρώπων, χαρακτηριστικά σωματεμπορίας, κοινωνικός αποκλεισμός, έμφυλη βία, εθνικές πολιτικές, Ευρωπαϊκή Ένωση, μεθοδολογία έρευνας.

Εισαγωγή

Το φαινόμενο της παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων ή αλλιώς «human trafficking» αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα και διαρκώς εξελισσόμενα εγκλήματα σε παγκόσμιο επίπεδο και οδηγεί στην άμεση καταπάτηση όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι πρακτικές εφαρμογής του φαινομένου εγείρουν διαστάσεις κοινωνικής παθογένειας με ποικίλες προεκτάσεις σε κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό επίπεδο. Στη χώρα

μας, τα τελευταία χρόνια, παρατηρούνται μεθοδευμένες δράσεις σωματεμπορίας με θύματα κυρίως γυναίκες ακόμα και ανήλικα κορίτσια (υπόθεση 12χρονης στον Κολωνό, υπόθεση 19χρονης στην Ηλιούπολη). Εάν λάβουμε υπόψη και τον διαρκώς αυξανόμενο αριθμό των γυναικοκτονιών που λαμβάνουν δράση στην Ελλάδα, η διερεύνηση πολιτικών αντιμετώπισης σε συνδυασμό με την ευαισθητοποίηση και την επαγρύπνηση όλων μας, κρίνονται διαδικασίες άκρως απαραίτητες για τον περιορισμό του φαινομένου και τη συνακόλουθη αποδέσμευση των θυμάτων από τους επίδοξους θύτες.

Στην προσπάθειά μας να αντιληφθούμε τον όγκο αλλά και τη συνθετότητα του φαινομένου που εξετάζεται στην παρούσα έρευνα, είναι σκόπιμο να προβούμε, καταρχάς, στην διατύπωση του εννοιολογικού ορισμού του «human trafficking». Στον πυρήνα της έννοιας της εμπορίας ανθρώπων πρωταρχικό ρόλο διαδραματίζουν οι όροι της εκμετάλλευσης και της ευαλωτότητας με ποικίλες μορφές. Πιο συγκεκριμένα, η καταναγκαστική εργασία, η επαιτεία, η λήψη οργάνων του σώματος, η σεξουαλική εκμετάλλευση, το εμπόριο βρεφών για παράνομες υιοθεσίες, το εμπόριο παρένθετων μητέρων ή και νυφών κατά παραγγελία, η στρατολόγηση ανηλίκων προκειμένου να χρησιμοποιηθούν σε ένοπλες συγκρούσεις και η χρησιμοποίηση ανηλίκων για την τέλεση εγκληματικών πράξεων, είναι μερικές από τις πιο διαδεδομένες μορφές εκμετάλλευσης που τοποθετούν τον άνθρωπο στο επίκεντρο παράνομων αγοραπωλησιών (Μιχαήλ, 2013:2). Ωστόσο, οι συγκεκριμένες μορφές εκμετάλλευσης θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ενδεικτικές. Η ραγδαία άνοδος των τεχνολογικών επιτευγμάτων σε συνδυασμό με ευρύτερα εννοιολογικά πεδία που εκμηδενίζουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια καθιστώντας τα άτομα εμπορεύματα εις βάρος άλλων, δεν αποκλείουν την εμφάνιση νέων μορφών εκμετάλλευσης του ανθρώπινου σώματος (Μπουρούση, 2019).

Εντούτοις, ο ακριβής και επικρατέστερος ορισμός του trafficking προέρχεται από το Άρθρο 3 στο Πρωτόκολλο του Παλέρμο, το οποίο υπεγράφη στο Παλέρμο της Ιταλίας το Δεκέμβριο του 2000 και τέθηκε σε ισχύ στις 23 Σεπτεμβρίου του 2003. Σύμφωνα με το άρθρο 3: «(α) Διακίνηση προσώπων νοείται η στρατολόγηση, μεταφορά, μετακίνηση, πα-

ροχή καταλύματος ή η υποδοχή προσώπων, με την απειλή ή χρήση βίας ή άλλων μορφών εξαναγκασμού, με απαγωγή, εξαπάτηση, παραπλάνηση, κατάχρηση εξουσίας ή ευάλωτης θέσης ή με παροχή ή αποδοχή χρημάτων ή ωφελημάτων για να επιτευχθεί η συγκατάθεση προσώπου που έχει τον έλεγχο άλλου προσώπου, με σκοπό την εκμετάλλευση. Η εκμετάλλευση περιλαμβάνει, τουλάχιστον, την εκμετάλλευση της πορνείας άλλων ή άλλες μορφές γενετήσιας εκμετάλλευσης, την αναγκαστική εργασία ή παροχή υπηρεσιών, τη δουλεία ή πρακτικές παρόμοιες με τη δουλεία, την υποτέλεια ή την αφαίρεση οργάνων.

Βάση του προαναφερθέντος Πρωτοκόλλου, η διεθνική σωματεμπορία συνοψίζει τη συνύπαρξη τριών παραγόντων: α) την ενέργεια (τη στρατολόγηση, τη μεταφορά, τη μεταβίβαση, την παραλαβή προσώπων), β) τα μέσα που χρησιμοποιούνται (χρήση ή απειλή χρήσης βίας ή άλλης μορφής εξαναγκασμού) και γ) το σκοπό (εκμετάλλευση) (Σεραφεΐμ, Χρήστου, Βλάχου, 2021:8-11).

Η παράνομη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων με σκοπό την επιβολή κυριαρχίας μέσω οποιασδήποτε μορφής, περιλαμβάνει την εμπορευματοποίηση και την εκμετάλλευση του ανθρώπινου σώματος. Η έννοια της εμπορίας ανθρώπων φανερώνει την αντικειμενική ερμηνεία της ίδιας της λέξης: άνθρωπος εμπορεύεται άνθρωπο. Σε αυτό ακριβώς το σημείο εντοπίζεται η διαφορά της σωματεμπορίας από τις υπόλοιπες μορφές εγκλήματος. Το αδίκημα τελείται ευθέως κατά προσώπων, υπονομεύοντας παράλληλα, τον πυρήνα της ανθρώπινης προσωπικής αξιοπρέπειας και τιμής (Αναγνωστοπούλου, Βουγιούκα, Παπαγιαννοπούλου, 2016). Η εμπορία ανθρώπων, ως φαινόμενο, εντάσσεται σε ένα πλαίσιο το οποίο αναδιαμορφώνεται και επηρεάζεται βάσει ορισμένων καίριων παραγόντων. Η σύγχρονη άνθιση της παγκοσμιοποίησης, για παράδειγμα, συμβάλλει στη συνθετότητα του φαινομένου, όσο προχωρά στην ανακατανομή των διαφορών, αντί της κατάργησής τους. Έπειτα, η αυξανόμενη κίνηση μεταναστευτικών ροών με σκοπό την αναζήτηση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης διευκολύνει την εμφάνιση νέων στρατηγικών σωματεμπορίας. Τέλος, η ύπαρξη φυλετικών, κοινωνικών και έμφυλων διακρίσεων αποτελεί γόνιμο έδαφος για την συνέχιση αλλά και την εξάπλωση περιπτώσεων εμπορίας ανθρώπων (Παπαγιαννοπούλου, 2007).

Λαμβάνοντας υπόψη όλα όσα αναφέρθηκαν στο εισαγωγικό μέρος, στόχος της παρούσας έρευνας είναι να αναδειχθούν οι πολιτικές αντιμετώπισης για τον περιορισμό του φαινομένου στην Ελλάδα, μέσω της συμβολής των εργαζομένων των ΜΚΟ. Το ερευνητικό ερώτημα αφορά τους τρόπους με τους οποίους οι εσωτερικές δράσεις/λειτουργίες των ΜΚΟ επηρεάζουν την αντίληψη αποτελεσματικότητας των εργαζομένων με γνώμονα πάντα τον περιορισμό του human trafficking για μια κοινωνία ελεύθερη, αποδεσμευμένη από την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στη συνέχεια της συγκεκριμένης εργασίας θα ακολουθήσει το κυρίως μέρος με αναφορές σε διάφορους άξονες της διεθνούς σωματεμπορίας καθώς επίσης και υφιστάμενες κρατικές, θεσμικές και ευρωπαϊκές πολιτικές για την καταστολή του φαινομένου, κατόπιν βιβλιογραφικής ανασκόπησης. Έπειτα, θα δοθεί έμφαση στη μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε για την διεξαγωγή της έρευνας και τέλος, θα ακολουθήσουν τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ: ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

1.1. Παράγοντες άνθισης εμπορίας ανθρώπων

Σύμφωνα με τον Ράικο (όπως αναφέρεται στο Μιχαήλ, 2013) τις τελευταίες δεκαετίες τόσο στη χώρα μας, όσο και διεθνώς, η δράση των οργανωμένων εγκληματικών ομάδων στηριζόμενη στη σωματεμπορία, παρουσιάζει ραγδαία επιτάχυνση. Παρά το γεγονός ότι η εμπορία ανθρώπων κατατάσσεται στο πεδίο της αθέατης εγκληματικότητας, σύμφωνα με μελέτες, λαμβάνει τη δεύτερη πιο κερδοφόρα επιχείρηση μετά το εμπόριο ναρκωτι-

κών, με το συνολικό της τζίρο να ξεπερνά ετησίως τα 32 δισεκατομμύρια ευρώ (Μιχαήλ, 2013). Το στοιχείο της ευαλωτότητας δικαιολογεί αυτόν τον αριθμό, καθώς οι διακινητές-θύτες στοχεύοντας στο άμεσο κέρδος, στοχοποιούν άτομα που βρίσκονται σε πιο ευάλωτη θέση με σκοπό να τα χειραγωγούν και να τα ελέγχουν (Σεραφείμ, Χρήστου, Βλάχου, 2021). Στο σημείο αυτό να αναφέρουμε ότι η εξαπάτηση των θυμάτων βασίζεται σε ποικίλες μεθόδους παραπλάνησης. Σύμφωνα με την ερευνήτρια Διγιδίκη (2014), η προσφορά ευκαιριών για μια υποτιθέμενη καλύτερη ζωή σε συνδυασμό με την οφειλή μεγάλων χρηματικών ποσών και την ερωτική εξαπάτηση, τοποθετεί τα θύματα σε ένα μεθοδευμένο σχέδιο δράσης πλήρους εκμετάλλευσης με ανεπαίσθητες συνέπειες στον ψυχισμό τους.

Οι λόγοι της ραγδαίας εξάπλωσης της διεθνικής σωματεμπορίας τόσο διεθνώς όσο και στη χώρα μας δε σταματούν εδώ. Το φαινόμενο τροφοδοτείται από το συνδυασμό των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών συνθηκών που επικρατούν τόσο στις χώρες προέλευσης των θυμάτων όσο και στις χώρες προορισμού (Clark, 2003). Η πρώτη κύρια αιτία άνθησης του φαινομένου αφορά τη μαζική μετακίνηση μεταναστών κυρίως από χώρες της αφρικανικής ηπείρου και της Ασίας ή της ανατολικής Ευρώπης που βιώνουν μεγάλα ποσοστά οικονομικής δυσπραγίας, προς τις ανεπτυγμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Χαριστού, 2015:6). Η διαρκώς αυξανόμενη φτώχεια και η ανεργία αυξάνουν τις κοινωνικές παθογένειες και κατ' αυτόν τον τρόπο αναγκάζουν τα θύματα να αναζητήσουν ένα καλύτερο μέλλον (Μπασιούκας, 2021). Επιπλέον, το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των χωρών προέλευσης σε συνδυασμό με τις εμπόλεμες συρράξεις και την ελλιπή ενημέρωση για τις ασφαλείς διεξόδους μετανάστευσης αλλά και οι φυλετικές ανισότητες, ανοίγουν τον δρόμο για την εξάπλωση του φαινομένου της σωματεμπορίας (Γκεσουλή, 2021).

Όσον αφορά τις συνθήκες που επικρατούν στις ανεπτυγμένες χώρες του δυτικού κόσμου (χώρες προορισμού), το πρόβλημα αποκτά ακόμα μεγαλύτερες διαστάσεις. Το καταναλωτικό πνεύμα και ο υλισμός στις σύγχρονες κοινωνίες αποτελεί πόλο έλξης για τα άτο-

μα υποανάπτυκτων χωρών δημιουργώντας την ψεύτικη πεποίθηση ότι το πλήθος των διαθέσιμων αγαθών αφθονεί. Κάτι τέτοιο λειτουργεί παραπλανητικά για τα θύματα, τα οποία καταλήγουν φθηνό εργατικό δυναμικό ή σεξουαλικά υποχείρια σαρκικών απολαύσεων από τους «πελάτες» (Ρωμανιά, 2011). Ο «πελάτης» με τη σειρά του φέρει εξίσου μεγάλη ευθύνη, καθώς η ηθελημένη του σύμπραξη στην εκμετάλλευση του αδυνάτου με σκοπό την ικανοποίηση των αναγκών του, τροφοδοτεί ακόμα περισσότερο το οργανωμένο έγκλημα της διεθνικής σωματεμπορίας (Μπασσιούκας, 2021). Καθοριστικό ρόλο στη γιγάντωση του φαινομένου λαμβάνει και η παγκόσμια εμβέλεια του διαδικτύου και των ΜΜΕ. Αφενός, η ψηφιοποίηση της επικοινωνίας διευκολύνει τους δράστες να υλοποιούν ευκολότερα και γρηγορότερα τις εγκληματικές τους δράσεις σε διαφορετικές τοποθεσίες την ίδια στιγμή, αφετέρου η δύναμη των ΜΜΕ προβάλλει σκηνές βίας και μετατροπής του γυναικείου σώματος σε αντικείμενο ηδονής (Ρωμανιά, 2011). Τέλος, με την αδιαφορία των εθνικών κυβερνήσεων να εφαρμόσουν την υφιστάμενη νομοθεσία για τον περιορισμό του trafficking, σε συνδυασμό με όλα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, η εξάπλωση του φαινομένου λαμβάνει όλο και μεγαλύτερες και ανησυχητικές διαστάσεις.

1.2. Διαδικασίες διακίνησης

Προκειμένου να αποκτήσουμε μια σφαιρική εικόνα σχετικά με τις επικρατούσες συνθήκες του φαινομένου της διεθνικής σωματεμπορίας στην Ελλάδα, κρίνεται απαραίτητο να προβούμε σε ένα χρονικό διαχωρισμό πριν την χρονολογία του 2000 και μετά. Όπως φαίνεται από την επισκόπηση της βιβλιογραφίας, η έλλειψη ουσιαστικού νομοθετικού περιεχομένου πριν από το 2002 δημιουργούσε αποσαφηνίσεις και νοηματικά «κενά» στη διαμόρφωση μιας πλήρους εικόνας σχετικά την κατάσταση του trafficking στην Ελλάδα (Οικονόμου, 2010). Η Λαζαρίδη, για παράδειγμα, αναφέρει: *«Κάποιος θα μπορούσε να πει ότι αυτές που ζουν στο περιθώριο του περιθωρίου μιας κοινωνίας είναι οι σκλάβες της νέας χιλιετίας, εγκλωβισμένες σε τόπους κοινωνικά και οικονομικά ρατσιστικούς, από τους οποίους δεν μπορεί να αποδράσουν»* (Lazarides, όπως αναφέρεται στο Μάκη, 2014:75).

Η σωματεμπορία στη χώρα μας άρχισε να γίνεται αντιληπτή στη δεκαετία του 1980 με τη συμμετοχή γυναικών από την Πολωνία, τις Φιλιππίνες, την Ταϊλάνδη και την Καραϊβική και τη συνακόλουθη συμβολή ενός μεγάλου αριθμού του ανδρικού πληθυσμού, διαδραματίζοντας το ρόλο του πελάτη (Διγιδίκη, 2014). Ωστόσο, η έξαρση του φαινομένου στον ελλαδικό χώρο γίνεται πιο έντονη στη δεκαετία 1990-2000 με κυριότερα χαρακτηριστικά τις βίαιες μεθόδους αρπαγής και τα εξαναγκαστικά μέσα διακίνησης των θυμάτων (Διγιδίκη, 2014). Εξάλλου, ο αριθμός των «πελατών» που προβαίνουν σε χρήση των υπηρεσιών της σωματεμπορίας παρουσιάζει ραγδαία άνοδο, καθώς οι υπηρεσίες αυτές δεν προσφέρονται μόνο στα μεγάλα αστικά κέντρα αλλά και στην επαρχία (Οικονόμου, 2010).

Ουσιαστικά, η παραπλάνηση των θυμάτων έβρισκε επιτυχία μέσω της συνεργασίας διαφόρων εγκληματικών ομάδων. Συγκεκριμένα άτομα ορίζονταν για κάθε στάδιο του εμπορίου, όπως ο τρόπος μεταφοράς, ο έλεγχος, η χειραγώγηση, η πορνεία, οι δράσεις διαφθοράς πολιτικών και κρατικών αξιωματούχων. Στα μέσα εφαρμογής του οργανωμένου εγκλήματος, τοπικά δίκτυα διαμεσολαβητών που συνεργάζονται με διακινητές, είναι υπεύθυνα για τις διαδικασίες εύρεσης τρόπου μεταφοράς τόσο των θυμάτων όσο και των συνοδών τους αλλά και του τύπου διαμονής των προσώπων αυτών (Patta, Koffas, Paradimopoulos, Sdrolías & Belias, 2015). Σε πολλές περιπτώσεις, παρατηρήθηκε κάλυψη επιχειρήσεων και εταιρειών από το νομικό πλαίσιο, όταν στην πραγματικότητα προχωρούν σε συνεργασία με τα εγκληματικά δίκτυα εμπορίας ανθρώπων. Οι επιχειρήσεις αυτές μπορεί να είναι ταξιδιωτικά γραφεία, πρακτορεία εύρεσης εργασίας μοντέλων, νυχτερινά κέντρα, κ.ά. (Desfiniotou, 1999:9-10).

Σε πρακτικό επίπεδο, σύμφωνα με τον Λάζο (2002α), ο κοινωνικός ιστός της χώρας στη δεκαετία του 1990 αναγνώρισε την εξαναγκαστική πορνεία, η πολιτεία αγνοούσε τα περιστατικά ενώ η πορνική πελατεία χρηματοδοτούσε. Αναλυτικότερα, ο τρόπος διακίνησης των θυμάτων πραγματοποιούνταν μέσω του κυκλικού συστήματος κίνησης, βάση του οποίου επιχειρούνταν συχνές μετακινήσεις θυμάτων σε διαφορετικές περιοχές της

χώρας. Οι στόχοι της συγκεκριμένης πρακτικής επιτυγχάνονταν με την αποτροπή μιας ενδεχόμενης σύλληψης των σωματεμπόρων, τον αποκλεισμό οποιασδήποτε προσπάθειας των θυμάτων να απευθύνουν βοήθεια για την αποδέσμευσή τους από τον ασφυκτικό κλοιό των δουλεμπόρων και τρίτον τη διασφάλιση των «αναγκών» του ανδρικού πληθυσμού της εκάστοτε περιοχής (Οικονόμου, 2010:39).

Η διαδικασία της διακρατικής εμπορίας ανθρώπων στην Ελλάδα ήταν απόλυτα οργανωμένη και σχεδιασμένη σε τρία στάδια. Το πρώτο στάδιο περιλαμβάνει την στρατολόγηση των θυμάτων μέσω της εξαπάτησής τους λόγω της οικονομικής τους δυσπραγίας. Η λογική αυτή εκμετάλλευσης των διακινητών επιβεβαιώνει τον ισχυρότερο παράγοντα άνθησης του φαινομένου που δεν είναι άλλος από αυτόν της ευαλωτότητας, όπως αναφέρθηκε και στο εισαγωγικό μέρος. Στο δεύτερο στάδιο λαμβάνει δράση η μεταφορά των θυμάτων από τις χώρες προέλευσης στις χώρες προορισμού. Το τρίτο στάδιο προβλέπει την εμπορευματοποίηση των θυμάτων, τα οποία εκτός από την οικονομική, σεξουαλική και κοινωνική εκμετάλλευσή τους, επιδέχονται περαιτέρω μορφές κακοποίησης (σωματική, ψυχική). Ο εκφοβισμός, η χρήση βίας, η κατάσχεση προσωπικών και ταξιδιωτικών εγγράφων, η στέρηση βασικών αναγκαίων αγαθών (φαγητό, νερό, κλπ) καθώς επίσης και οι απάνθρωπες συνθήκες διαβίωσής τους, αποτελούν μερικά από τα σημαντικότερα μέσα εξάρτησης των θυμάτων από τους διακινητές (Λάζος, 2002α:127).

1.2.1. Το θύμα

Στρέφοντας την προσοχή μας στην πορνεία ως της πιο διαδεδομένης μορφής εμπορίας ανθρώπων, η έρευνα της Διγιδίκη (2014) παρουσιάζει ενδιαφέροντα στοιχεία σχετικά με το προφίλ των θυμάτων που καταλήγουν στην Ελλάδα. Τα θύματα αυτά χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες. Αρχικά, κατά τις πρώτες δεκαετίες όξυνσης της διεθνικής σωματεμπορίας στη χώρα μας, τα θύματα δεν γνώριζαν ούτε ότι η Ελλάδα αποτελεί την χώρα προορισμού τους, ούτε ότι θα απασχοληθούν στον καταναγκαστικό χώρο της πορνείας. Η συντριπτική τους πλειοψηφία ήταν νεαρές γυναίκες και κατέληγαν θύματα μιας ζοφερής

πραγματικότητας, μέσω της πώλησης από συγγενικά τους πρόσωπα ή μέσω της απαγωγής τους από διεθνή κυκλώματα σωματεμπορίας. Στη δεύτερη κατηγορία τα θύματα γνώριζαν ότι θα φτάσουν στην Ελλάδα χωρίς όμως να έχουν επίγνωση ότι θα εργαστούν στη βιομηχανία του σεξ. Η άφιξή τους στη χώρα αφορά την εύρεση μιας οποιασδήποτε εργασίας, σε σύντομο χρονικό διάστημα ωστόσο, οδηγούνται στην εξαπάτηση από τα κυκλώματα διακινητών. Στην τρίτη κατηγορία τα θύματα γνωρίζουν τόσο ότι θα φτάσουν στην Ελλάδα, όσο και ότι θα εργαστούν στον χώρο της πορνείας. Αγνοούν, όμως, τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης που τις περιμένουν και τις μειωμένες χρηματικές απολαβές (Λάζος, όπως αναφέρεται στο Διγιδίκη, 2014).

1.2.2. Ο εμπλεκόμενος

Εκτός από τα χαρακτηριστικά των θυμάτων, αξιοσημείωτο ενδιαφέρον παρουσιάζει και το προφίλ των εμπλεκομένων στη διαδικασία διακρατικής εμπορίας ανθρώπων στην Ελλάδα. Οι διακινητές διαδραματίζουν το ρόλο του πρώτου προσώπου στο τρίγωνο «διακινητής-θύμα-πελάτης». Εκμεταλλευόμενοι, αρχικά, τα κοινωνικοπολιτικά και οικονομικά αδιέξοδα των ανθρώπων στις χώρες προέλευσης σε συνδυασμό με τη ζήτηση υπηρεσιών στις χώρες προορισμού, υλοποιούν την επιθυμία μετανάστευσης των θυμάτων, αποκομίζοντας τεράστια χρηματικά κέρδη (Οικονόμου, 2010). Κατά τη διάρκεια της πρώτης επαφής των θυμάτων με τους διακινητές, οι δεύτεροι παρουσιάζονται ως «συμπαθητικά» άτομα, ικανά να προσφέρουν νέες βελτιωμένες συνθήκες ζωής, εμπνέοντας δείγματα εμπιστοσύνης (Συκιάτου, όπως αναφέρεται στο Οικονόμου, 2010). Σύντομα αυτή η εικόνα αλλάζει ραγδαία. Οι διακινητές καταλήγουν να εφαρμόζουν βίαιες συμπεριφορές και βασανιστήρια (καψίματα με τσιγάρα, ξυλοδαρμούς, ακρωτηριασμούς κ.λπ.), ενώ σε πολλές περιπτώσεις απειλούν τις γυναίκες με παρουσίαση ερωτικών περιπτώξεών τους σε οικεία και οικογενειακά πρόσωπα (Μοντσίνι, 2007:138).

1.2.3. Ο πελάτης

Εάν υποθέσουμε ότι ο διακινητής αποτελεί τον οικονομικά επωφελούμενο στις διακρατικές διαδικασίες εμπορίας ανθρώπων, ο σεξουαλικά επωφελούμενος είναι ο πελάτης. Η έρευνα του Λάζου (2002β) μας βοηθά να σκιαγραφήσουμε το πορτραίτο του πελάτη, προσφέροντας ακριβείς πληροφορίες βάσει των οποίων λαμβάνουν δράση οι τεχνικές του. Σύμφωνα, λοιπόν, με τον Λάζου (2002β) οι πελάτες είναι πιθανό να προέρχονται από όλα τα κοινωνικά στρώματα και χωρίζονται σε τρεις τύπους ανάλογα με τη συχνότητα αγοράς σεξουπηρεσιών. Στην πρώτη περίπτωση διακρίνεται ο «πυρηνικός» πελάτης που αποτελεί περίπου το ¼ της πορνικής πελατείας και χαρακτηρίζεται από σταθερότητα και πιστότητα στις διαδικασίες σεξικών υπηρεσιών. Ο δεύτερος τύπος πελάτη χαρακτηρίζεται ως «περιφερειακός» και είναι ο άντρας ο οποίος είχε εντάξει την πορνεία στην σεξουαλική του ζωή αλλά όχι στην κοινωνική. Τέλος, ο «δορυφορικός» πελάτης συμμετέχει στις σεξικές υπηρεσίες της πορνείας ευκαιριακά ή βρίσκεται στο στάδιο της πρώτης γνωριμίας με το φαινόμενο. Με το σκεπτικό ότι οι δορυφορικοί πελάτες παρουσιάζονται «ασταθείς» ενώ οι δορυφορικοί «δεδομένοι», οι άνθρωποι που διαχειρίζονται τις εκδιδόμενες γυναίκες έστρεψαν την προσοχή τους στην αύξηση των περιφερειακών πελατών με σκοπό τον εντοπισμό των επιθυμιών τους.

Σε γενικές γραμμές, η σχέση του πελάτη με το θύμα διαθέτει πολλές ομοιότητες με μία οποιαδήποτε εμπορική συναλλαγή. Όπως ο καταναλωτής (στην περίπτωση μας ο διακινητής) στοχεύει στην εξασφάλιση ενός αγαθού στην χαμηλότερη δυνατή τιμή, έτσι και ο πελάτης αδιαφορεί για το χαμηλό μίσθωμα που προσφέρει. Η αδιαφορία του πελάτη για τους εξαντλητικούς ρυθμούς εκμετάλλευσης των θυμάτων από τους διεθνικοσωματεμπόρους σε συνδυασμό με την ηθελημένη αποσιώπησή του κατά τις συνεντεύσεις του με τις γυναίκες-θύματα, κρίνονται παράγοντες που εγείρουν ακόμα μεγαλύτερες διαστάσεις στο φαινόμενο του sex trafficking, δυσχεραίνοντας τις προσπάθειες επίλυσής του. Με εξαίρεση ενός πολύ μικρού ποσοστού ανδρών, η πλειοψηφία των πελατών όχι μόνο δεν προσφέρει βοήθεια για άμεση απεμπλοκή από το κύκλωμα σωματεμπορίας, αλλά επιδεικνύει άκρως ρατσιστικές, βίαιες και σεξιστικές συμπεριφορές στις γυναίκες-θύματα. Τέτοιου είδους συμπεριφορές διαπιστώνονται περισσότερο σε έγχρωμες γυναίκες προερχό-

μενες κυρίως από χώρες της Αφρικής, καθώς συνήθως παρέχουν υπηρεσίες σε πολύ χαμηλές τιμές (Οικονόμου, 2010).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ TRAFFICKING ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στρέφοντας την προσοχή μας αποκλειστικά στις εγχώριες συνθήκες, αρκετές μελέτες κοινωνικών ερευνητών παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον σχετικά με την διεθνική σωματεμπορία που λαμβάνει δράση στην Ελλάδα. Η γεωγραφική θέση της χώρας σε συνδυασμό με τα σχετικά επίπεδα οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης μετά τη δεκαετία του 1990, μαρτυρούν την απήχησή της ως χώρα προορισμού (Paranicolaou και Boukli, 2019). Η έλλειψη νομοθετικού περιεχομένου και η απουσία επίσημων μηχανισμών παραγωγής δεδομένων κατά τη δεκαετία του 1990, είναι δύο άξονες που μέχρι εκείνη τη στιγμή προκαλούν σημαντικά εμπόδια στην αναγνώριση των συνθηκών trafficking που υπήρχαν στη χώρα. Ωστόσο, κάποιες ενέργειες που μαρτυρούσαν ενδείξεις εθνικής σωματεμπορίας ήταν προφανείς, όπως για παράδειγμα η συμμετοχή των μεταναστών στην αγορά εργασίας χωρίς έγγραφα (Paranicolaou και Boukli, 2019:5). Σύμφωνα με δημοσιευμένα στοιχεία, επιβεβαιώνεται ότι η συντριπτική πλειοψηφία των θυμάτων εμπορίας στην Ελλάδα ήταν αλλοδαποί υπήκοοι από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων. Το χαρακτηριστικό αυτό του πληθυσμιακού «προφίλ» αντικατοπτρίζει τη σύνθεση του μεταναστευτικού στοιχείου στη χώρα μας, και ως εκ τούτου προσφέρει μια ισχυρή επιβεβαίωση της συσχέτισης της εμπορίας ανθρώπων με τις συνθήκες περιθωριοποίησης που έχουν βιώσει οι μεταναστευτικοί πληθυσμοί στην Ελλάδα (Paranicolaou και Boukli, 2019).

Η εμπορία ανθρώπων στηριζόμενη σε σκοπούς σεξουαλικής εκμετάλλευσης λαμβάνει, επίσης, σημαντικές διαστάσεις. Στην έρευνα του Ψημμένου (Psimmenos, 2000), η βιο-

μηχανία του σεξουαλικού εμπορίου στη χώρα μας, αποκαλύπτει το μέγεθος του προβλήματος, καθώς το ευρύτερο πρίσμα των διαρθρωτικών μετασχηματισμών της αγοράς εργασίας λειτουργούσε με τέτοιο τρόπο ώστε να αναπαράγονται ο κοινωνικός αποκλεισμός και η περιθωριοποίηση αντίστοιχα. Σε αυτήν την περίπτωση, θύματα ήταν κυρίως νεαρές γυναίκες ή και ανήλικα κορίτσια. Η εμπορία γυναικών για σκοπούς σεξουαλικής εκμετάλλευσης εμφανίζονται και σε άλλες έρευνες. Σύμφωνα με τη μελέτη του Λάζου (2002α), η πορνεία στην Ελλάδα κατά τη δεκαετία του 1990, εξελίσσεται σε μια ποικιλόμορφη βιομηχανία με πολλά χρηματικά κέρδη. Ενδεικτικά, μεταξύ 1990 και 1993, ο αριθμός των ιερόδουλων που κατέληξαν θύματα σεξουαλικού εμπορίου άγγιξε τις 11.600 και κορυφώθηκε σε περίπου 25.000 το 1997. Η αύξηση αυτή σύμφωνα με τον Λάζο (2002α), αποδίδεται στη λειτουργία ορισμένων διεθνικών δικτύων διακίνησης με τη συμμετοχή διαφόρων ευρωπαϊκών χωρών (Ρωσία, Ουκρανία, Αλβανία, Πολωνία).

Εστιάζοντας στη μορφή της σεξουαλικής εκμετάλλευσης, η έρευνα του Λάζου (2002α), προσφέρει επιπλέον πληροφορίες σχετικά με τα δίκτυα διεθνικής σωματεμπορίας και πορνοπελατών στην Ελλάδα. Η πορνική αγορά αποτελούνταν από γυναίκες διαφόρων πολιτισμικών προελεύσεων, οι οποίες παρείχαν σταθερές και επαρκείς υπηρεσίες με αρκετά υψηλή ζήτηση. Ταυτόχρονα, για τη διευκόλυνση σεξουαλικών παροχών, οι τιμές ήταν προσαρμοσμένες στις οικονομικές δυνατότητες όλων των πελατών και ανανεώνονταν ανά τακτά χρονικά διαστήματα. Συχνή ανανέωση παρατηρήθηκε και στις ίδιες τις εκδιδόμενες γυναίκες, οι οποίες ακολουθούσαν τις υποδείξεις τόσο του διακινητή όσο και του πελάτη. Τέτοιου είδους καθοδηγούμενες συμπεριφορές λαμβάνουν δράση σε νυχτερινά κέντρα, μπαρ, σπίτια, ξενοδοχεία. Πρόκειται για τοποθεσίες οι οποίες επιλέγονται καθαρά από τα κυκλώματα σωματεμπορίας, υπό άκρα μυστικότητα, με σκοπό να μη γίνονται εύκολα αντιληπτές είτε από τα αρμόδια όργανα προστασίας, είτε από απλούς πολίτες.

Στην Ελλάδα, παρόλο που η εμπορία ανθρώπων είναι στενά συνυφασμένη πρωτίστως με την εκμετάλλευση των θυμάτων από την πορνεία, τα τελευταία χρόνια διαπιστώνεται

μεγάλη διόγκωση του φαινομένου σε περιπτώσεις εκμετάλλευσης ανήλικων ασυνόδευτων αλλοδαπών παιδιών, αλλά και εμπορίας βρεφών (Κόφφας, Πάττα, Ασπρίδης, κ.ά., 2017:7). Τα παιδιά-θύματα, όντας ανίσχυρα λόγω της ηλικίας τους, υποβάλλονται σε κάθε μορφή εκμετάλλευσης (βιομηχανία του σεξ, στην επαιτεία, σε άλλες μικροδουλειές, στη διακίνηση ναρκωτικών αλλά και στο εμπόριο οργάνων) με ανεπαίσθητες συνέπειες στην ψυχική και συναισθηματική τους υγεία (Κόφφας, όπως αναφέρεται στο Κόφφας, Πάττα, Ασπρίδης, κ.ά., 2017). Στην περίπτωση της εμπορίας βρεφών, η διαδικασία πραγματοποιείται μέσω των «παρένθετων μητέρων» με καταγωγή κυρίως από γειτονικές χώρες (Αλβανία, Βουλγαρία, Ρουμανία) και η αμοιβή τους κυμαίνεται από 1.500-3000 €. Όσον αφορά τα ζευγάρια που ενδιαφέρονται να υιοθετήσουν, το κόστος ανέρχεται στο ύψος των 10.000-20.000 € (Λάγγαρης, όπως αναφέρεται στο Κόφφας, Πάττα, Ασπρίδης, κ.ά., 2017).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ

3.1. Εννοιολογική προσέγγιση

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, μία προσπάθεια απόδοσης εννοιολογικού ορισμού του κοινωνικού αποκλεισμού θα ήταν, μάλλον, μάταιη (Σωτηρόπουλος, 2023). Το γεγονός ότι αποτελεί ένα πολυδιάστατο φαινόμενο, δυσκολεύει την συγκεκριμενοποίηση της ερμηνείας του. Εξάλλου, μεγάλος αριθμός ακαδημαϊκών και κοινωνιολόγων, έχει προσδώσει διαφορετικό περιεχόμενο στον ορισμό του. Ο Τσιάκαλος (1999) εντοπίζει τον ορισμό του κοινωνικού αποκλεισμού στην αδυναμία των ατόμων να αποκτήσουν πρόσβαση στα δημόσια και κοινωνικά αγαθά (υγειονομική περίθαλψη, εκπαίδευση, συμμετοχή στα κοινά). Ο Βενιέρης (2015) συνδέει τον κοινωνικό αποκλεισμό με την έννοια της ανάγκης, ανάλογα τα κοινωνικοοικονομικά πρότυπα που ισχύουν τη δεδομένη χρονική στιγμή. Σύμφωνα με μία άλλη εκτίμηση, ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν μπορεί να ληφθεί καν ως

έννοια, με το σκεπτικό ότι δεν πληροί θεμελιώδη χαρακτηριστικά (Καυταντζόγλου, 2006). Ο Καυταντζόγλου (2006), αντιλαμβάνεται την ιδέα του κοινωνικού αποκλεισμού ως μη αναλυτική, καθώς εντάσσεται σε μια τεράστια ποικιλία κοινωνικών φαινομένων.

Προκειμένου να κατανοήσουμε στο μέγιστο δυνατό την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού, θα μπορούσε να γίνει μία διάκριση σε διαδικασίες στις οποίες απουσιάζει η συμμετοχή των ατόμων στις πτυχές της κοινωνικής ζωής (Room όπως αναφέρεται στο Φερώνας, 2019) και σε εκείνες οι οποίες προσδιορίζουν τον κοινωνικό αποκλεισμό ως την έλλειψη πρόσβασης στα ατομικά, πολιτικά και κοινωνικά αγαθά (Davey and Gordon όπως αναφέρεται στο Φερώνας, 2019). Επίσης, ένα κοινό που διαθέτουν όσοι ορισμοί έχουν χρησιμοποιηθεί για να περιγράψουν τον κοινωνικό αποκλεισμό είναι ότι πρόκειται για ένα φαινόμενο πολυδιάστατο, δυναμικό και σχεσιακό (Mathieson όπως αναφέρεται στο Σωτηρόπουλος, 2023). Τέλος, μια ύστατη προσπάθεια περιγραφής για τον κοινωνικό αποκλεισμό θα μπορούσε να ήταν η κατανόηση των σύνθετων διαδικασιών, μέσω των οποίων τα άτομα σταδιακά οδηγούνται εκτός του κοινωνικού συστήματος (Φερώνας, 2019).

3.2. Χαρακτηριστικά

Οι κοινωνικές ανισότητες και ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι δύο διαφορετικές έννοιες με πλούσιο ερευνητικό περιεχόμενο και συνδέονται στενά με το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων. Αρχικά, μια πρώτη ομοιότητα μεταξύ των εννοιών του «κοινωνικού αποκλεισμού» και της «εμπορίας ανθρώπων», παρατηρείται στην πολυσημία και τη συνθετότητά τους. Πράγματι, ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι ένα πολυδιάστατο φαινόμενο και ένα από τα πιο βασικά του χαρακτηριστικά είναι η ποικιλία των πτυχών και των διαστάσεων που παρουσιάζει (Φερώνας, 2019). Δεύτερον, πρόκειται για μια έννοια «οριζόντια» και «ευμετάβλητη», υπό την έννοια ότι λειτουργεί διαφορετικά ανάλογα με το χρονικό πλαίσιο στο οποίο τοποθετείται (Παπαδοπούλου, 2012:78). Επιπλέον, όταν κάνουμε λόγο για συνθήκες κοινωνικού αποκλεισμού, αναφερόμαστε σε μια διαδικασία και όχι σε

μία κατάσταση, υπό την έννοια ότι μια σειρά διαδικασιών αποτελούμενη από σχετικές ή ακραίες μορφές στέρησης βασικών αγαθών, συνήθως οδηγεί σε κατάσταση αποκλεισμού (Παπαδοπούλου, 2012:79). Η συγκεκριμένη αντίληψη του κοινωνικού αποκλεισμού ως διαδικασίας, θα πρέπει να εκλαμβάνεται ως σχετικό και όχι απόλυτο γεγονός (Φερόνας, 2019).

Με βάση την ανάλυση του κοινωνιολόγου Paugam, η διαδικασία του κοινωνικού αποκλεισμού λαμβάνει δράση σε τρία στάδια (Σωτηρόπουλος, 2023). Το πρώτο στάδιο συνδέεται με τις κοινωνικές ανισότητες και αφορά την φτώχεια, την έλλειψη στέγης, εκπαίδευσης, κ.λπ. Το δεύτερο στάδιο αφορά την ανεργία, την απώλεια των ατομικών, πολιτικών και εργασιακών δικαιωμάτων. Ουσιαστικά, στο πρώτο και δεύτερο στάδιο παρατηρείται μια ανάγκη εξάρτησης των ατόμων από τις παροχές της κοινωνικής πρόνοιας, προκειμένου τα άτομα να βιώνουν ομαλές συνθήκες διαβίωσης (Φερόνας, 2019:67). Στις περιπτώσεις εκμηδένισης της ποιότητας ζωής των ατόμων που στερούνται αναγκαία αγαθά, μπορούμε να κάνουμε λόγο για εφαρμογή πρακτικών κοινωνικού αποκλεισμού. Το τρίτο προσομοιάζει θέματα σχετικά με τη ρήξη των οικογενειακών και κοινωνικών δεσμών (Παπαδοπούλου, 2012). Σύμφωνα με τον Castel (όπως αναφέρεται στο Φερόνας, 2019) το κύριο χαρακτηριστικό των κοινωνικά αποκλεισμένων είναι η έννοια της «αποσύνδεσης». Η έννοια αυτή γίνεται αντιληπτή ως αποτέλεσμα μιας σύζευξης αρνητικών παραγόντων και μειονεξιών. Σε αυτού του είδους τη συσσώρευση, η πρακτική του αποκλεισμού πραγματοποιείται όταν προκύπτει προσπάθεια ένταξης των ευάλωτων ομάδων ή ατόμων στην κοινωνική και πολιτική ζωή. Όταν, μάλιστα, τα άτομα αυτά αντιμετωπίζονται με επιφυλακτικότητα ή φόβο και συναντούν θεσμικά εμπόδια στην προσπάθειά τους να επανενταχθούν στο κοινωνικό σύνολο, ο κοινωνικός αποκλεισμός παρουσιάζει ακόμα μεγαλύτερη ισχύ (Φερόνας, 2019).

Συνοπτικά, οποιαδήποτε μορφή αποκοινωνικοποίησης του ατόμου σε συνδυασμό με τη δυσλειτουργία των δημόσιων θεσμών, συνιστούν καταστάσεις άνηθης του κοινωνικού αποκλεισμού, με τις ευάλωτες ομάδες να αποτελούν βασικό συστατικό του (Σωτηρόπου-

λος, 2023). Το στοιχείο της ευαλωτότητας εμπίπτει σε καταστάσεις ανασφάλειας, έλλειψης δυνατότητας προάσπισης των συμφερόντων και έκθεση σε κοινωνικούς κινδύνους (Τσιάκαλος, 1999). Τα χαρακτηριστικά αυτά δημιουργούν κινδύνους με συσσωρευτική τάση, όπως η φτώχεια, η ανεργία, η υποβαθμισμένη υγεία και ποιότητα ζωής και όσοι τους βιώνουν οδηγούνται στο στιγματισμό, την απομόνωση και τη θυματοποίηση (Σωτηρόπουλος, 2023). Οι προεκτάσεις του αποκλεισμού συγκεκριμένων μελών στην κοινωνία αποτελούν πρόσφορο έδαφος και για τον οικονομικό αποκλεισμό. Οι άνεργοι, για παράδειγμα, τοποθετούνται στις ομάδες πολύ υψηλού κινδύνου. Η διαρκής προσπάθεια εύρεσης εργασίας, εκτός του ότι εντείνει συναισθήματα μειονεξίας και κατωτερότητας, αυξάνει και τις πιθανότητες διατήρησης του πέλπου του οικονομικού αποκλεισμού. Το πρόβλημα γίνεται ακόμα πιο έντονο, όταν το άτομο εμπλέκεται σε έναν φαύλο κύκλο μακροχρόνιου αποκλεισμού, με περιορισμένες δυνατότητες εξόδου από αυτόν (Σωτηρόπουλος, 2023:97). Αντιθέτως, όσα άτομα διατηρούν σταθερή σύνδεση με την αγορά εργασίας, αντιμετωπίζουν χαμηλότερο ρίσκο έκθεσης σε συνθήκες οικονομικού αποκλεισμού (Ανδριοπούλου, Παπαδόπουλος, & Τσακλόγλου όπως αναφέρεται στο Σωτηρόπουλος, 2023).

3.3. Κοινωνικές Ανισότητες

Η διαμόρφωση των ανισοτήτων συναντάται σε περιπτώσεις ταξικού ανταγωνισμού (σύμφωνα με τον Marx) ή μεταξύ των κοινωνικών στρωμάτων (σύμφωνα με τον Weber). Επιπλέον, όμως, οι κοινωνικές ανισότητες είναι δυνατό να βρουν πρόσφορο έδαφος με πρόσχημα τη διαφορετικότητα, βάσει βιολογικών και πολιτιστικών ενδείξεων (Σωτηρόπουλος, 2023). Ως εκ τούτου, τα άτομα που τοποθετούνται στην ευρεία γκάμα των κοινωνικών ανισοτήτων υπόκεινται διάφορες μορφές διακρίσεων είτε λόγω της διαφορετικότητάς τους (φυλή, εθνικότητα, θρησκεία, γλώσσα, φύλο), είτε λόγω της αδυναμίας τους να ενταχθούν στο κοινωνικό σύνολο (Faist όπως αναφέρεται στο Σωτηρόπουλος, 2023). Σε αυτό ακριβώς το σημείο διαπιστώνεται και η σύνδεση των εννοιών της κοινωνικής ανισότητας και του κοινωνικού αποκλεισμού: *«Ο κοινωνικός αποκλεισμός συνδέεται με την κοινωνική ανισότητα που εξελίσσεται κατά τη διάρκεια ζωής ενός ατόμου ή μιας*

ομάδας και αποκτά εκείνα τα χαρακτηριστικά που δεν του επιτρέπουν να συμμετέχει ενεργά στην καθημερινότητα, στην κοινωνική ζωή, στους κοινωνικούς θεσμούς κλπ.» (Παπαδοπούλου, 2012:150).

Η δημιουργία ανισοτήτων στη χώρα μας ενισχύθηκε με τη μαζική εισροή μεταναστών στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Πιο συγκεκριμένα, οι ανισότητες εκδηλώθηκαν μέσα από τη διαχρονική εξέλιξη της πορνείας, καθιστώντας τες μέρος της εφαρμογής μεθόδων κοινωνικού αποκλεισμού (Καπερώνη, 2019). Η μεταναστευτική ένταξη των ανισοτήτων στη χώρα (κυρίως Πολωνών και Αλβανών) χωρίς δείγματα ρατσισμού και ξενοφοβίας, πραγματοποιήθηκε μέσω της αφομοιωτικής τάσης τους από την κοινωνία στηριζόμενη στην ομοιομορφία αλλά και στην περίπτωση «ελληνοποίησης» τους (Παπαδοπούλου, 2012:177). Τα περισσότερα θύματα σε αυτήν την χρονική περίοδο ήταν θύματα trafficking και βίωσαν την ουσία του αποκλεισμού μέσα από μια σειρά κοινωνικών ανισοτήτων που έχει ως έδρα πολλαπλά βασικά χαρακτηριστικά (Goodey όπως αναφέρεται στο Καπερώνη, 2019). Αρχικά, η διάσταση της έμφυλης διάκρισης λόγω φύλου, γίνεται έντονα αντιληπτή, καθώς οι γυναίκες-θύματα οδηγούνται, σχεδόν αποκλειστικά, στην σεξουαλική εκμετάλλευση μέσω της εκπόρνευσης που αποτελεί την πιο διαδεδομένη και συχνή μορφή διακίνησης (Καπερώνη, 2019). Έπειτα, η ιδιότητά τους στην χώρα προορισμού (είτε έχουν έρθει με τη θέλησή τους, είτε όχι) ως μετανάστριες, τις καθιστά ευάλωτες τόσο στον τρόπο με τον οποίο επιβιώνουν, όσο και στην αναθεώρηση των σχέσεών τους με την κοινωνία υποδοχής (Καπερώνη, 2019). Κατ' αυτόν τον τρόπο, λοιπόν, η ελευθερία βούλησης των ανθρώπων που χαρακτηρίζονται ως ανισότητες απουσιάζει εντελώς και η καταπάτηση των δικαιωμάτων τους γίνεται πιο ορατή από ποτέ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΕΜΦΥΛΗ ΒΙΑ

Όπως έχει αναφερθεί παραπάνω, οι μορφές σωματεμπορίας που συναντάμε συχνότερα είναι αυτή της σεξουαλικής εκμετάλλευσης γυναικών και της εκμετάλλευσης αλλοδαπών ανηλίκων. Η περίπτωση του sex trafficking με το μεγαλύτερο ποσοστό να απαρτίζεται από θηλυκές οντότητες εγείρει έντονους προβληματισμούς γύρω από τα ζητήματα έμφυλης βίας, τόσο στη χώρα μας όσο και διεθνώς. Στο παρόν κεφάλαιο θα εξετάσουμε τις σημαντικότερες πτυχές του φαινομένου της έμφυλης βίας μέσα από μία θεωρητική επισκόπηση της βιβλιογραφίας.

4.1. Διαστάσεις έμφυλης βίας

Η πρώτη δημόσια αναφορά σχετικά με την κακοποίηση των γυναικών συνέβη το 1976 σε ένα συμπόσιο με τίτλο "Εγκλήματα κατά των γυναικών". Στο μεταξύ, αρκετές ερευνητριες που μελετούσαν τη φεμινιστική θεωρία και τις πρακτικές της, άνοιξαν τον δρόμο για περαιτέρω πρόσβαση σε ζητήματα οριοθέτησης της έμφυλης βίας, τόσο σε επίπεδο γνωσιακών πληροφοριών, όσο και σε πρακτικό. Κοινή παραδοχή όλων των μελετητών αποτελεί η διαπίστωση ότι η ανάπτυξη της έμφυλης βίας προκύπτει από την ανισότητα μεταξύ των δύο φύλων (Λιακάκου & Σπυριδάκη, 2022). Στην προσπάθειά μας να κατανοήσουμε το μέγεθος του προβλήματος, το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο παρουσιάζει στατιστικά στοιχεία που μαρτυρούν τη σοβαρότητα της κατάστασης. Στο διάστημα μεταξύ 2007 και 2012 τα φαινόμενα έμφυλης βίας στην Ελλάδα αυξήθηκαν κατά 49%, με το 25% των γυναικών στη χώρα (1 στις 4 δηλαδή) να έχουν υποστεί σωματική ή σεξουαλική κακοποίηση έστω για μία φορά στη ζωή τους (Λιακάκου & Σπυριδάκη, 2022). Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ο μέσος όρος γυναικών αγγίζει το 33% με το 21% εξ' αυτών να μην αποκαλύπτουν την υφιστάμενη κακοποίηση που έχουν δεχθεί.

Παρά τις ουσιαστικές προσπάθειες ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης, η βία κατά των γυναικών παρουσιάζει αλματώδη αύξηση, με το μεγαλύτερο ποσοστό των κακοποιημένων γυναικών να μην προχωρούν σε καταγγελία όσων έχουν υποστεί. Οι γυναίκες αυτές ακολουθούν τη λογική της αποσιώπησης επειδή φοβούνται αφενός την ισχύουσα ανδρική κυριαρχία και αφετέρου το κοινωνικό στίγμα που θα κληθούν να αντιμετωπίσουν (Αρτινοπούλου & Φαρσεδάκης, 2003). Το πρόβλημα παρουσιάζεται πολυσύνθετο με αλληλεπιδράσεις σε βιολογικό, κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό και πολιτιστικό επίπεδο (Smith, 1989). Ωστόσο, η ουσιαστική προβληματική εντοπίζεται στις πατριαρχικές απόψεις που μαστίζουν την κοινωνία μας, σχετικά με τις συμπεριφορικές συνήθειες των ανδρών κατά των γυναικών και της ενίσχυσή τους σε έναν κοινωνικό ιστό που αδυνατεί να αλλάξει τρόπο σκέψης (Gelles, 1997). Πράγματι, σύμφωνα με τους Αρτινοπούλου & Φαρσεδάκη (2003) ένα ικανοποιητικό ποσοστό του εγχώριου πληθυσμού παρουσιάζεται αδρανές σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής ή έμφυλης βίας, υπονομεύοντας παράλληλα το ποινικό περιεχόμενο της πράξης, παρά την ψήφιση νομοθετικού περιεχομένου για την αντιμετώπισή τους.

Λαμβάνοντας υπόψη τις διαστάσεις της έμφυλης βίας, θα προχωρήσουμε σε έναν μικρό σχολιασμό και στους οικονομικούς παράγοντες που την κατακλύζουν. Σύμφωνα με τη διεθνή έρευνα οι γυναίκες που δέχονται ενδοοικογενειακή ή έμφυλη βία, εργάζονται περιστασιακά και σε τομείς μερικής απασχόλησης με τα εισοδήματά τους να είναι 60% χαμηλότερα συγκριτικά με εκείνες που δεν υφίστανται κάποια μορφή βίας (Un Women & ILO, 2019). Αδιαμφισβήτητα, η έναρξη ή η διατήρηση της εργασίας είναι ένας παράγοντας που βοηθά τη γυναίκα να αισθάνεται περισσότερο ανεξάρτητη, ενώ παράλληλα έχει τη δυνατότητα να αποτραβηχτεί από μία κακοποιητική σχέση, δεδομένου ότι στην πλειονότητα των περιπτώσεων ο θύτης στερεί από τη γυναίκα τη δυνατότητα να εργαστεί, προβάλλοντας τη δική του προσωπική ισχύ στη διαχείριση των οικονομικών ζητημάτων. Κατ' αυτόν τον τρόπο, το θύμα παγιδεύεται στα δίχτυα μιας σχέσης, στην οποία κυριαρχεί ο φόβος και το ερωτηματικό του «πώς θα επιβιώσω αν φύγω» (Γάτσας, 2006).

Βάσει των προαναφερθέντων, κατανοούμε ότι οι κοινωνικές, πολιτικές, ψυχολογικές και οικονομικές διαστάσεις του φαινομένου της έμφυλης βίας είναι πρώτα απ' όλα εμφανείς και δεύτερον επιβλαβείς τόσο για τα ίδια τα θύματα όσο και για το σύνολο της κοινωνίας, αφού αναγνωρίζεται ο δυσλειτουργικός χαρακτήρας της (Gelles, 1997). Με δεδομένο τα υψηλά ποσοστά στη χώρα μας και διεθνώς, το φαινόμενο παρουσιάζεται έντονο με κλιμακωτές τάσεις ανόδου. Η ίδια η κοινωνία και οι φορείς της αδυνατούν να προσφέρουν λύση σε ένα πρόβλημα, οι επιπτώσεις του οποίου είναι επιζήμιες για τα ίδια της τα μέλη (Un Women & ILO, 2019, Γάτσας, 2006).

4.2. Ορισμός και Μορφές Έμφυλης Βίας

4.2.1. Ορίζοντας την έμφυλη βία

Η βία ως φαινόμενο σχετίζεται με πράξεις και συμπεριφορές οι οποίες στοχεύουν στην κυριαρχία, τον εξαναγκασμό ή την απομόνωση ενός ατόμου, φθείροντας κατ' επέκταση την αξιοπρέπεια και την ακεραιότητά του (Πέτκογλου, 2016). Η βία ενδέχεται να ασκείται μεμονωμένα ή επαναλαμβανόμενα και οι πτυχές της μπορεί να αφορούν μια οικονομική εκμετάλλευση ή εναν εκφοβισμό, μια απειλή, αλλά και μια σεξουαλική κακοποίηση ή μια γυναικοκτονία (Τερζή, 2019). Έτσι, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι η βία έχει πάρα πολλές μορφές, μία εξ' αυτών να είναι η έμφυλη βία. Όπως προδίδει το β' συνθετικό της λέξης, η έμφυλη βία αναφέρεται σε περιπτώσεις βίαιων τακτικών μεταξύ των φύλων και κυρίως σε τακτικές που λαμβάνουν δράση λόγω του φύλου ή της ταυτότητας ή της έκφρασης φύλου του ατόμου (Κακαρούνα, 2021).

Ο ακριβής ορισμός της έμφυλης βίας γίνεται σαφής στο Άρθρο 3δ της σύμβασης της Κωνσταντινούπολης (2011). σύμφωνα με την οποία η έμφυλη βία ορίζεται ως *«η βία που στρέφεται εναντίον μιας γυναίκας επειδή είναι γυναίκα ή που επηρεάζει δυσανάλογα τις γυναίκες»*. Επιπλέον, βάσει της Διακήρυξης του ΟΗΕ (1993) για την Εξάλειψη της Βίας κατά των Γυναικών *«η βία κατά των γυναικών αποτελεί εκδήλωση της κατώτερης θέσης των γυναικών σε σχέση με τους άνδρες»* (Παπαδάκη όπως αναφέρεται στο Παπαδίνα,

2022) και οι πράξεις που ανήκουν και χαρακτηρίζονται ως έμφυλη βία είναι ο εξαναγκασμός, τα κακοποιητικά τραύματα (σωματικά, ψυχικά κλπ.), η στέρηση της ελευθερίας, ο κοινωνικός αποκλεισμός κ.ά. Στο σημείο αυτό να αναφέρουμε ότι σύμφωνα με τους Russo & Pirlott (2006), είτε με βάση το βιολογικό φύλο είτε με το κοινωνικό, η βία που ασκείται στα θύματα πηγάζει από τις στερεοτυπικές αντιλήψεις και τους ρόλους που αποδίδονται στα φύλα από την κοινωνία. Ως εκ τούτου, στις περιπτώσεις της έμφυλης βίας δεν προσμετράται κάθε πράξη που ενδεχομένως μπορεί να δεχτεί μια γυναίκα, αλλά κάθε βίαη πράξη που απορρέει από τα έμφυλα στερεότυπα για το γυναικείο φύλο (Russo & Pirlott, 2006).

4.2.2. Μορφές έμφυλης βίας

Όσον αφορά τις μορφές της έμφυλης βίας, σύμφωνα με τις ερευνήτριες Διαμαντοπούλου, Πετσίτη και Σέργη (2021), οι επικρατέστερες από αυτές είναι: σωματική βία, ψυχολογική-λεκτική, οικονομική, σεξουαλική, βιασμός, ενδοοικογενειακή, δουλεμπόριο γυναικών (trafficking) και διαδικτυακή βία.

Η σωματική βία εκδηλώνεται μέσα από χτυπήματα στο πρόσωπο και το κεφάλι, καψίματα από σίδερο, τσιγάρο ή καυτά υγρά, φράξιμο της αναπνοής μέχρι λιποθυμίας, μαχαιρώματα, ακρωτηριασμοί κ.ά. (Σουλή, 2019). Η σωματική βία θέτει σε κίνδυνο τη ζωή των γυναικών και θεωρείται ιδιαίτερα επικίνδυνη για την προσωπική τους ασφάλεια. Σχετικά με την ψυχολογική-λεκτική βία, σκοπός της είναι ο τραυματισμός του ψυχισμού των γυναικών μέσω της υποτίμησης, του εξευτελισμού και της μείωσης της αυτοεκτίμησής τους. Πρόκειται για μία από τις σκληρότερες μορφές βίας, καθώς λειτουργεί ύπουλα, ενώ τα σημάδια epούλωσης απαιτούν πολύ χρόνο προκειμένου να ιαθεί το θύμα (Παπαμιχαήλ, 2005). Μερικές από τις πιο χαρακτηριστικές ενδείξεις ψυχολογικής βίας είναι οι εξής: κοινωνική απομόνωση, συστηματική ταπείνωση, ειρωνεία και χλευασμοί, στέρηση της ατομικής ελευθερίας (Σουλή, 2019). Η οικονομική βία συναντάται περισσότερο εντός συζυγικών σχέσεων και λαμβάνει δράση στις περιπτώσεις που ο θύτης απαιτεί

την προσωπική διαχείριση των εσόδων του νοικοκυριού και την αφαίρεση του δικαιώματος της γυναίκας να προβαίνει στα ατομικά της έξοδα χωρίς τη συγκατάθεση του πρώτου (Γάτσας, 2006).

Όσον αφορά τη σεξουαλική βία, η συγκεκριμένη μορφή συχνά ταυτίζεται με την περίπτωση της σεξουαλικής παρενόχλησης (Διαμαντοπούλου κ.ά., 2021). Η σεξουαλική παρενόχληση αναφέρεται σε συμπεριφορές σεξουαλικού τύπου, εστιασμένες σε λόγια σχετικά με την εξωτερική εμφάνιση του θύματος, ή εκφράσεις απειλών που ως άμεσο στόχο έχουν την ερωτική πράξη με το θύμα. Η σεξουαλική παρενόχληση μπορεί να συμβεί οπουδήποτε: στο εργασιακό περιβάλλον, στην εκπαίδευση, στον αθλητισμό και γενικά σε οποιουδήποτε τομέις της κοινωνικής ζωής. Από την άλλη, ο βιασμός θεωρείται η καθαυτή σεξουαλική κακοποίηση, με εξαναγκασμό του θύματος να προβεί σε ερωτική πράξη ακόμα και όταν προβάλλει σθεναρή αντίσταση (Διαμαντοπούλου κ.ά., 2021). Ο βιασμός λαμβάνεται υπόψη ως εγκληματική δραστηριότητα, καθώς στις περισσότερες περιπτώσεις διάπραξής του, το θύμα οδηγείται στο θάνατο (αρκεί μόνο να σκεφτούμε την εκρηκτική διάσταση των γυναικοκτονιών στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια).

Η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί μία εξίσου σοβαρή μορφή έμφυλης βίας με ανεπαίσθητες συνέπειες στο ψυχολογικό προφίλ του θύματος. Σε αυτήν την περίπτωση ο νομοθέτης έχει προβλέψει για την αναγνώριση και μετέπειτα αντιμετώπιση του φαινομένου, καθώς σύμφωνα με τα άρθρα 299 και 311 του Ποινικού Κώδικα, οποιαδήποτε βίαιη πράξη σε βάρος του θύματος, από το σύζυγο ή τον σύντροφο ή τον πρώην σύζυγο, όπως επίσης και από τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας, αποτελούν ενδοοικογενειακή βία (Αρτινοπούλου & Φαρσεδάκης, 2003). Η παράνομη διακίνηση ανθρώπων ή αλλιώς «human trafficking», συμπεριλαμβάνεται με τη σειρά της στις μορφές έμφυλης βίας, καθώς η πλειονότητα των θυμάτων που υπόκεινται τέτοιου είδους βίαιες συμπεριφορές αρπαγής και στρατολόγησης, είναι γυναίκες ή νέα κορίτσια (Διαμαντοπούλου κ.ά., 2021). Τέλος, η εκρηκτική άνοδος της τεχνολογίας έχει ανοίξει το δρόμο για τη διευκόλυνση της εφαρμογής της διαδικτυακής βίας. Οι πιο συχνές μορφές έμφυλης βίας στο διαδίκτυο είναι οι εξής: εκδικη-

τική πορνογραφία, διαδικτυακός εκφοβισμός, μη συναινετικές φωτογραφίες στο δημόσιο χώρο ή διαδικτυακή ηδονοβλεψία, ηλεκτρονική παρείσφρηση, διαδικτυακή στρατολόγηση με σκοπό τη σωματεμπορία, κ.ά. (Διαμαντοπούλου κ.ά., 2021).

4.3. Πολιτικές για την Αντιμετώπιση της Έμφυλης Βίας

Η ανάγκη εφαρμογής πολιτικών υπέρ της καταστολής της έμφυλης βίας και της αναγκαιότητας ίσων ευκαιριών για άνδρες και γυναίκες, υλοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1985, στην Τρίτη Παγκόσμια Συνδιάσκεψη Γυναικών στο Ναϊρόμπι, και υιοθετήθηκε επίσημα το 1995 από την τέταρτη Παγκόσμια Συνδιάσκεψη στο Πεκίνο όπου μεταξύ άλλων τέθηκε και ορίστηκε το θέμα της αντιμετώπισης της βίας των γυναικών (Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, όπως αναφέρεται στο Σταύρακα, 2019). Οι προσπάθειες αναζήτησης ουσιαστικών λύσεων στο φαινόμενο της έμφυλης βίας δεν προσφέρουν στήριξη μόνο στις γυναίκες-θύματα. Αναδιαμορφώνει εκ νέου το πνευματικό επίπεδο των μελών της κοινωνίας, τροφοδοτώντας τους τη λογική πεποίθηση ότι οφείλουμε να σεβόμαστε όλους τους ανθρώπους, ανεξαρτήτως του φύλου τους.

4.3.1 Διεθνείς Συμβάσεις

Η «Σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών» (CEDAW, Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women, 1979), αποτελεί μια καθολική διεθνής πράξη για την αλλαγή της θέσης της γυναίκας στη σύγχρονη κοινωνία. Αναπτύχθηκε από την Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για το Καθεστώς των Γυναικών και εγκρίθηκε από τη Γενική Συνέλευση το 1979, με τη συμμετοχή 189 κρατών (Γκάσι, 2021). Στο άρθρο 6 της CEDAW αναφέρεται ρητά η υποχρέωση των συμβαλλόμενων κρατών να λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα, συμπεριλαμβανομένης της νομοθεσίας, για την καταστολή κάθε μορφής εμπορίας γυναικών και εκμετάλλευσης μέσω της γυναικείας πορνείας. Η συμβολή της CEDAW θεωρείται άκρως σημαντική καθώς εξειδικεύεται στην υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

των γυναικών και επικεντρώνεται στην εξάλειψη όλων των μορφών διάκρισης κατά των γυναικών και των κοριτσιών, ενώ ταυτόχρονα εγγυάται την επίτευξη ουσιαστικής ισότητας ανάμεσα στα δύο φύλα (Γκάσι, 2021). Τέλος, ορίζει ρητά την εξάλειψη των παραδοσιακών ρόλων και των στερεοτύπων.

Εν συνεχεία, η δυναμική του ΟΗΕ προσέφερε μια εξίσου σημαντική αρωγή στην αντιμετώπιση της έμφυλης βίας. Μέσω της Διεθνούς Διάσκευσης στη Βιέννη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, έδωσε μεγάλη έμφαση στα ζητήματα έμφυλης βίας, αναγνωρίζοντας τις παγκόσμιες διαστάσεις της κακοποίησης του γυναικείου φύλου (Σταύρακα, 2019). Ο ΟΗΕ έκρινε ότι μέρος της ανάπτυξης μιας χώρας, αποτελεί η εξάλειψη των διακρίσεων μεταξύ των φύλων, διότι η κοινωνική βία κατά των γυναικών εκτός του ότι βλάπτει την προσωπική ζωή των ίδιων των γυναικών, επηρεάζει αρνητικά και τη γενική οικονομία και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας (Σταύρακα, 2019). Τέλος, ο ΟΗΕ από το 1993 έως το 2006 προχώρησε σε μια σειρά από γενικές συνελεύσεις, διακηρύξεις και προγράμματα δράσεων για την ενίσχυση του περιορισμού των φυλετικών ανισοτήτων και την ενσωμάτωση της έννοιας του φύλου σε όλα τα θεσμικά επίπεδα (Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, όπως αναφέρεται στο Σταύρακα, 2019).

Η Πλατφόρμα Δράσης του Πεκίνου (Beijing Declaration and Platform for Action) συνέβαλε επίσης στον περιορισμό των μορφών έμφυλης βίας. Το πλαίσιο δράσης της συγκεκριμένης διάταξης στηρίχθηκε στο τρίπτυχο «Ισότητα, Ανάπτυξη, Ειρήνη» και περιλαμβάνει 12 τομείς που αποτελούν εμπόδιο στην προώθηση των γυναικών (United Nations, 1995). Η Πλατφόρμα Δράσης του Πεκίνου αποτελεί το πρώτο επίσημο διεθνές κείμενο που υιοθετεί τη στρατηγική και τον όρο «ένταξη της διάστασης ή οπτικής του φύλου σε όλες τις πολιτικές» (gender mainstreaming). Οι στρατηγικοί στόχοι του Προγράμματος αφορούν την εφαρμογή ολοκληρωμένων μέτρων για την πρόληψη και την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών, τη μελέτη των αιτιών και των συνεπειών της βίας κατά των γυναικών και την εξάλειψη της εμπορίας ανθρώπων με παράλληλη στήριξη των θυμάτων της βίας που οφείλεται στην πορνεία και την εμπορία ανθρώπων (United Nations, 1995).

4.3.2. Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η ισότητα των δύο φύλων και η κατοχύρωση ίσων ευκαιριών συνιστούν κεντρική επιδίωξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ευρωπαϊκή πολιτική μέσω των οργάνων και των προγραμμάτων δράσης επιστράτευσε την προσοχή της στην εκπλήρωση τριών στόχων: τη νομοθεσία για ίση μεταχείριση, την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου σε όλες τις διαδικασίες της κοινωνικοπολιτικής ζωής και την εφαρμογή ειδικών μέτρων για την πρόοδο και εξέλιξη των γυναικών.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο στην εκπλήρωση των προαναφερθέντων στόχων. Το 1981 αναγνωρίζει το δομικό χαρακτήρα του φαινομένου της βίας, παραλληλίζοντάς το με τη θέση της γυναίκας στην κοινωνία, ενώ το 1996 υιοθετεί το Πλάνο Δράσης για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών (Παπαρρήγα, Κωσταβάρα όπως αναφέρεται στο Σταύρακα, 2019). Στο διάστημα 2010-2020 προχώρησε στην έγκριση τριών δεσμεύσεων για τη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ των φύλων σε όλους τους τομείς (στην απασχόληση, εκπαίδευση και κοινωνική προστασία, στην επίτευξη της εναρμόνισης οικογενειακού και επαγγελματικού βίου καθώς και στην καταπολέμηση όλων των μορφών βίας κατά των γυναικών). Συγκεκριμένα, το 2010, επεσήμανε την ανάγκη συλλογής δεδομένων σχετικά με τη συχνότητα αδικημάτων που συνδέονται με τη βία κατά των γυναικών και των κοριτσιών. Εν συνεχεία, το 2012, απηύθυνε κάλεσμα στα κράτη μέλη να εξασφαλίσουν ότι οι υπηρεσίες αρωγής στις γυναίκες που είναι θύματα βίας έχουν επαρκείς δυνατότητες λειτουργίας για ουσιαστική αντιμετώπιση των περιστατικών. Το 2014, θέσπισε βιώσιμη χρηματοδότηση στα κράτη μέλη, ώστε να αντιμετωπιστούν ζητήματα ελλειπών καταγγελίας, βελτιώνοντας την πρόσβαση στις αντίστοιχες υπηρεσίες (Αναγνωστοπούλου, Βουγιούκα, Παπαγιαννοπούλου, 2016).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, συνετέλεσε με τη σειρά της, στον περιορισμό του μεγέθους του προβλήματος. Το 2006 υιοθέτησε το Χάρτη Πορείας για την Ισότητα των φύλων μέσω της θέσπισης έξι θεματικών ενοτήτων: την ισότιμη οικονομική ανεξαρτησία ανδρών και γυναικών, την ισότητα στην αμοιβή για ίσες ώρες εργασίας, την ισότητα στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, τον τερματισμό της βίας με βάση το φύλο, την άνθιση της ισότητας των φύλων και εκτός ΕΕ και οριζόντια ζητήματα πολιτικής στη νομοθεσία και τα εργαλεία διακυβέρνησης (Αναγνωστοπούλου, κ.ά., 2016).

4.3.3. Εθνικές Πολιτικές Αντιμετώπισης

Το Δίκτυο για την Καταπολέμηση της ανδρικής βίας κατά των γυναικών αποτελεί την πρώτη συντονισμένη προσπάθεια καταστολής του φαινομένου της έμφυλης βίας στην Ελλάδα. Ιδρύθηκε το 1999 και ο συντονισμός του λαμβάνει δράση από 50 οργανώσεις και ομάδες που ασχολούνται με όλες τις μορφές ανδρικής βίας κατά των γυναικών, υπό την αιγίδα της Γενικής Γραμματείας Ισότητας Φύλων. Το Δίκτυο στη βάση του λειτουργεί ανεξάρτητα, παρακολουθεί ωστόσο την πρόοδο των πολιτικών του κράτους και συντάσσει εκθέσεις για την πορεία της προόδου στον αγώνα εναντίον της βίας κατά των γυναικών (Σταύρακα, 2019). Η Γενική Γραμματεία Ισότητας Φύλων, από πλευράς της, αποτελεί αυτοτελή Δημόσια Υπηρεσία και ρυθμίζει ζητήματα γύρω από την προώθηση και πραγματοποίηση της νομικής και ουσιαστικής ισότητας των φύλων. Το 2005 εκπόνησε Πόρισμα για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας. Το Πόρισμα συμπεριέλαβε προτάσεις σχετικά με υποθέσεις ποινικού δικαίου και πολιτικής δικονομίας αλλά και δομές υποστήριξης των θυμάτων από τους άνδρες-κακοποιητές (Μπόμπου, 2015).

Το πρώτο ουσιαστικό και ολοκληρωμένο πρόγραμμα δράσης προς όφελος των γυναικών σε εθνικό, τοπικό και περιφερειακό επίπεδο ήταν το «Εθνικό Πρόγραμμα για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών 2009-2013» (Σταύρακα, 2019). Όπως επισημαίνει η Στρατηγάκη (2021), το Εθνικό Πρόγραμμα Δράσης είχε τους παρακάτω στόχους και βασίστηκε σε τρεις πυλώνες. Οι στόχοι αφορούσαν την υπεράσπιση

των γυναικείων δικαιωμάτων, την αποτροπή και καταπολέμηση όλων των εκφάνσεων βίας που ασκούνται κατά των γυναικών, την οικονομική ανεξαρτησία των γυναικών με την εύρεση εργασίας και την προώθηση της πολιτικής της ισότητας των φύλων μέσω του πολιτισμού. Οι πυλώνες του Προγράμματος σχετίστηκαν με νομοθετικές μεταρρυθμίσεις αναφορικά με την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών, με εξειδικευμένες πολιτικές της Γενικής Γραμματείας Ισότητας Φύλων για σύσταση θεσμικών και δομικών διαδικασιών και με παρεμβάσεις υπουργείων ή δημόσιων φορέων για την υιοθέτηση πολιτικών ισότητας των δύο φύλων (Στρατηγάκη, 2021).

Στη συνέχεια, επικαιροποιήθηκε το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2016- 2020 (ΕΣΔΙΦ), διαμορφωμένο από εμπειρογνώμονες σε θέματα ισότητας, εκπροσώπους της κοινωνίας πολιτών, της ακαδημαϊκής κοινότητας, της πολιτικής και της δημόσιας διοίκησης (Σταύρακα, 2019). Το συγκεκριμένο σχέδιο προέβλεπε: την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των γυναικείων ευάλωτων ομάδων, την πρόληψη των φαινομένων βίας γυναικών στον εργασιακό χώρο, ενίσχυση της γυναικείας απασχόλησης, προώθηση της αρχής της ισότητας στην εκπαίδευση, τον πολιτισμό, τα μέσα ενημέρωσης και τον αθλητισμό, την εξάλειψη των έμφυλων ανισοτήτων στην υγεία και την συμμετοχή των γυναικών σε κέντρα λήψης αποφάσεων (Στρατηγάκη, 2021). Στο ΕΣΔΙΦ 2016-2020 προστέθηκαν περαιτέρω άξονες και για τον περιορισμό της καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όσον αφορά το φαινόμενο της διεθνικής σωματεμπορίας. Οι προβλεπόμενοι άξονες στόχευσαν στη βελτίωση ρύθμισης των νομοθετικών διατάξεων και στην εγκατάσταση μόνιμου δικτύου δομών με συμβουλευτικά κέντρα και ξενώνες σε όλη την επικράτεια (Σταύρακα, 2019).

Ωστόσο, παρά τις συντονισμένες προσπάθειες κρατικών φορέων, κυβερνητικών πολιτικών, υπουργικών αποφάσεων, νομοθετικών μεταρρυθμίσεων, δράσεων από εθελοντές και εργαζόμενους ΜΚΟ, το πρόβλημα της έμφυλης βίας όχι μόνο δεν περιορίζεται, αλλά παρουσιάζεται συνεχώς διάχυτο γύρω μας, με θύματα στην πλειονότητα των περιπτώσεων να είναι θηλυκές οντότητες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Το πολυσύνθετο πρόβλημα της διεθνικής σωματεμπορίας σε παγκόσμιο επίπεδο λαμβάνει όλο και περισσότερο ανησυχητικές διαστάσεις που επηρεάζει τόσο τις χώρες προέλευσης, όσο και τις χώρες προορισμού. Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οι αριθμοί μιλούν από μόνοι τους. Ενδεικτικά, στο διάστημα 2010-2012 τα θύματα εμπορίας στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ξεπερνούν τις 30.000. Πιο συγκεκριμένα, η Κομισιόν κατέγραψε 30.126 θύματα εκ των οποίων τα μεγαλύτερα ποσοστά ήταν γυναίκες (περίπου το 64%), το 20% αντιστοιχούσε σε άνδρες θύματα και το 16% σε παιδιά. Όσον αφορά τη μορφή της σεξουαλικής εκμετάλλευσης, η ίδια αρχή αναφέρει ότι η πλειοψηφία των θυμάτων ήταν γυναίκες (96%), ενώ τα θύματα εργασιακής εκμετάλλευσης ήταν κυρίως άνδρες (71%). Επιπλέον, στα αρχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, υπάρχουν καταγεγραμμένες 1.000 περιπτώσεις σεξουαλικής εξαπάτησης παιδιών. Με βάση τον συνολικό αριθμό καταγεγραμμένων θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, το 65% ήταν πολίτες της ΕΕ (Patta, Koffas, Papadimopoulos, Sdrolas & Belias, 2015).

Οι αριθμοί στην εγχώρια πραγματικότητα παρουσιάζουν εξίσου σημαντικό ενδιαφέρον. Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία της ελληνικής αστυνομίας αλλά και από μελέτες ή επιστημονικές δημοσιεύσεις, τα ποσοστά δικαιολογούν τις τρομακτικές διαστάσεις του φαινομένου. Στην Αθήνα μόνο το 60% των λευκών θυμάτων ήταν αλλοδαποί και οι περισσότεροι από αυτούς διέμεναν παράνομα στη χώρα. Πιο συγκεκριμένα, στη δεκαετία του 1990, 15.000 Φιλιππινέζες ζούσαν στην Ελλάδα, εκ των οποίων το 20% ασκούσε πορνεία. Από το 1993 και έπειτα, τα θύματα διεθνικής σωματεμπορίας στην Ελλάδα, προέρχονταν από την Ανατολική Ευρώπη και τις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ. Εντυπωσιακό είναι το γεγονός ότι σύμφωνα με ελληνικές και ξένες πηγές, στο χρονικό διάστημα 1990-2002, προτιμούνταν από τους διακινητές νεαρά κορίτσια 12-15 ετών. Επιπροσθέτως, βάσει με-

λέτης της UNICEF στην Ελλάδα το 2009, περίπου 6.000 παιδιά ηλικίας μικρότερης των 16 ετών ήταν θύματα εργασιακού trafficking, επαιτείας και σεξουαλικής εκμετάλλευσης, με ένα πολύ μικρό ποσοστό εξ αυτών να λαμβάνουν εκπαιδευτική-σχολική μόρφωση (Μπότση, 2010).

Λαμβάνοντας υπόψη τα προαναφερθέντα στοιχεία για τα ποσοστά της σύγχρονης διεθνούς σωματεμπορίας, κρίνεται απαραίτητο να προβούμε σε μια αναλυτική αναφορά πολιτικών αντιμετώπισης για τον περιορισμό του φαινομένου. Οι προσπάθειες ταχείας παρέμβασης της Ελλάδας για την αντιμετώπιση του φαινομένου παρατηρούνται τόσο από την εφαρμογή του υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου, όσο και από την δράση των ΜΚΟ και άλλων χρήσιμων στρατηγικών δράσεων υλοποίησης.

5.1. Ελληνικό Νομοθετικό Πλαίσιο

Η ελληνική πολιτεία καθιέρωσε μια σειρά από νόμους προκειμένου να καταπολεμήσει την εμπορία ανθρώπων και να εξασφαλίσει την προστασία των θυμάτων της. Αρχικά, το ίδιο το Σύνταγμα της χώρας προασπίζει τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα οποία καταπατούνται από τις εφαρμογές εμπορίας ανθρώπων. Στο άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος ορίζεται ότι: *«Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας»*. Ακόμη, στο άρθρο 4 παρ. 1 προβλέπεται η κατοχύρωση της αρχής της ισότητας ενώπιον του νόμου, ενώ το άρθρο 5 παρ. 2 αναφέρει ρητά την προάσπιση της τιμής, της προστασίας ζωής και της ελευθερίας κάθε ατόμου που ζει στην ελληνική επικράτεια, χωρίς καμία διάκριση. Στηριζόμενοι στην Συνταγματική προστασία, δεν θα μπορούσαμε να παραλείψουμε τα άρθρα 20 παρ.1 και 25 παρ. 1 του Συντάγματος, τα οποία προβλέπουν ότι τόσο το κράτος όσο και τα δικαστήρια λειτουργούν ως εγγυητές της άσκησης όλων των δικαιωμάτων των ανθρώπων, ως μελών του κοινωνικού συνόλου. Τέλος, η ρητή απαγόρευση οποιασδήποτε μορφής αναγκαστικής εργασίας προστατεύεται από το άρθρο 22 παρ. 4 (Γκεσούλη, 2021).

Η πρώτη προσπάθεια ποινικής αντιμετώπισης του φαινομένου που εξετάζεται κατοχυρώθηκε με το νόμο 2910/2001. Ο συγκεκριμένος νόμος εισήγαγε ρυθμίσεις σχετικά με την παράνομη είσοδο και διαμονή αλλοδαπών ατόμων (Χαριστού, 2015). Πιο συγκεκριμένα, προβλέφθηκε ότι ο ηθελημένος σκοπός του εργοδότη να προάγει τους παράνομα απασχολούμενους αλλοδαπούς στην πορνεία συνιστά διακεκριμένη περίπτωση εγκλήματος της απασχόλησης αλλοδαπού που στερείται άδειας παραμονής. Ουσιαστικά, ο βασικότερος στόχος του ν. 2910/2001 ήταν να ενσωματώσει τις προβλέψεις του Πρωτοκόλλου της Σύμβασης του Παλέρμο για το οργανωμένο διακρατικό έγκλημα, όσον αφορά την προστασία των θυμάτων (Δανιήλ, 2020). Μερικά χρόνια αργότερα ο Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης θα προχωρήσει στη διαδικασία καθορισμού για την εισδοχή και τη χορήγηση άδειας παραμονής αλλοδαπών που έχουν χαρακτηριστεί θύματα εμπορίας ανθρώπων, μέσα από το νόμο 4251/2014 (Μπασιούκας, 2021).

Σύμφωνα με πολλές μελέτες κατόπιν βιβλιογραφικής αναζήτησης, ο νόμος 2910/2001 κρίθηκε ανεπαρκής και αναποτελεσματικός ως προσπάθεια εφαρμογής του νόμου για την εξάλειψη του φαινομένου (Μιχαήλ, 2013:29). Αρχικά, η λογική αντιμετώπισης των θυμάτων ως «λαθρομεταναστών» είχε ως αποτέλεσμα να δίνεται έμφαση στην εμπρόθετη δράση των ίδιων των θυμάτων στις διαδικασίες εμπορίας και συνεπώς να μη λογίζονται ως θύματα (Αμπατζή, όπως αναφέρεται στο Διγιδίκη, 2014). Ακόμη, η μέχρι τότε πρόβλεψη πολύ χαμηλών ποινών της σωματεμπορίας (από ένα έως τρία έτη) σε συνδυασμό με τη μη συσχέτισή της με το έγκλημα της μαστροπείας προκαλούσαν ακόμα μεγαλύτερο αδιέξοδο στην νομοθετική κάλυψη και προστασία των θυμάτων (Μπουρούση, 2019). Επιπλέον, εκτός από την οικονομική εκμετάλλευση της εργασίας και της γενετήσιας ζωής των θυμάτων, οι διατάξεις του νόμου 2910/2001 αγνοούσαν ένα πολύ σημαντικό φάσμα άλλων αξιόποινων πράξεων στο πλέγμα εμπορίας ανθρώπων. Για παράδειγμα η διαφθορά, η αρπαγή προσωπικών στοιχείων ταυτοπροσωπίας, ο εκβιασμός, η δημιουργία εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, οι σωματικές βλάβες αλλά και η διακίνηση πορνογραφικού υλικού χωρίς τη συγκατάθεση του θύματος, αποτελούν διακλαδώσεις της

σύγχρονης διεθνικής σωματεμπορίας, που μέχρι τότε αγνοούνταν πρακτικά από τον ελληνικό νομοθέτη (Σαλαμάνη, 2011).

Η ουσιαστική προσπάθεια για τη ρύθμιση της καταπολέμησης εμπορίας ανθρώπων από το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο, προήλθε από την υιοθέτηση του νόμου 3064/2022. Ψηφίστηκε στην ελληνική Βουλή τον Οκτώβριο του 2022 και θεωρείται σταθμός στην ιστορία των νομοθετημάτων που αφορούν την εμπορία ανθρώπων στη χώρα μας. Η σπουδαιότητά του έγκειται στο γεγονός ότι προσέφερε αισιόδοξες βλέψεις σε ένα φαινόμενο που λάμβανε όλο και μεγαλύτερες διαστάσεις σε συνδυασμό με την αδυναμία πρόβλεψης καταστολής των προηγούμενων νομοθεσιών. Ένας ακόμη λόγος που λειτούργησε ως αρωγός στην εφαρμογή του συγκεκριμένου νόμου ήταν η ισχυρή αντίδραση φεμινιστικών οργανώσεων και κινημάτων προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Μπότση, 2010). Στόχος του νέου νόμου ήταν η ευθυγράμμιση της ελληνικής έννομης τάξης με τα διεθνή κείμενα που είχαν θεσμοθετηθεί στο πλαίσιο του ΟΗΕ, του Συμβουλίου της Ευρώπης και της ΕΕ σχετικά με την ποινική καταστολή της εμπορίας ανθρώπων (Μπουρούση, 2019:46).

Με το ν. 3064/2002 περί «καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων για την αφαίρεση οργάνων του σώματός τους ή για την εκμετάλλευση εργασίας τους, των εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας, της πορνογραφίας ανηλίκων και γενικότερα της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής και αρωγής στα θύματα των πράξεων αυτών» η νομική κατοχύρωση των θυμάτων απέκτησε ισχυρή βάση. Πλέον, οι πράξεις της σωματεμπορίας καθορίζονται από τις αρχές της παγκόσμιας δικαιοσύνης και θεωρούνται από το νομοθέτη αξιόποινες ανεξάρτητα από τον τόπο τέλεσής τους (Χαριστού, 2015). Επιπλέον, μία από τις σημαντικότερες αλλαγές του ν. 3064/2002 ήταν η μετατροπή των μορφών σωματεμπορίας από πλημμέλημα σε κακούργημα με βαρύτερες ποινές φυλάκισης έως και ισόβια κάθειρξη, ανάλογα πάντοτε και με τη βαρύτητα του αδικήματος που διαπράχθηκε (Γκεσούλη, 2021). Ακόμη, η διασφάλιση αναγκαίων αγαθών για την ποιότητα ζωής των θυμάτων έλαβε νομική κατοχύρωση μέσω του συγκεκριμένου νόμου. Σύμφωνα

με τη Χαριστού (2015), τα μέτρα αρωγής στόχευαν στην παροχή στέγασης, διατροφής, ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, ψυχολογικής υποστήριξης και νομικής συμπαράστασης. Για ανήλικα θύματα, μάλιστα, τέθηκε ειδική μέριμνα για την ένταξή τους σε επιμορφωτικά προγράμματα σχετικά με την εκπαίδευση και την επαγγελματική τους κατάρτιση καθώς επίσης και δυνατότητα ανανέωσης της άδειας διαμονής τους ή επαναπατρισμό (Μιχαήλ, 2013). Τέλος, ο νόμος προέβλεπε και διοικητικές κυρώσεις με σημαντικότερη την προσωρινή ή οριστική αφαίρεση λειτουργίας του χώρου όπου τελούνταν τα εγκλήματα σωματεμπορίας (Δανιήλ, 2020).

Η εφαρμογή περαιτέρω νομοθετικών διεργασιών με στόχο την αρωγή θυμάτων σωματεμπορίας, δημιούργησε πρόσφορο έδαφος για διευρυμένες πολιτικές αντιμετώπισης εκ μέρους του νομοθέτη. Πιο συγκεκριμένα, το π.δ. 233/2003 επιχείρησε να οριοθετήσει για πρώτη φορά την έννοια του θύματος με σαφείς και αναλυτικές ερμηνείες, ενώ παράλληλα οι διατάξεις του αναφέρουν ρητά τους τρόπους και τα μέσα μέσω των οποίων τα θύματα μπορούν, πλέον, να αποκτήσουν πρόσβαση στα έννομα αγαθά που προέβλεπε ο νόμος 3064/2002, ανεξάρτητα από το αν συνεργάζονται ή όχι με τις διοικητικές αρχές της χώρας (Μιχαήλ, 2013:34). Ιδιαίτερα σημαντικές υπήρξαν και οι προβλέψεις του ν. 3226/2004, με τις οποίες τα άτομα που απειλούνται ή απειλήθηκαν από κυκλώματα διεθνικής σωματεμπορίας, έχουν τη δυνατότητα να λαμβάνουν νομική εκπροσώπηση χωρίς οικονομική επιβάρυνση (Μπουρούση, 2019:52). Η διασφάλιση προστασίας των θυμάτων απέκτησε ακόμα μεγαλύτερη βαρύτητα από το νόμο 3625/2007, στον οποίο εμπεριέχεται η ευθύνη των ίδιων των νομοθετικών προσώπων (με επιβολή διοικητικών κυρώσεων) στις περιπτώσεις εκείνες που είτε δεν ανταποκρίθηκαν όπως όφειλαν στις εργασιακές τους υποχρεώσεις υπέρ των θυμάτων είτε, εάν διαπιστωθεί, ότι συμμετείχαν ως θύτες σε εγκλήματα σωματεμπορίας (Ρωμανιά, 2011:42).

Η νομοθετική πρόβλεψη υπέρ της προστασίας των θυμάτων trafficking ενισχύθηκε και από την εφαρμογή του νόμου 3811/2009, σύμφωνα με τον οποίο τα άτομα που έχουν βρεθεί σε κυκλώματα σωματεμπορίας, δικαιούνται αποζημίωση από το ελληνικό κράτος

(Μπουρούση, 2019). Σημαντικές υπήρξαν και οι αλλαγές του νόμου 3875/2010. Η συγκεκριμένη νομοθετική διάταξη κύρωσε τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος και μεταξύ άλλων προχώρησε στην ένταξη της επαιτείας ως μορφή εκμετάλλευσης και στη δυνατότητα του δικαιώματος των θυμάτων να καταθέτουν χωρίς την επίδειξη της αστυνομικής ταυτότητας για λόγους ασφαλείας (Ρωμανιά, 2011). Τέλος, ουσιαστικές και άκρως σημαντικές κρίνονται και οι υφιστάμενες διατάξεις του νόμου 4619/2019. Βάσει του ν. 4619/2019 γίνονται σαφή τα αδικήματα πίσω από τα οποία ενυπάρχουν οι σκοποί του αδικήματος των θυτών. Επιπροσθέτως, αλλαγές υιοθετήθηκαν και σε συμπεριφορές που αφορούν τα μέσα τέλεσης του εγκλήματος. Για την ακρίβεια, ο νόμος προβλέπει κυρώσεις ακόμα και σε πράξεις που δεν στηρίζονται αποκλειστικά στον βίαιο εξαναγκασμό (Γκεσούλη, 2021). Για παράδειγμα, όταν ο δράστης εξαπατά το θύμα με δόλιο τρόπο για να επωφεληθεί ή εκμεταλλευόμενος την ευαλωτότητα της κατάστασής του.

Ωστόσο, παρά τις επικαιροποιημένες προσπάθειες του ελληνικού νομοθετικού πλαισίου στο πέρασμα των χρόνων να προσφέρει ουσιαστική βοήθεια στα θύματα, καταλήγει να παρουσιάζει κενά και αδυναμίες. Σύμφωνα με επισκόπηση στη βιβλιογραφία, οι ελλείψεις του νομοθετικού περιεχομένου επικεντρώνονται στις παρακάτω διαπιστεύσεις. Αρχικά, χρήζει επιτακτικής ανάγκης, η επίσπευση των νομικών διαδικασιών όταν προκύπτουν ζητήματα υπεράσπισης των θυμάτων. Τούτο εξηγείται από το γεγονός ότι τα θύματα μετά τις μαρτυρίες τους για την όποια επιβολή ποινών, είτε έχουν απελαθεί, είτε επαναπατριστεί, είτε εξαφανιστεί, δεδομένου του φόβου που τους κατακλύζει (Οικονόμου, 2010). Έπειτα, το ελληνικό νομοθετικό σύστημα παρουσιάζει μεγάλη καθυστέρηση στη διαδικασία αναγνώρισης της ιδιότητας του θύματος (από έξι έως δώδεκα μήνες) και εστιάζει σπάνια σε φαινόμενα καταναγκαστικής εργασίας παρά το πλήθος αναφορών για εργασιακή δουλειά σε τομείς όπως ο τουρισμός, η γεωργία, η παραγωγή κατασκευών (Μπασσιούκας, 2021:70). Τέλος, το θεσμικό πλαίσιο της Ελλάδας δρα με μεγάλη βραδύτητα σε ζητήματα που το ίδιο το κράτος έχει επικυρώσει βάσει νομοθετημάτων: καθυστέρηση στην καταβολή αποζημιώσεων των θυμάτων, μικρός αριθμός διώξεων και κα-

ταδικών, απουσία επιχειρησιακού πλαισίου κρατικής ενημέρωσης (Μπασσιούκας, 2021:71).

5.2. Δράση Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ)

5.2.1. Χαρακτηριστικά

Εξετάζοντας τις πολιτικές αντιμετώπισης για τον περιορισμό του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων, δεν θα μπορούσαμε να παραλείψουμε τη δυναμική των ΜΚΟ που εδρεύουν στη χώρα μας. Η σπουδαιότητα των δράσεών τους οφείλεται στο γεγονός ότι αντιτίθενται σε κρατικά οφέλη, δεν επηρεάζονται από κομματικές παρεμβολές και στοχεύουν στην άμεση υποστήριξη ανθρώπων που την έχουν πραγματική ανάγκη. Ο ρόλος τους δηλαδή εξυπηρετεί ανθρωπιστικά αγαθά (Μόσχου & Τσάμης, 2016:43). Επιπλέον, η συμβολή τους δεν προκύπτει από συμφωνίες μεταξύ κυβερνήσεων, ενώ το συντονιστικό τους πλαίσιο στηρίζεται σε άτομα και ιδιωτικές ενώσεις και όχι σε κράτη. Ταυτόχρονα, αναπτύσσουν ένα ευρύ φάσμα πρωτοβουλιών και δράσεων σε τοπικό, εθνικό ή διεθνές επίπεδο. Μάλιστα σε περιπτώσεις κατά τις οποίες οι κυβερνητικοί θεσμοί αδυνατούν να παρέχουν θεμελιώδεις κοινωνικές υπηρεσίες όπως η υγεία ή η εκπαίδευση για λόγους οικονομικούς, κοινωνικούς, ή πολιτικούς, οι ΜΚΟ μεριμνούν για την κάλυψη αυτών των κενών (Ververidis & Varlamis, n.d.).

Ο ρόλος τους, όμως, δε σταματά μόνο στα προαναφερθέντα σημεία. Η φιλοσοφία των ΜΚΟ τόσο σε επίπεδο εσωτερικής λειτουργίας, όσο και σε επίπεδο πρωτοβουλιών, στοχεύει στην αύξηση της ευαισθητοποίησης του κοινού και στη διασφάλιση του δημοκρατικού τόξου μέσω της αμφισβήτησης των κυβερνητικών δρώντων και της προώθησης των κοινωνικών συμφερόντων. Σε αρκετές περιπτώσεις, μάλιστα, ανταποκρίνονται με μεγαλύτερη ευκολία και ευελιξία στις τοπικές ανάγκες, καθώς εδρεύουν σε κοντινές περιοχές των δομών των κοινοτήτων, με αποτέλεσμα η συμμετοχή τους στη διαδικασία

λήψης των αποφάσεων να κρίνεται απαραίτητη (Clarke, 1998). Επιπροσθέτως, λόγω της ραγδαίας ανόδου των τεχνολογικών επιτευγμάτων, η πλειονότητα των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (και στην Ελλάδα και σε πολλά κράτη του εξωτερικού) έχει προχωρήσει στη διαμόρφωση μιας νέας πολιτικής ατζέντας αναφορών σε ζητήματα ενημέρωσης και πρόληψης του φαινομένου. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι ΜΚΟ έχουν λιγότερα εμπόδια τόπου και χρόνου και είναι σε θέση να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους παγκοσμίως και γενικότερα να αυξήσουν τον αντίκτυπό τους στον πληθυσμό. Το υλικό μέσω του οποίου πραγματοποιούνται οι προαναφερθείσες δραστηριότητες ποικίλλει: δημοσιεύσεις άρθρων, καμπάνιες και φόρουμ ενημέρωσης, αίθουσες συνομιλιών, κ.ά. (Haus, 2003).

5.2.2. Προσφερόμενες υπηρεσίες ελληνικών ΜΚΟ

Παρακάτω θα γίνει μία αναφορά σε μερικές από τις επικρατέστερες οργανώσεις -σε κρατικό επίπεδο- καθώς επίσης και στις υπηρεσίες που μπορούν να προσφέρουν στα θύματα trafficking.

Η ΜΚΟ Praksis ιδρύθηκε το 2004 με δραστηριοποίηση στις πόλεις της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης, της Πάτρας και της Λέσβου. Πρόκειται για μία ανεξάρτητη οργάνωση που στοχεύει στην καταπολέμηση των διακρίσεων και του κοινωνικού αποκλεισμού μέσα από ενέργειες και δράσεις ανθρωπιστικού χαρακτήρα (Ανδρούτσου, 2015:62). Η παρέμβασή της στα θύματα trafficking αποτυπώνεται μέσω της παροχής ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, κοινωνικής και ψυχολογικής υποστήριξης, νομικής συμβουλευτικής και άλλων υποστηρικτικών υπηρεσιών (Δρούγα & Παπαδοπούλου, 2008:157). Η δυναμική δράση της ΜΚΟ Praksis φαίνεται από την παρουσίαση ενός έργου με τίτλο «Πορνεία & παράνομη διακίνηση και εμπορία γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική/οικονομική εκμετάλλευση στην Ελλάδα», που διενεργήθηκε σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας και τη CMT Προοπτική. Η έρευνα κατέληξε στη διαπίστωση πως στη χώρα μας δρουν δίκτυα διεθνούς σωματεμπορίας με θύματα παιδιά και γυναίκες (Καπερώνη, 2019).

Παρουσιάζοντας τη συμβολή των ΜΚΟ στην προσπάθειά τους να αντιμετωπίσουν φαινόμενα διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων, δεν θα μπορούσαμε να παραλείψουμε την οργάνωση A21. Η A21 είναι ένας διεθνής οργανισμός μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που έχει ως έδρα τη Θεσσαλονίκη, ωστόσο οι υπηρεσίες της παρέχονται σε όλη τη χώρα. Η λειτουργία της ξεκίνησε το 2008 και προσφέρει ξενώνες πλήρους βοήθειας και φροντίδας γυναικών θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, ενώ ταυτόχρονα στοχεύει στην επανένταξη των διασωθέντων προσώπων στην κοινωνία (Ανδρούτσου, 2015:63). Τέλος, η A21 παρέχει τηλεφωνική γραμμή υποστήριξης (1109) επί εικοσιτετραώρου βάσεως, απευθυνόμενη τόσο σε θύματα που χρήζουν άμεσης αρωγής όσο και σε θεσμικούς φορείς που χρειάζονται κατευθυντήριες οδηγίες για να επιλύσουν ένα θέμα σχετικό με τη διακίνηση ανθρώπων («Εμφυλη βία – Περισσότερες μορφές», 2015).

Μία από τις σημαντικότερες οργανώσεις στη διαχείριση του φαινομένου που εξετάζεται είναι η Διεθνής Αμνηστία. Πρόκειται για μία ανεξάρτητη και παγκόσμια οργάνωση που ιδρύθηκε το 1961. Το τμήμα της Διεθνούς Αμνηστίας στη χώρα μας παράγει σπουδαίο έργο και έχει ως κύριο στόχο την εξάλειψη των διακρίσεων σε όλες τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μέσα από τις εκστρατείες της και την έκδοση δελτίων τύπου και εκθέσεων, η Διεθνής Αμνηστία επιχειρεί να ευαισθητοποιήσει το ευρύ κοινό γύρω από το φαινόμενο του «trafficking» ενώ παράλληλα προσφέρει και εκπαιδευτικούς οδηγούς σεμιναρίων για όσα άτομα επιθυμούν να συμβάλλουν στην υποστήριξη του έργου της. Ακόμα, ασκεί συστηματικές πιέσεις στα κράτη για την υιοθέτηση νομικών διατάξεων με σκοπό την άμεση προστασία των θυμάτων εμπορίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η προσπάθεια επικύρωσης της Συνθήκης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δράση κατά της εμπορίας ανθρώπων, μέσα από το κάλεσμα της Διεθνούς Αμνηστίας σε συνεργασία με την Anti-Slavery International και τη La Strada International προς τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Μπούσα, 2016:78).

Το φαινόμενο της διεθνικής σωματεμπορίας συνδυάζεται άμεσα με τον τομέα της έμφυλης βίας και της πορνείας. Το κέντρο Διοτίμα δραστηριοποιείται έντονα σε αυτούς τους τομείς με στρατηγικές αντιμετώπισης που διευκολύνουν την εξάλειψη των προαναφερθέντων μορφών κοινωνικής παθογένειας. Πρόκειται για μία ΜΚΟ η οποία μάχεται για τα δικαιώματα των θυμάτων «trafficking» μέσω της προάσπισης ειδικών νομοθεσιών, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η ποινική δίωξη όσων συμμετέχουν στη διαδικασία διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων. Παράλληλα, προωθεί μέτρα και πολιτικές για την υποστήριξη των επιζώντων θυμάτων. Πιο συγκεκριμένα το 2018, η Διοτίμα προχώρησε στη δημιουργία ενός Οδηγού χωρισμένου σε τρία κεφάλαια, με σκοπό να ενθαρρυνθούν οι συζητήσεις γύρω από τις μορφές του σημερινού trafficking, ουτως ώστε να προκύψουν κοινωνικοί προβληματισμοί από τους πολίτες. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στις μορφές κακομεταχείρισης των γυναικών που πέφτουν θύματα εμπορίας, στο δεύτερο περιγράφονται οι τρόποι παροχής συμβουλευτικής υποστήριξης στα θύματα και στο τρίτο παρουσιάζεται η ιδέα της αναζήτησης φορέων και υπηρεσιών προκειμένου να αναλάβουν συγκεκριμένη δράση ή ακόμα και να ευαισθητοποιήσουν το κοινό γύρω από το φαινόμενο που πλήττει εκατομμύρια ανθρώπους ανά τον κόσμο (Καπερώνη, 2019).

Εκτός από τις σωματικές βλάβες όσων ανθρώπων καταλήγουν σε καθεστώς trafficking, ανεπαίσθητες είναι οι συνέπειες και σε ψυχοσυναισθηματικό επίπεδο. Ο Μη Κυβερνητικός Οργανισμός «ΚΛΙΜΑΚΑ» που ιδρύθηκε το 2000 στην Αθήνα, δραστηριοποιείται σε θέματα υπηρεσιών ψυχικής υγείας καθώς επίσης και σε προγράμματα υλοποίησης κοινωνικής ενσωμάτωσης ευάλωτων ομάδων πληθυσμού. Οι παροχές της, δηλαδή, δεν προσφέρονται αποκλειστικά μόνο σε θύματα trafficking, το προφίλ της συγκεκριμένης οργάνωσης χαρακτηρίζεται από το ανθρωπιστικό του έργο για όλες τις μορφές κοινωνικής παθογένειας. Προσφέρει ιατρικές και ψυχοκοινωνικές υπηρεσίες και στοχεύει στην εξάλειψη των ανισοτήτων και στην απόκτηση ίσων ευκαιριών για όλους/ες. Οι δράσεις του φορέα χρηματοδοτούνται και εποπτεύονται από την Δ/ση Ψυχικής Υγείας του Υπουργείου Υγείας & Κοινωνικής Αλληλεγγύης, από το Υπουργείο Εξωτερικών μέσω της Υπηρεσίας Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας (Υ.Δ.Α.Σ), το Υπουργείου Εργασίας & Κοινωνικής Προστασίας και χορηγούς. Τέλος, οι εξειδικευμένες δράσεις της στην ψυχι-

κή υγεία σε συνδυασμό με προγράμματα παροχής συνοδευτικών υποστηρικτικών υπηρεσιών και διακρατικών συνεργασιών συμβάλλουν στον περιορισμό του κοινωνικού αποκλεισμού και μείωση του στίγματος (Μάκη, 2014:403).

5.3. Φορείς Πρόληψης

Η συμβολή των ΜΚΟ στη διαχείριση των προβλημάτων που προκύπτουν από τις μορφές του trafficking είναι αδιαμφισβήτητα καθοριστική. Εκτός όμως από τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, υπάρχουν ορισμένοι φορείς δράσης, οι οποίοι σε εθνικό επίπεδο, προσφέρουν εξίσου αποτελεσματικές λύσεις στον περιορισμό του φαινομένου. Στην παρούσα υποενότητα θα αναφερθούν μερικοί από αυτούς καθώς επίσης και το πολύτιμο έργο τους, όσον αφορά τις πολιτικές αντιμετώπισης της σύγχρονης διεθνικής σωματεμπορίας.

Τον Απρίλιο του 2001 συστάθηκε η Ομάδα Καταπολέμησης Εμπορίας Ανθρώπων (γνωστή και με το ακρωνύμιο Ο.Κ.Ε.Α.) με πρωτοβουλία του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης. Η Ο.Κ.Ε.Α. αποτελούνταν από υψηλόβαθμους αξιωματικούς της Ελληνικής Αστυνομίας, ειδικούς συμβούλους του Υπουργού Δημόσιας Τάξης, εκπροσώπους του Υπουργείου Εσωτερικών και της Γενικής Γραμματείας Ισότητας, εκπροσώπους του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης και έναν κοινωνικό επιστήμονα ειδικό σε θέματα εμπορίας ανθρώπων (Τσακλάγκανου, 2001). Ο φορέας της Ο.Κ.Ε.Α. στόχευε στη θεσμοθέτηση ειδικού συντονιστικού οργάνου και στον σχεδιασμό πρακτικών για τη χάραξη πολιτικής στα ζητήματα της διακίνησης και εμπορίας. Συγκεκριμένα, η Ο.Κ.Ε.Α. εισηγήθηκε την κατάρτιση του νόμου 3064/ 2002, ο οποίος θεωρήθηκε ένα σημαντικό και πρωτοποριακό εργαλείο για τον περιορισμό του φαινομένου (Ποθουλάκη, 2017:61). Επιπλέον, ο νόμος 3064/2002 οδήγησε τη σωματεμπορία στην ένταξη του οργανωμένου εγκλήματος και ταυτόχρονα δόθηκε μεγάλη βαρύτητα στην αντιμετώπιση της παιδικής πορνογραφίας και προστασίας των ανηλίκων (Χατζηαντωνίου, 2018:69).

Σε πρώτη φάση η Ο.Κ.Ε.Α. πρότεινε την ίδρυση και λειτουργία υπηρεσιών Anti-Trafficking της Ελληνικής Αστυνομίας, εξέδωσε άρθρα με σκοπό την ευαισθητοποίηση διαφόρων φορέων του Δημοσίου, συμμετείχε σε εκδηλώσεις και ημερίδες υπέρ της καταστολής των περιπτώσεων καταπάτησης ανθρωπίνων δικαιωμάτων λόγω του trafficking, ενώ διοργάνωσε και έκθεση με έργα τέχνης υπό τον τίτλο «Ευρώπη Ενωμένη κατά της Δουλείας» (Δρούγα & Παπαδοπούλου, 2008:144). Κατά τον δεύτερο κύκλο των δραστηριοτήτων της το 2005, η Ο.Κ.Ε.Α επεδίωξε την ενίσχυση των συνεργασιών μεταξύ ανάλογων φορέων και οργανισμών, προκειμένου να εντοπίζονται σε σύντομο χρονικό διάστημα τα θύματα της εμπορίας και να τους προσφέρεται όση βοήθεια χρειάζονται (Αντωνίου, 2018:52).

Το σχέδιο «ΙΛΑΕΙΡΑ» αποτελεί μία επιπλέον στρατηγική λύση στην αντιμετώπιση του trafficking. Συστάθηκε από το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη και την Ελληνική Αστυνομία και περιλαμβάνει δύο επίπεδα δράσεων, το εθνικό, που αφορά τη χώρα μας και το διασυνοριακό, που αφορά τη συνεργασία με όμορες χώρες (Πάττα, 2014). Το επιχειρησιακό σχέδιο ΙΛΑΕΙΡΑ βασίζεται στην καταπολέμηση του trafficking μέσα από τον συντονισμένη ολοκλήρωση δύο βασικών παραμέτρων. Η πρώτη παράμετρος στηρίζεται στην εξάρθρωση οργανωμένων εγκλημάτων εντός και εκτός συνόρων από το αστυνομικό σώμα και η δεύτερη αφορά την παροχή προστασίας θυμάτων μετά τον εντοπισμό τους (Δρούγα & Παπαδοπούλου, 2008:146). Τέλος, βάση μιας γενικότερης παρατήρησης, το σχέδιο ΙΛΑΕΙΡΑ επικεντρώνει την προσοχή του στην επιδίωξη τριών βασικών χαρακτηριστικών μεταξύ κρατών και αστυνομίας. Το πρώτο χαρακτηριστικό προσεγγίζει ζητήματα ανθρωπιστικού περιεχομένου (ανθρώπινη ευαισθησία, συνειδητοποίηση των αποτρόπαιων εγκλημάτων), το δεύτερο αφορά τη συνεργασία εθνικών κυβερνήσεων και το τρίτο εστιάζει στην ευρωπαϊκή δράση μέσω των πρωτοβουλιών των ευρωπαϊκών χωρών για τη διασφάλιση των αξιών της ειρήνης, της ισότητας και της ελευθερίας (Χατζηαντωνίου, 2018).

Λαμβάνοντας υπόψη τις πολιτικές αντιμετώπισης για τον περιορισμό του «human trafficking» από κρατικούς φορείς, δεν θα μπορούσαμε να παραλείψουμε το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ). Το ΕΚΚΑ είναι υπεύθυνο για τη διαχείριση του Εθνικού Μηχανισμού Αναφοράς για την προστασία των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων (ΕΜΑ) υπό τον συντονισμό του Γραφείου του Εθνικού Εισηγητή για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων (Γ.ΕΘ.ΕΙΣ.) του Υπ. Εξωτερικών. Ο συγκεκριμένος φορέας προσφέρει άμεση παροχή βοήθειας στα θύματα είτε μέσω της προσφοράς σύντομης διαμονής σε κατάλληλους ξενώνες φιλοξενίας, είτε μέσα από την τηλεφωνική γραμμή άμεσης κοινωνικής βοήθειας στον αριθμό «197» (Δρούγα & Παπαδοπούλου, 2008:148). Ουσιαστικά, το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης λειτουργεί ως «διαμεσολαβητής» των θυμάτων με υπηρεσίες κοινωνικής προστασίας, προκειμένου να εξυπηρετούνται τα αιτήματα των ανθρώπων όταν βρίσκονται σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης (Μανούσκου, 2016:108).

Το Γραφείο του Εθνικού Εισηγητή προβλέπει μεμονωμένες διεργασίες για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων στα επίπεδα της πρόληψης, της καταστολής και της δίωξης των δραστών, καθώς και της προστασίας των θυμάτων εμπορίας, το οποίο υπάγεται απευθείας στον Υπουργό Εξωτερικών. Ουσιαστικά, λειτουργεί ως Εθνικός Συντονιστικός Μηχανισμός όλων των συναρμόδιων φορέων και των πιστοποιημένων ΜΚΟ, με στόχο τη συστηματική συνεργασία με το Γραφείο Συντονισμού και Δράσης της Ε.Ε. για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων. Επιπροσθέτως, το Γ.ΕΘ.ΕΙΣ. πρωτοτυπεί στην επιμόρφωση των συναρμόδιων φορέων μέσω επιμορφωτικών προγραμμάτων αφενός και στην ενημέρωση του κοινωνικού συνόλου αφετέρου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η οργάνωση της πολύ-θεματικής εκστρατείας κοινωνικής ευαισθητοποίησης «Break the Chain», με αφορμή την Πανευρωπαϊκή Ημέρα Καταπολέμησης της Εμπορίας Ανθρώπων, τον Οκτώβριο του 2015 (Μπουρούση, 2019:56).

Κλείνοντας αυτήν την ενότητα για τις πολιτικές αντιμετώπισης σε εθνικό επίπεδο, κρίνεται σκόπιμο να γίνει μία αναφορά στους φορείς του Κέντρου Ερευνών για θέματα Ισότη-

τας (ΚΕΘΙ) και στη Γενική Γραμματεία Ισότητας των φύλων (ΓΓΙ). Πρόκειται για δύο φορείς που ανήκουν στις Υπηρεσίες και Μονάδες Παροχής Προστασίας και Αρωγής των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, ενώ υλοποιούν από κοινού προγράμματα ή ενημερωτικές και εκπαιδευτικές εκστρατείες σχετικά με την ευαισθητοποίηση των πολιτών και την προαγωγή των δικαιωμάτων των θυμάτων «trafficking» (Μπόμπου, 2015).

Συμπερασματικά, όπως οι περισσότερες χώρες στον κόσμο, έτσι και στην Ελλάδα, οι πρακτικές διαχείρισης και οι πολιτικές που ασχολούνται με το φαινόμενο του human trafficking προσανατολίζονται μέσα από διάφορες προσεγγίσεις και δράσεις με κοινό στόχο την επίτευξη τριών σημείων: πρόληψη, προστασία, δίωξη. Πρόκειται πράγματι για μία επιβεβαιωμένη αλήθεια το γεγονός ότι ακόμα και κατά τη διάρκεια της μεγάλης οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα τα θεσμικά και κρατικά όργανα της χώρας σημείωσαν κάποια θετικά βήματα όσον αφορά τον περιορισμό του φαινομένου. (Patta E., Koffas S., Sdrolias L., Papadimopoulos I., Rolinek L., Aspridis G., ŠkodováParmová D., Gkountroumpi E., 2015). Ωστόσο, επανεξετάζοντας τη συνολική κατάσταση των πολιτικών αντιμετώπισης διαπιστώνονται αρκετές καθυστερήσεις όσον αφορά την ολιστική αντιμετώπιση του φαινομένου, οι οποίες για να ξεπεραστούν απαιτούνται νέες στρατηγικές που να βασίζονται σε δυναμικές οργανωτικές και λειτουργικές δομές και καινοτόμες επικοινωνιακές-πληροφοριακές τεχνικές (Patta, 2013).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Πολιτικές Αντιμετώπισης σε Ευρωπαϊκό Επίπεδο

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δραστηριοποιήθηκε έντονα στα ζητήματα της εμπορίας ανθρώπων. Μέσα από τις παρεμβάσεις της, επιχείρησε την εφαρμογή στοχευμένων δράσεων και παράλληλα, τάχθηκε υπέρ της αναγκαιότητας για συλλογική αντιμετώπιση του φαινομένου.

Παρακάτω, θα ακολουθήσει μια αναφορά στο θεσμικό πλαίσιο ορισμένων ευρωπαϊκών οργάνων και στις προσπάθειές τους να καταπολεμήσουν τις μορφές trafficking.

Οι πρώτες προσπάθειες της ΕΕ για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων ξεκίνησαν από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο το 1989, μέσα από μια σειρά τεσσάρων ψηφισμάτων (Δανιήλ, 2020). Το συγκεκριμένο θεσμικό όργανο ανέλαβε την υπεράσπιση των θυμάτων μέσω της απεύθυνσής του στα κράτη μέλη να αναλάβουν σαφείς πρωτοβουλίες για τον περιορισμό του φαινομένου. Σύμφωνα με την Μπουρούση (2019), το πρώτο ψήφισμα έδινε τη δυνατότητα στα θύματα να καταγγέλλουν πράξεις κακοποιητικού χαρακτήρα, χωρίς τον κίνδυνο της άμεσης απέλασης. Το δεύτερο ψήφισμα πραγματοποιήθηκε το 1993 και αφορούσε την κατοχύρωση του δικαιώματος των θυμάτων να διαμένουν στην επικράτεια της χώρας στην οποία εισήλθαν, μέσω της χορήγησης ειδικής άδειας, προκειμένου να περιοριστεί η απειλή ενός ενδεχόμενου επαναπατρισμού. Στο αμέσως επόμενο ψήφισμα το 1996, διευθετήθηκε η προστασία και η υποστήριξη των θυμάτων μέσω ειδικών μαρτύρων υπεράσπισης, τόσο πριν όσο και κατά τη διάρκεια διακίνησής τους. Το τελευταίο ψήφισμα αφορούσε τη βοήθεια των θυμάτων σε κοινωνικό, υγειονομικό και ψυχολογικό επίπεδο (καθεστώς προσωρινού κατοίκου, άδεια εργασίας, παροχή ψυχολογικής υποστήριξης).

Συνεχίζοντας την ανάλυση των θεσμικών οργάνων της ΕΕ για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, κρίνεται σημαντικό να αναφερθούμε στη συμβολή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Το Δεκέμβριο του 1998, η Επιτροπή προχώρησε στη διεύρυνση των υφιστάμενων ενεργειών που εισηγήθηκε το Κοινοβούλιο όπως αναφέρθηκαν παραπάνω. Σε πρώτη φάση τόνισε ότι το ζήτημα της εμπορίας ανθρώπων παραμένει στις προτεραιότητες της πολιτικής ατζέντας της ΕΕ. Στη συνέχεια, τάχθηκε υπέρ της συνεργασίας των κρατών τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνικό επίπεδο για την αποτελεσματικότερη αναγνώριση των περιπτώσεων σωματεμπορίας αλλά και για την καταδίκη των θυτών, βάση του ευρωπαϊκού δικαστικού συστήματος. Αξίζει να σημειωθεί ότι το 2006, ακολουθώντας το παράδειγμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, η Επιτροπή εξέδωσε ορισμέ-

νες ανακοινώσεις υπέρ της πρόληψης και αντιμετώπισης της σωματεμπορίας, δίνοντας βάση στην καταπολέμηση της σεξουαλικής εκμετάλλευσης γυναικών και του παιδεραστικού τουρισμού (Ρωμανιά, 2011).

Στο πλαίσιο του προγράμματος STOP, η Επιτροπή σύστησε τη δημιουργία μιας ειδικής ομάδας εμπειρογνώμων για περαιτέρω στήριξη στα θύματα, μέσω ενός φάσματος πραγματογνωμοσύνης ως προς όλες τις πτυχές της πολιτικής για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Τέλος, το 2012 η Επιτροπή, απευθυνόμενη στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, προχώρησε στην ανακοίνωση ορισμένων προτεραιοτήτων για την εξάλειψη του φαινομένου. Οι προτεραιότητες αφορούσαν τον άμεσο εντοπισμό των θυμάτων, την κλιμάκωση της δίωξης των ασκούντων εμπορία ανθρώπων, την ενίσχυση του συντονισμού μεταξύ βασικών παραγόντων καθώς επίσης και την παρότρυνση διεξοδικής και συνεχούς ενημέρωσης γύρω από όλες τις μορφές εμπορίας ανθρώπων (Σαλαμάνη, 2011).

Οι προσπάθειες άμεσης παρέμβασης με σκοπό τον περιορισμό της διεθνικής σωματεμπορίας, στηρίχθηκαν σε μεγάλο βαθμό και στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Οι κατευθυντήριες γραμμές της αφορούν τη ρητή απαγόρευση οποιασδήποτε μορφής αναγκαστικής ή υποχρεωτικής εργασίας και ειλωτείας (Μπρούσα, 2016:42). Παράλληλα, η ΕΣΔΑ δεν περιορίζεται στη χρήση συγκεκριμένων μέσων τέλεσης αδικημάτων, ούτε απαιτεί συγκεκριμένους σκοπούς. Οι ενέργειες που προκαλούν τις προαναφερθείσες μορφές εξαπάτησης, είναι αρκετές για να θεωρηθούν έγκλημα. Επίσης, δεν απαιτεί συνθήκες οργανωμένου εγκλήματος και η εφαρμογή της ισχύει τόσο σε υπηκόους τρίτων χωρών όσο και σε πολίτες της χώρας στην οποία διενεργήθηκε η εκάστοτε κακουργηματική πράξη (Δανιήλ, 2020:14).

Κλείνοντας την ενότητα του θεσμικού πλαισίου, κρίνεται σκόπιμο να αναφέρουμε τη δράση του Συμβουλίου της Ευρώπης στην προσπάθεια καταπολέμησης της σωματεμπορίας. Αρχικά, το Συμβούλιο εξέδωσε την Απόφαση 2002/629/ΔΕΥ για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων στις 19 Ιουλίου του 2002. Ωστόσο, κρίθηκε ανεπαρκής και κατασταλτική από την Ένωση, καθώς περιείχε κυρίως διατάξεις ποινικού δικαίου που αποσκοπούσαν στην καταστολή και την δίωξη των υπαιτίων, χωρίς να δίνεται κάποια σημασία στην ανθρωποκεντρική προσέγγιση του φαινομένου (Κυριαζή, 2010:42). Ως εκ τούτου, το προαναφερθέν πλαίσιο καταργήθηκε και το Συμβούλιο προχώρησε στην αντικατάστασή του με την Απόφαση 2009/0050/ΔΕΥ. Η απόφαση πλαίσιο 2009/0050/ΔΕΥ τόνισε την σθεναρή αντίδραση που οφείλουμε να επιδεικνύουμε όλοι μας σε περιπτώσεις εμπορίας ανθρώπων ζώων αλλά και την ουσιαστική στήριξη στα θύματα για την οριστική καταπολέμηση του φαινομένου (Μανούσκου, 2016:53-55).

Παρά τις προαναφερθείσες αποφάσεις, το πρώτο ουσιαστικό βήμα προς την ανθρωπιστική κανονιστική αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων θεωρήθηκε η υιοθέτηση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης. Υπογράφηκε τον Μάιο του 2005 στη Βαρσοβία και τέθηκε σε ισχύ την 1η Φεβρουαρίου του 2008. Ο λόγος για τον οποίο θεωρείται πράξη ιδιαίτερης σημασίας για το φαινόμενο του trafficking, είναι διότι αναγνωρίζει ρητά την εμπορία ανθρώπων ως ευθεία προσβολή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά και ως προσβολή της ανθρωπίνης ακεραιότητας και αξιοπρέπειας (Μπουρούση, 2019:19). Για την ακρίβεια, η Σύμβαση μέσω των δύο βασικών οργάνων της (της Επιτροπής των Υπουργών και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου) καθιέρωσε πολιτικές που είχαν ως προτεραιότητα την πρόληψη, την προστασία και τη δίωξη (Χαριστού, 2015:20). Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί πως η Σύμβαση έχει δεσμευτικό χαρακτήρα, άρα διαθέτει και ελεγκτικό μηχανισμό για την εφαρμογή των σχετικών διατάξεων από τα συμβαλλόμενα κράτη (Χαριστού, 2015).

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Για τη διεξαγωγή της παρούσας εργασίας, καταλληλότερη μέθοδος θεωρήθηκε αυτή της Ποιοτικής Έρευνας. Η ποιοτική έρευνα μελετά σε βάθος κοινωνικούς, ψυχολογικούς ή εκπαιδευτικούς σκοπούς και συνεπώς δύναται να προσφέρει αλήθειες σε ζητήματα ανθρωπιστικού περιεχομένου. Μπορεί να πρόκειται για μια διαδικασία ανάλυσης που απαιτεί πολύ χρόνο και βαθιά μελέτη προκειμένου να προκύψουν τα αποτελέσματα και μετέπειτα τα συμπεράσματα, ωστόσο τα οφέλη της, όσον αφορά τουλάχιστον τη συγκεκριμένη έρευνα, υπερτερούν. Η ανταμοιβή της έγκειται στο γεγονός ότι αποτελεί μία ενδιαφέρουσα και δημιουργική μέθοδο παραγωγής δεδομένων, μέσω της οποίας αποκτούμε πρόσβαση στην πολυπλοκότητα της ανθρώπινης ύπαρξης και εμπειρίας. Επιπλέον μέσα από τη σύνθεση της ποιοτικής μεθόδου μπορούν να προκύψουν οντολογικές προσεγγίσεις σχετικά με το τι συνιστά τον κοινωνικό κόσμο ή με ποιους τρόπους ερμηνεύονται οι διαστάσεις της κοινωνικής πραγματικότητας (Ισαρη & Πουρκός, 2015).

7.1. Συμμετέχουσες

Η διαδικασία της δειγματοληψίας αποτελεί πολύ σημαντικό μέρος του ερευνητικού σχεδιασμού, καθώς η επιλογή του τελικού δείγματος επηρεάζει τόσο την ποιότητα των δεδομένων όσο και τα συμπεράσματα της έρευνας. Κατανοούμε λοιπόν πως το δείγμα θα πρέπει να είναι αντιπροσωπευτικό με τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης καθώς επίσης και την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας που επιλέχθηκε για τη διεξαγωγή της (Ισαρη

& Πουρκός, 2015:80). Σχετικά με την παρούσα διπλωματική εργασία, η επιλογή του δείγματος πραγματοποιήθηκε με δειγματοληψία κριτηρίου, καθώς σκοπός ήταν να αναζητηθούν άτομα που εργάζονται αποκλειστικά σε Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.

Κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί πως η διαδικασία δειγματοληψίας, ήταν μια διαδικασία ιδιαίτερα δύσκολη και πολύ χρονοβόρα. Έπειτα από πολλές προσπάθειες πρώτης επικοινωνίας μέσω e-mail και ύστερα τηλεφώνου σχεδόν με όλες τις ΜΚΟ που έχουν αναλάβει θύματα trafficking, ο ερευνητής αδυνατούσε να έρθει σε τελική επικοινωνία για την οριστικοποίηση ή μη της συνέντευξης, δεδομένου ότι δεν έλαβε ποτέ μία απάντηση (θετική ή αρνητική). Η οριστική εύρεση δείγματος προήλθε από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον του ερευνητή.

Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από 3 συμμετέχουσες με ηλικίες 31, 29 και 33 ετών. Σχετικά με το εκπαιδευτικό επίπεδο και οι 3 ήταν απόφοιτες τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Τέλος, στην πρώτη περίπτωση η ιδιότητα της συμμετέχουσας στη ΜΚΟ ήταν υπεύθυνη ταυτοποίησης θυμάτων και εργάζεται 7 χρόνια. Στη δεύτερη περίπτωση, η συμμετέχουσα εργαζόταν στη ΜΚΟ ως ψυχολόγος και case manager (:διαχειρίστρια υποθέσεων) για 17 μήνες, ενώ η τρίτη συμμετέχουσα εργαζόταν ως εργασιακή σύμβουλος με ιδιότητα ψυχολόγου για 1 χρόνο. Επισημαίνεται πως οι 3 συμμετέχουσες προέρχονται από διαφορετικές οργανώσεις.

Αν και φαινομενικά ο αριθμός του δείγματος της συγκεκριμένης μελέτης εγείρει προβληματισμούς σχετικά με την ορθή, ουσιαστική και έγκυρη διεξαγωγή αποτελεσμάτων, σύμφωνα με τον Patton (όπως αναφέρεται στο Ίσαρη & Πουρκός, 2015:85), κάτι τέτοιο δεν κρίνεται ανασταλτικός παράγοντας υλοποίησης μιας εργασίας βασισμένης στην ποιοτική μέθοδο. Αναλυτικότερα, ο Patton σημειώνει πως μία μελέτη λίγων υποκειμένων είναι ικανή να προσφέρει πλούσιο πληροφοριακό υλικό ακόμα και από λίγα άτομα, αρκεί να ακολουθήσει πιστά τον ερευνητικό σχεδιασμό.

7.2. Μέθοδος Παραγωγής Δεδομένων

Η μέθοδος παραγωγής δεδομένων επιλέχθηκε με βάση τη φύση του ερευνητικού ερωτήματος. Η συγκεκριμένη έρευνα έχει ως στόχο να αναδείξει τις εσωτερικές δράσεις των ΜΚΟ για τον περιορισμό του φαινομένου καθώς επίσης και τους τρόπους με τους οποίους αυτές οι δράσεις επηρεάζουν το αίσθημα αποτελεσματικότητας των εργαζομένων. Κατ' αυτόν τον τρόπο επιλέχθηκε η συνέντευξη η οποία δεν αποτελεί μία κατευθυντική μέθοδο, αλλά αντιθέτως εστιάζει στην υποκειμενική εμπειρία του ατόμου. Πιο συγκεκριμένα, επιλέχθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη, καθώς αυτή προσφέρει ευελιξία ως προς τη σειρά με την οποία τίθενται οι ερωτήσεις, οι οποίες με τη σειρά τους είναι, ως ένα βαθμό, προκαθορισμένες, ενώ παράλληλα επιτρέπουν και στους συμμετέχοντες να εκφράζονται ελεύθερα (Ισαρη & Πουρκός, 2015:97).

Όσον αφορά το σχέδιο της συνέντευξης, έπειτα από ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, δημιουργήθηκαν δύο βασικές θεματικές ανάλυσης οι οποίες αφορούσαν α) τόσο τη λειτουργία των ΜΚΟ μέσα από τις δράσεις υλοποίησης για τον περιορισμό του φαινομένου, β) όσο και το αίσθημα αποτελεσματικότητας των δράσεων αυτών μέσα από την εργασιακή εμπειρία των ατόμων που στελεχώνουν μία ΜΚΟ. Η συνέντευξη αποτελούνταν συνολικά από 9 ερωτήσεις (βλ. παράρτημα), με τις πρώτες 7 να δίνουν έμφαση στα σχέδια δράσεων που εφαρμόζονται στη ΜΚΟ και τις επόμενες 2 να θέτουν ερωτήματα σχετικά με το αίσθημα αποτελεσματικότητας των εργαζομένων. Οι ερωτήσεις ήταν στην πλειοψηφία τους ανοιχτές, όσο το δυνατόν μη κατευθυντικές και με λογική ακολουθία.

7.3. Διαδικασία διεξαγωγής της συνέντευξης και Δεοντολογικά Ζητήματα

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω οι συμμετέχουσες αντλήθηκαν από τον κοινωνικό περίγυρο του ερευνητή, χωρίς βέβαια να τις γνωρίζει ο ίδιος. Σε πρώτη φάση μετά την εύρεσή τους, πραγματοποιήθηκε επικοινωνία μέσω e-mail στην πρώτη συμμετέχουσα και τηλεφωνική επικοινωνία με τις άλλες δύο, στην οποία εξήγησα την ιδιότητά μου ως μεταπτυχιακός φοιτητής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου καθώς επίσης και τους σκο-

πούς της έρευνάς μου. Μετά την θετική ανταπόκριση και των τριών στην πρότασή μου για διεξαγωγή συνέντευξης, συμφωνήσαμε συγκεκριμένη ημέρα και ώρα με την κάθε μία ξεχωριστά. Στην πρώτη περίπτωση η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε μέσω zoom ενώ με τις άλλες δύο συμμετέχουσες κανονίσαμε από κοινού να πραγματοποιήσουμε τη συνέντευξη μέσω ηχητικής κλήσης τηλεφώνου. Η χρονική τους διάρκεια ήταν από 25-40 λεπτά η κάθε μία.

Πριν από την έναρξη κάθε συνέντευξης ενημέρωσα τις συμμετέχουσες για την ηχογράφηση της επικοινωνίας μας, προκειμένου να προχωρήσω στη μετέπειτα απομαγνητοφώνηση, και στη συνέχεια γινόταν μια ολιγόλεπτη συζήτηση ευρύτερου περιεχομένου γύρω από το θέμα και τη φύση της εργασίας, ώστε να μεταφερθούμε αμφότεροι σε ένα κλίμα οικειότητας. Έπειτα, κατέστη σαφές εκ μέρους μου ότι δεν υπάρχουν σωστές και λανθασμένες απαντήσεις και ότι οι συμμετέχουσες μπορούν να απαντήσουν ελεύθερα ό,τι είναι αυτο που τις εκφράζει ή ό,τι γνωρίζουν χωρίς δεσμεύσεις. Επίσης, ενημέρωσα και τις τρεις συμμετέχουσες πως η συνέντευξη είναι εντελώς ανώνυμη (τόσο του προσωπικού τους ονόματος όσο και της ΜΚΟ στην οποία εργάζονται) για λόγους ασφάλειας και εχεμύθειας και ότι οι σκοποί της εξυπηρετούν καθαρά και μόνο τη διεξαγωγή αποτελεσματικών γύρω από το πολυσύνθετο φαινόμενο της σωματεμπορίας στη χώρα μας. Μετά τη λήξη της συνέντευξης προτάθηκε στις συμμετέχουσες να τους επισυνάψω μέσω e-mail την τελική εργασία με τη σύμφωνη γνώμη και της επιβλέπουσας καθηγήτριας.

7.4. Μέθοδος Ανάλυσης Δεδομένων

Το συγκεκριμένο στάδιο στη διαδικασία δημιουργίας μιας ποιοτικής έρευνας απαιτεί σαφείς εργαλιακούς κώδικες ανάλυσης και χρήζει ιδιαίτερης προσοχής, προκειμένου να συνεχιστεί με γνησιότητα και αυθεντικότητα η εξέλιξή της. Αναλυτικότερα, στην ποιοτική μέθοδο, η προσέγγιση των δεδομένων εστιάζει στην ολιστική καταγραφή και ανάλυση σύνθετων φαινομένων (Ισαρη & Πουρκός, 2015). Επιπροσθέτως, τα δεδομένα αναλύονται βάσει μιας ερμηνευτικής διαδικασίας κατά την οποία ο ερευνητής καταγράφει όσα βλέπει, ακούει και διαβάζει. Ακόμη, η εξαγωγή των δεδομένων οφείλει να στηρίζε-

ται σε μια σχεσιακή προσέγγιση μεταξύ ερευνητή και συμμετεχόντων. Σε αυτό το πλαίσιο, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι μια στοιχειοθετημένη ανάλυση δεδομένων προϋποθέτει μια διαδικασία συν-δημιουργίας ή συν-κατασκευής της πραγματικότητας (Ισαρη & Πουρκός, 2015).

Για την ανάλυση των δεδομένων στην παρούσα μελέτη καταλληλότερη μέθοδος κρίθηκε αυτή της θεματικής ανάλυσης. Η συγκεκριμένη μέθοδος χαρακτηρίζεται από «θεωρητική ελευθερία» ή «ευελιξία» και στόχος της είναι η οργάνωση επαναλαμβανόμενων μοτίβων που προκύπτουν από τη φύση των ερευνητικών ερωτημάτων (Ισαρη & Πουρκός, 2015:117).

Η θεματική ανάλυση περιλαμβάνει 6 στάδια, τα οποία ακολουθήθηκαν πλήρως και στην παρούσα έρευνα. Αρχικά, πραγματοποιήθηκε απομαγνητοφώνηση των τριών μαγνητοφωνημένων συνεντεύξεων. Μετά τη διαδικασία της απομαγνητοφώνησης, έγινε προσεκτική ανάγνωση των δεδομένων από τον ερευνητή για μεγαλύτερη εξοικείωση με το ερευνητικό υλικό. Μετά τη διαμόρφωση μιας πρώτης εικόνας όσων ανέφεραν οι συμμετέχουσες, καταγράφηκαν οι πρώτες οι πρώτες ιδέες του ερευνητή. Σε δεύτερο στάδιο, ακολούθησε η διαδικασία της κωδικοποίησης, βάσει της οποίας προέκυψε ένας κωδικός ανά σειρά για κάθε συνέντευξη. Στο ίδιο στάδιο, διαφορετικοί κωδικοί με παρόμοιο νόημα ενοποιήθηκαν σε ξεχωριστές νοηματικές ομάδες. Το τρίτο στάδιο περιείχε τη δημιουργία συγκεκριμένων θεμάτων, μετά το συνδυασμό διαφορετικών κωδικών από τα δεδομένα (π.χ. 'ενημέρωση ευάλωτων κοινωνικών ομάδων'). Κατά το τέταρτο στάδιο πραγματοποιήθηκε επανεξέταση των θεμάτων για το σχεδιασμό α) ενός συνεκτικού μοτίβου θεματικών ενοτήτων και β) μιας καταγραφής θεμάτων σε σχέση με ολόκληρο το σύνολο των δεδομένων. Σε αυτήν την περίπτωση προέκυψε συγχώνευση ή και απόρριψη θεμάτων ανάλογα με τη χρησιμότητά τους στην ανάλυση των δεδομένων. Το πέμπτο στάδιο αφορά τον τελικό ορισμό και την ονομασία των οριστικών θεμάτων, ενώ το έκτο και τελευταίο στάδιο παρουσιάζει την συγγραφή των ευρημάτων (για 5ο και 6ο στάδιο, βλ. παρακάτω).

Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η ανάλυση των δεδομένων υπό τη μορφή γραπτού κειμένου ακολούθησε τη διατμηματική ή κατηγορική λογική, προϋπόθεση της οποίας αποτελεί η διαδικασία της κωδικοποίησης. Πιο συγκεκριμένα, επιλέχθηκε η παραγωγική προσέγγιση η οποία είναι θεωρητικά πλαισιωμένη και χρησιμοποιεί καθορισμένες κατηγορίες a priori, προερχόμενες από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Στην ενότητα αυτή θα γίνει αναλυτική αναφορά σε όσα δεδομένα προέκυψαν βάσει της εφαρμογής όλων των προαναφερθέντων κατά τη διαδικασία της μεθοδολογίας. Πιο συγκεκριμένα, οι θεματικές που αποτελούν τις τελικές νοηματοδοτικές προσεγγίσεις κατόπιν συνεντεύξεων και βιβλιογραφικής ανασκόπησης είναι οι εξής: α) εσωτερική λειτουργία των ΜΚΟ, β) πηγές χρηματοδοτικής στήριξης, γ) ενημέρωση ευρύτερου κοινωνικού συνόλου, δ) ενημέρωση ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, ε) συνεργασία με κρατικούς φορείς, στ) δυσκολίες απεμπλοκής των θυμάτων από τα διεθνή και εγχώρια κυκλώματα, ζ) πρόβλεψη για αύξηση των εσωτερικών δράσεων. Για την καλύτερη κατανόηση όλων των προαναφερθέντων αποτελεσμάτων, η αναφορά στις τρεις ΜΚΟ θα γίνεται με τις ονομασίες ΜΚΟ1, ΜΚΟ2, ΜΚΟ3. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η ανωνυμία των τριών συμμετεχουσών στην έρευνα αλλά και των οργανισμών στον οποίο εργάζονται/εργάστηκαν γίνεται για λόγους εχεμύθειας και ασφάλειας προσωπικών δεδομένων.

8.1. Εσωτερική λειτουργία των ΜΚΟ

Αναφορικά με τον τρόπο με τον οποίο λαμβάνει δράση η εσωτερική λειτουργία των τριών ΜΚΟ που εξετάστηκαν στην παρούσα μελέτη, θα οδηγηθούμε στον διαχωρισμό

τριών κατηγοριών: α) τρόποι διενέργειας δράσεων και β) ενημέρωση/κατάρτιση εργαζομένων, γ) νομική εκπροσώπηση.

Κατά τους τρόπους με τους οποίους ενεργούν τα εργαζόμενα μέλη των ΜΚΟ, προκύπτει μία επιπλέον υποκατηγορία: α) πρόβλεψη για άτομα που έχουν διαφύγει τον κίνδυνο και β) πρόβλεψη για άτομα που βρίσκονται ακόμα σε κατάσταση εκμετάλλευσης. Το στοιχείο της ευαλωτότητας και στις δύο υπο-περιπτώσεις παραμένει ίδιο. Ίδια επίσης είναι και η επιθυμία διαμόρφωσης ενός πλαισίου διαφόρων υπηρεσιών για την ολιστική φροντίδα του θύματος.

Στην κατηγορία των ανθρώπων που έχουν διαφύγει τον κίνδυνο, τα υλικό που συγκεντρώθηκε από τις 3 συμμετέχουσες παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Στην πρώτη περίπτωση, βάσει όσων ανέφερε η συμμετέχουσα, συμπληρώνεται μια φόρμα παραπομπής από τον επαγγελματία που έχει προβεί στη διάσωση του θύματος αλλά και με τη συγκατάθεση του ίδιου του θύματος. Στόχος αυτής της φόρμας είναι η συγκέντρωση πληροφοριών για το τι συνέβαινε κατά τη χρονική διάρκεια της εκμετάλλευσης αλλά και για το ποιες είναι οι ανάγκες του θύματος μετά την απελευθέρωση. Αναλυτικότερα, η ΜΚΟ1 προσφέρει ένα πακέτο κάλυψης των βασικών αναγκών που χρειάζεται ένας άνθρωπος, πόσω μάλλον, κακοποιημένος και βασανισμένος. *«Αναλαμβάνουμε να καλύψουμε τις άμεσες ανάγκες», «φροντίζουμε για την ατομική υγιεινή», «να 'χει ένα πιάτο φαΐ'». Επιπλέον, οι παροχές της ΜΚΟ1 σε άτομα που έχουν διαφύγει τον κίνδυνο αλλά παραμένουν φοβισμένα, στοχεύουν στην ικανοποίηση ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, μέσω διαδραστικών και εκπαιδευτικών προγραμμάτων. «Παρέχεται ψυχολογική υποστήριξη», «μάθημα ελληνικών αγγλικών».* Ο συνδυασμός παροχής υλικών αγαθών σε συνδυασμό με δραστηριότητες ψυχαγωγικού περιεχομένου, ως μέσο για την ηθική και σωματική αποκατάσταση των θυμάτων εμπορίας, συνάδει και με τη βιβλιογραφία (Κόφφας κ.ά., 2017).

Στην περίπτωση της ΜΚΟ2, η εσωτερική της λειτουργία, προσφέρει την υλοποίηση ιατρικών εξετάσεων και την παροχή ψυχολογικής παρακολούθησης. Στην περίπτωση της ΜΚΟ3, διαπιστώθηκε πως δεν προβλέπεται κάποια υπηρεσία σε άτομα που έχουν διαφύ-

γει κίνδυνο από trafficking, καθώς η πλειονότητα των περιστατικών αφορά θύματα που απειλούνται τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή που απευθύνουν βοήθεια.

Όσον αφορά τώρα τα άτομα που βρίσκονται ακόμα σε κατάσταση εκμετάλλευσης και χρειάζονται αρωγή, παρατηρήθηκαν διαφοροποιήσεις. Και στις τρεις περιπτώσεις μελέτης, οι τρόποι διενέργειας υπηρεσιών της κάθε ΜΚΟ λαμβάνουν ενεργό δράση είτε αν τα θύματα κινδυνεύουν άμεσα και ζητήσουν βοήθεια τα ίδια, είτε αν κάποιος εργαζόμενος αντιληφθεί ότι υπάρχουν υποψίες ένταξης ατόμου σε κύκλωμα σωματεμπορίας. Αρχικά η πρώτη κατευθυντήρια γραμμή που διαπιστώθηκε από το σύνολο των τριών συνεντεύξεων είναι η απεύθυνση στις αστυνομικές αρχές για άμεση δράση και διασφάλιση προστασίας του θύματος. Από κει και πέρα, στις περιπτώσεις των ΜΚΟ1 και ΜΚΟ2 προσφέρεται άμεση στήριξη μέσω φιλοξενίας σε ξενώνες που βρίσκονται σε ασφαλή και μυστική τοποθεσία. *«Διαθέτουμε συγκεκριμένα μέρη όπου μπορεί να μείνει ένα θύμα που έχουμε σώσει με όλες τις παροχές που σου ανέφερα πιο πριν».* Στην περίπτωση της ΜΚΟ2, επίσης, διαμορφώνεται ένα καταστατικό υποθέσεων, όπου ανάλογα με τη σοβαρότητα της κάθε υπόθεσης (του κάθε θύματος) αξιολογείται η σειρά με την θα διαχειριστούν το κάθε ένα θύμα. Ωστόσο, πολλές φορές, η διαδικασία φιλοξενίας στους ξενώνες της περίπτωσης ΜΚΟ2 παρουσιάζει σοβαρά κωλύματα λόγω των χαμηλών χρηματικών πόρων. *«Αυτό μετά όταν κόπηκαν τα budget άρχισε να γίνεται αρκετά περίπλοκο».* Η περίπτωση της ΜΚΟ3 διαφέρει λίγο από τις άλλες δύο. Λόγω της λιγοστής εμπειρίας σε ζητήματα εμπορίας ανθρώπων, όταν ένα θύμα βιώνει άμεσο κίνδυνο, η ΜΚΟ λαμβάνει το ρόλο του διαμεσολαβητή και δεν εμπλέκεται σε περαιτέρω διαδικασίες. *«Γνωρίζω που να τον παραπέμψω εννοώ σε κάποια δομή ίσως σε κάποια υπηρεσία», «είναι σημαντικό να ζεις που φτάνουν τα πόδια σου».*

Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι οι δράσεις υλοποίησης των ΜΚΟ για τον περιορισμό του φαινομένου, παρουσιάζονται με τον ίδιο τρόπο και τα ίδια μέσα σε κάθε περίπτωση επιβεβαιωμένου ή πιθανού θύματος εμπορίας. Ενδεικτικά, η παροχή διερμηνείας στα θύματα για τη διευκόλυνση επικοινωνίας και την κατανόηση αναγκών

είναι μία διαδικασία που προσφέρεται και από τις τρεις ΜΚΟ και στις δύο περιπτώσεις. Ο διαχωρισμός ανάμεσα σε άτομα που έχουν διασωθεί και σε άτομα που απειλούνται ακόμα, συνέβη κατόπιν επεξεργασίας των δεδομένων από τον ερευνητή για τους σκοπούς της διεξαγωγής αποτελεσμάτων.

Μεταβαίνοντας στο δεύτερο σκέλος της εσωτερικής λειτουργίας των ΜΚΟ, θα αναφερθούμε στην ενημέρωση και κατάρτιση που λαμβάνουν οι εργαζόμενοι/ες για την παροχή των υπηρεσιών τους. Σε ένα πρώτο επίπεδο, η ΜΚΟ1 για την ενημέρωση των εργαζομένων της, παρέχει μια σειρά εκπαιδευτικών προγραμμάτων από επαγγελματίες συμβούλους διορισμένους από το υπουργείο δικαιοσύνης, χρονικής διάρκειας 3 μηνών. Από κει και πέρα, ανά σύντομα χρονικά διαστήματα, το εργατικό προσωπικό της ΜΚΟ1 είναι υποχρεωμένο να ανατρέχει σε μελέτη συγκεκριμένου υλικού βασισμένου σε πληροφορίες σχετικά με τη διαχείριση υποθέσεων εμπορίας ανθρώπων. Στην περίπτωση της ΜΚΟ2, η εκπαίδευση των εργαζομένων σχετικά με όσα πρέπει να εφαρμόζουν ως εργαζόμενα μέλη, σε πρώτο βαθμό πραγματοποιούνταν από τον/την επόπτη/πτρια κάθε προγράμματος και σε δεύτερο βαθμό από τους/τις συναδέλφους/ισσες. Το ίδιο ισχύει και για την περίπτωση της ΜΚΟ3.

Σχετικά με το θέμα της νομικής υποστήριξης των θυμάτων, οι ΜΚΟ1 και η ΜΚΟ2, σύμφωνα με τις συμμετέχουσες, προσφέρουν σημαντική και ουσιαστική αρωγή σε ζητήματα νομικού περιεχομένου. Στην περίπτωση της ΜΚΟ1, η στήριξη των επαγγελματιών προσφέρεται μέσα από την έκδοση νομικών εγγράφων τα οποία μπορεί να έχει κατασχέσει ο διακινητής. Επιπλέον, προσφέρουν νομικές υπηρεσίες σε ζητήματα διαζυγίων ή περιοριστικών μέτρων. Μια τρίτη πρόβλεψη αφορά τις συστάσεις στις δικαστικές αρχές της χώρας, μέσω νομικών εκπροσώπων, για επίσπευση των διαδικαστικών τους θεμάτων. Σχετικά με την περίπτωση της ΜΚΟ2, η πρόβλεψη για ουσιαστική στήριξη στα θύματα προέρχεται από την κάλυψη όλων των νομικών εξόδων και τη συνοδεία τους στα δικαστήρια από κοινωνικούς λειτουργούς και διερμηνείς. Στην περίπτωση της ΜΚΟ3, ενώ

διακρίνεται η απουσία νομικών προσώπων στις ομάδες στήριξης, εάν ένα θύμα χρήζει νομικής αρωγής, έχουν πλήρη επίγνωση σχετικά με το πού πρέπει να το παραπέμψουν.

8.2. Πηγές χρηματοδοτικής στήριξης

Η δράση των Μη Κυβερνητικών Οργανισμών χωρίς χρηματοδοτούμενες πηγές θα ήταν μία διαδικασία με μειωμένες υπηρεσίες και καθυστέρηση των συμφωνηθέντων προγραμμάτων παροχής στήριξης στα θύματα (Μάκη, 2014:48). Τούτο επιβεβαιώνεται και από τις τρεις συμμετέχουσες της έρευνας. Για την ακρίβεια, η ΜΚΟ1 μπορεί να μη λαμβάνει κρατικές ή ευρωπαϊκές επιχορηγήσεις, ωστόσο, τα χρήματα προέρχονται από χώρες του εξωτερικού (Αυστραλία, Σκανδιναβία, Αγγλία, Αμερική), οι οποίες λαμβάνουν επιχορηγήσεις για καμπάνιες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης και ταυτόχρονα συνεργάζονται με την ΜΚΟ1, αποστέλλοντας χρήματα και στην Ελλάδα. Ουσιαστικά, η φιλοσοφία και το έργο της ΜΚΟ1 λαμβάνει δράση και σε άλλες χώρες (σε 14 συγκεκριμένα). Η ΜΚΟ2 λαμβάνει χρηματοδότηση από την Ύπατη Αρμοστεία και η ΜΚΟ3 από την Ύπατη Αρμοστεία και την CRS.

8.3. Ενημέρωση ευρύτερου κοινωνικού συνόλου

Εξετάζοντας τις πολιτικές αντιμετώπισης για τον περιορισμό του φαινομένου, μέσω της συμβολής των ΜΚΟ, δεν θα μπορούσαμε να παραβλέψουμε το στοιχείο της ευαισθητοποίησης του κοινωνικού ιστού της χώρας. Η ενημέρωση των πολιτών για την έκταση του φαινομένου, τους κινδύνους που εγκυμονεί και τις ανεπαίσθητες συνέπειες στη ζωή των θυμάτων, λειτουργεί ως ένα ενθαρρυντικό μέσο για την βελτίωση της επικρατούσας κατάστασης. Αυτό διαπιστώνεται τόσο από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας όσο και από τις συνεντεύξεις των συμμετεχουσών.

Αδιαμφισβήτητα και οι τρεις ΜΚΟ που εξετάστηκαν μέσω των συνεντεύξεων, αντιλαμβάνονται την ενημέρωση του κοινωνικού συνόλου της χώρας σαν ένα από τα επικρατέστερα μέσα για τον περιορισμό του φαινομένου. Η ΜΚΟ1 πραγματοποιεί καμπάνιες, σεμινάρια, εκδηλώσεις, προβολές ταινιών. Παράλληλα, διεξάγει ενημερωτικές ομιλίες σε σχολεία όλων των βαθμίδων για την αφύπνιση και των ανήλικων πολιτών της χώρας. Το εκπαιδευτικό υλικό είναι εγκεκριμένο από το Υπουργείο Παιδείας. Καμπάνιες και ενημερωτικές δράσεις παρέχονται και από τις ΜΚΟ2 και ΜΚΟ3. Στην περίπτωση αυτών των δύο, η ενημέρωση για το κύκλωμα της σωματεμπορίας στη χώρα μας, ξεκίνησε ως αποτέλεσμα της ευρύτερης διαχείρισης υποθέσεων ενδοοικογενειακής και έμφυλης βίας. Συγκεκριμένα, η δεύτερη συμμετέχουσα αναφέρει: *«όσο οι υποθέσεις σχετικά με κακοποιήσεις γυναικών αυξάνονταν, παρουσιάστηκαν και φαινόμενα εμπορίας γυναικών, κυρίως προσφύγισες γυναίκες που διέμεναν κανονικά στην Ελλάδα».*

8.4. Ενημέρωση ευάλωτων κοινωνικών ομάδων

Άτομα της κοινωνίας που βρίσκονται σε καθεστώς εκμετάλλευσης, ή απειλείται η ζωή τους καθημερινά, βιώνοντας αλλεπάλληλες μορφές κακοποιητικών συμπεριφορών, οφείλουν να ενημερώνονται προκειμένου να αποτραβηχτούν από τον σκοταδισμό και να οδηγηθούν στην ανεξαρτητοποίηση. Το δύσκολο έργο της άμεσης επαφής για ενημέρωση των ανθρώπων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο, έχει αναλάβει, μεταξύ άλλων, η δράση των ΜΚΟ.

Σε πρώτη φάση, σύμφωνα με όσα διηγήθηκαν και οι 3 συμμετέχουσες, ένας εύκολος τρόπος με τον οποίο τα θύματα μπορούν να ανατρέξουν σε πληροφορίες και υλικό, ζητώντας άμεση απεμπλοκή, είναι μία επίσκεψη στον διαδικτυακό ιστότοπο της εκάστοτε οργάνωσης. Εκεί μπορούν να ανατρέξουν σε ανώνυμες καταγγελίες μέσω τηλεφωνικών κέντρων εξυπηρέτησης που λειτουργούν στην περίπτωση της ΜΚΟ1 σε 24ωρη βάση (1109) και στις ΜΚΟ2, ΜΚΟ3 σε ώρες γραφείου (9-5, 10-6) Δευτέρα με Παρασκευή. Υπάρχουν βέβαια περιπτώσεις στις οποίες τα θύματα αδυνατούν να ζητήσουν μόνα τους

βοήθεια. Είτε γιατί δεν έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο, ορισμένοι δεν διαθέτουν καν κινητό τηλέφωνο, ενώ άλλοι μπορεί να μη γνωρίζουν ούτε ελληνικά ούτε αγγλικά (αναφορά για τις συνθήκες κράτησης και αιχμαλωσίας θα ακολουθήσει παρακάτω). Σε τέτοιου είδους συνθήκες η κάθε ΜΚΟ που τέθηκε προς διερεύνηση, ακολουθεί τη δική της γραμμή στο επίπεδο της ενημέρωσης.

Η ΜΚΟ1 αναλαμβάνει να ενημερώσει όλους τους ευάλωτους πληθυσμούς που καταφθάνουν στους ξενώνες φιλοξενίας μέσω μιας ομάδας συντονισμού που εξηγεί τι είναι το human trafficking και ποιες μορφές περιλαμβάνει. Πρόκειται, φυσικά, για επαγγελματίες που διαθέτουν την τεχνογνωσία για τέτοιου είδους διαδικασίες. Παρατηρήθηκαν πολλές περιπτώσεις ανθρώπων που δεν γνώριζαν ότι ήταν θύματα εμπορίας και το διαπίστωσαν μέσω του σχεδίου ενημέρωσης της ΜΚΟ1: *«να γίνει ένα disclosure που εξηγούμε τι είναι το trafficking σε ευάλωτο πληθυσμό», «και να μας πει κάποιος ωχ αυτό έχει συμβεί και σε μένα»*. Επιπροσθέτως, αξίζει να σημειωθεί ότι η ενημέρωση ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων, αποτελεί για τη ΜΚΟ1 ζήτημα υψίστης σημασίας και μία από τις σημαντικότερες επιδιώξεις της σε επίπεδο λειτουργίας.

Η έλλειψη συνειδητοποίησης ότι κάποια άτομα εξυπηρετούν σκοπούς trafficking χωρίς να το καταλαβαίνουν, σε μεγάλα χρονικά διαστήματα, παρατηρήθηκε και στη δεύτερη συμμετέχουσα της ΜΚΟ2. Η συμμετέχουσα τόνισε την ανάγκη να πραγματοποιηθεί μία προσέγγιση ενημέρωσης στο θύμα με ιδιαίτερη προσοχή και μεγάλη κατάρτιση, προκειμένου να μην υπάρξει περαιτέρω εκφοβισμός ή έλλειψη εμπιστοσύνης. Και σε αυτήν την περίπτωση, η άφιξη των γυναικών θυμάτων στους ξενώνες φιλοξενίας, συνοδευόταν από ένα συγκροτημένο ενημερωτικό πλαίσιο για τη φύση και το περιεχόμενο τόσο του human trafficking, όσο και της έμφυλης βίας. *«Όταν έφτανε ο νέος πληθυσμός στο camp έκανε κάτι που το λέγαμε Info Session»*. Μία από τις σημαντικότερες δράσεις σε επίπεδο ενημέρωσης της ΜΚΟ2 είναι η καταγραφή των θυμάτων στον Εθνικό Μηχανισμό Αναφοράς Προστασίας Ατόμων που βρίσκονται σε καθεστώς εμπορίας. Σύμφωνα με τη συμμετέχουσα, παρά το γεγονός ότι πρόκειται για μια απαιτητική διαδικασία, κρίνεται πολύ ση-

μαντική η διεργασία της για την ουσιαστική ασφάλεια του ατόμου. *«Τα άτομα τα οποία εντοπίζονται ως θύματα trafficking χρειάζεται να καταγράφονται στον εθνικό μηχανισμό αναφοράς προστασίας ατόμων που βρίσκονται σε εμπορία», «ήταν και πάρα πολύ πειστικό για τα άτομα γιατί έπρεπε να τα πείσεις να θυμηθούν πάρα πολλές πληροφορίες για το trafficking γιατί είναι πάρα πολύ αναλυτική η συνέντευξη που απαιτεί ο εθνικός μηχανισμός».*

Όσον αφορά την περίπτωση της ΜΚΟ3, το επίπεδο ενημέρωσης των ευάλωτων κοινωνικά ομάδων, αποτελεί εξίσου μία από τις επίσημες προτεραιότητες, για τη διασφάλιση των ελευθεριών τους. Στη ΜΚΟ3 διατίθεται στα εργαζόμενα μέλη ένα έντυπο ενημέρωσης απευθυνόμενο αποκλειστικά σε περιπτώσεις ανθρώπων που έχουν υποστεί μορφές κακοποίησης (μέσα σε αυτές αντιστοιχούν και θύματα εμπορίας ανθρώπων). Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τη συμμετέχουσα, η πρόβλεψη για ενημέρωση όσων θυμάτων χρήζουν άμεσης υποστήριξης λειτουργεί και πρωτοβουλιακά. Δίνουν δηλαδή στα θύματα να κατανοήσουν ότι μια σειρά τυχαίων παραγόντων τους έφερε σε αυτήν την κατάσταση και ότι δεν φταίνε τα ίδια, ενώ εξασφαλίζεται η υπόθεση ίσων δικαιωμάτων απέναντι στον νόμο ή στα εργασιακά. *«Το ότι εγώ έτυχε να γεννηθώ στην Ελλάδα και συ στο Καμερούνας πούμε δεν αλλάζει κάτι. Νομικά είμαστε ίσα μπροστά στο νόμο. Και ο,τι προστασία έχω μπορείς να την έχεις κι εσύ και προσπαθώ κι εγώ να τους δώσω ένα πλαίσιο να καταλάβουν ότι οι εργασιακές σχέσεις και γενικά οι σχέσεις στην Ελλάδα και τα δικαιώματά μας είναι καλά πλαισιωμένα απ' το νόμο».*

8.5. Συνεργασία με φορείς του κράτους

Η συμβολή των ΜΚΟ της χώρας μας σε περιπτώσεις διεθνικής σωματεμπορίας δεν θα μπορούσε να έχει τη δυναμική που έχει, χωρίς τη σύμπραξη εξωτερικών φορέων του κράτους (Μόσχου & Τσάμης, 2016). Αδιαμφισβήτητα, οι προσπάθειες χάραξης πολιτικής των ΜΚΟ σε συνεργασία με τις εσωτερικές λειτουργίες του κράτους μέσω των φορέων του, μπορούν να ενισχύσουν, σε μεγάλο βαθμό, την καταστολή του φαινομένου στη χώρα μας. Αναφορές περί τούτου υπήρξαν και παραπάνω, ωστόσο η ανάλυση των

δεδομένων απαιτήσαν τη δημιουργία ξεχωριστής θεματικής ενότητας. Ενδεικτικά, το σύνολο των συνεντευξιαζόμενων ανέφερε το Τμήμα Καταπολέμησης Εμπορίας Ανθρώπων το οποίο υπάγεται στην Ελληνική Αστυνομία, το Υπουργείο Δικαιοσύνης, το Γραφείο Καταπολέμησης Εμπορίας Ανθρώπων που τελεί υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εξωτερικών και τον Εθνικό Μηχανισμό Αναφοράς υπό την εποπτεία του Γραφείου Εθνικού Εισηγητή για την Καταπολέμηση Εμπορίας Ανθρώπων (Γ.ΕΘ.ΕΙΣ.). Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι οι προαναφερθέντες φορείς δεν συνεργάζονται άμεσα με τις ΜΚΟ που εξετάζουμε. Οι ίδιες οι ΜΚΟ, ωστόσο, γνωρίζουν ότι μπορούν να τους απευθύνουν κάλεσμα για στήριξη όποτε παραστεί ουσιαστική ανάγκη. Ο ρόλος των φορέων, για την ακρίβεια, σύμφωνα με την πρώτη συμμετέχουσα, υπερτερεί σε σχέση με τη λειτουργία των ΜΚΟ: *«εξάλλου αυτό που έχει κρυώσει η Ελλάδα είναι η συνεργασία του κράτους με τις ΜΚΟ, δηλαδή ο ρόλος των ΜΚΟ είναι συμπληρωματικός».*

8.6. Δυσκολίες απεμπλοκής από τα κυκλώματα

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι η πλειονότητα των θυμάτων αντιμετωπίζει δυσκολίες στον απεγκλωβισμό από τις συνθήκες πλήρους εκμετάλλευσης, τις οποίες βιώνουν με πολλές διαφορετικές μορφές. Σύμφωνα με τις συμμετέχουσες ο λόγος που καταλήγουν θύματα τόσο ζοφερών καταστάσεων και απόλυτης καταπάτησης κάθε ανθρώπινης αξίας, είναι η υπόσχεση των θυτών για την εξασφάλιση ενός καλύτερου μέλλοντος, μιας καλύτερης ποιότητας ζωής. Ας μην ξεχνάμε άλλωστε ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά θυμάτων της εμπορίας ανθρώπων στη χώρα μας προέρχονται από χώρες στις οποίες επικρατούσαν συνθήκες πολέμου, βαθιάς οικονομικής κρίσης και απόλυτης φτώχειας (Ποθουλάκη, 2017).

Αναλυτικότερα, οι αντικειμενικές δυσκολίες της χειραφέτησης των θυμάτων από τους δουλεμπόρους έγκεινται στις παρακάτω διαπιστεύσεις. Σύμφωνα με την πρώτη συμμετέχουσα της ΜΚΟ1, τα θύματα κατά τη χρονική διάρκεια κράτησης τους, βρίσκονται πλήρως απομονωμένα και κλεισμένα σε ένα δωμάτιο με διαρκή έλεγχο και επιτήρηση, χωρίς

να έχουν καν τη δυνατότητα να επικοινωνούν με άλλους ανθρώπους πέρα των πελατών και των διακινητών. Ο έλεγχος από τους διακινητές πραγματοποιείται ακόμα και μέσω των τηλεφωνικών τους κλήσεων. Τις περισσότερες φορές, μάλιστα, σε περίπτωση που επιχειρήσουν να τηλεφωνήσουν σε κάποιο πρόσωπο του κοντινού τους περιβάλλοντος ή σε κάποιον/α οργανισμό/υπηρεσία, αυτομάτως οι διακινητές σταματούν βίαια κάθε προσπάθεια απελευθέρωσης. Επιπλέον, σύμφωνα με όσα ανέφερε η εργαζόμενη της ΜΚΟ1, έχουν παρατηρηθεί περιπτώσεις κατά τις οποίες ο σύζυγος μιας γυναίκας-θύματος καταλήγει να είναι ο διακινητής της. Μια τέτοιου είδους μαρτυρία διαπιστώνει ακόμα περισσότερο τις ανησυχίες για το μέγεθος του προβλήματος.

Έντονο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η περίπτωση της ΜΚΟ2 για τις συνθήκες υποδούλωσης των θυμάτων στη σύγχρονη διεθνική σωματεμπορία. Σύμφωνα με τη συμμετέχουσα, διέκρινε περιπτώσεις ως εργαζόμενη, κατά τις οποίες οι υποσχέσεις του διακινητή για άμεση διάσωση από το κύκλωμα, τοποθετούσε το θύμα σε δεύτερο κύκλωμα trafficking. Κατ' αυτόν τον τρόπο το θύμα ενώ αρχικά πίστευε ότι έχει γλιτώσει τον κίνδυνο, βρίσκονταν εν τέλει αντιμέτωπο με διπλή μορφή εκμετάλλευσης. Επιπροσθέτως, η έλλειψη επικοινωνίας λόγω ανεπάρκειας της ελληνικής και αγγλικής γλώσσας, φαίνεται πως δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο την προσπάθεια ασφαλούς διαφυγής των θυμάτων. Τέλος, δυσκολίες απομάκρυνσης παρατηρούνται και από την τρίτη συμμετέχουσα. Μεγάλος αριθμός θυμάτων απειλούμενος από την εμπορία σχετικά με την εργασιακή εκμετάλλευση, αντιμετωπίζει δυσκολίες διαφυγής λόγω του συναισθήματος του φόβου που προκαλούν οι δουλέμποροι. Ο φόβος συνοδεύεται από λεκτικές απειλές «*δεν υπάρχει περίπτωση να βρεις αλλού δουλειά, να φύγεις να πας πού*» και από κακοποιητικές συμπεριφορές συμπεριλαμβανομένης της σωματικής βίας «*ναι υπήρξαν περιπτώσεις απόλυτης σωματικής κακοποίησης*».

8.7. Πρόβλεψη για αύξηση των εσωτερικών δράσεων

Παρά την αναγκαία επέμβαση του κρατικού μηχανισμού για την παροχή ουσιαστικών λύσεων στο φαινόμενο του trafficking στη χώρα μας (όπως αναφέρθηκε παραπάνω), σύμφωνα με τις συμμετέχουσες των τριών ΜΚΟ, χρήσιμη παρουσιάζεται και η συμβολή των ίδιων των ΜΚΟ για περαιτέρω πρόβλεψη λειτουργικών δράσεων στο εσωτερικό τους.

Σύμφωνα με την εργαζόμενη της ΜΚΟ1, η πρώτη πρόβλεψη που θα μπορούσε να ενισχύσει τον οργανισμό προσφέροντας ουσιαστικές λύσεις, είναι η επέκταση των γραφείων της και σε άλλες πόλεις της Ελλάδας. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η ΜΚΟ1 εδρεύει σε γνωστή πόλη της Βορείου Ελλάδας με έναν ικανοποιητικό αριθμό εργαζομένων. Η λογική πίσω από το συγκεκριμένο επιχείρημα στηρίζεται στη σκέψη της παροχής των υπηρεσιών της ΜΚΟ1 και σε απομακρυσμένες περιοχές ή νησιά, σε τοποθεσίες δηλαδή που η προσφορά ανθρωπιστικής βοήθειας κρίνεται δύσκολη διαδικασία. Η δεύτερη συμμετέχουσα τόνισε την ανάγκη δημιουργίας μεγαλύτερου αριθμού ξενώνων για άμεση φιλοξενία των θυμάτων που χρήζουν βοήθειας. Εκτός των άλλων, μια τέτοιου είδους κίνηση θα διευκόλυνε και τις διαδικασίες επιτάχυνσης των ήδη υπάρχοντων ξενώνων, στους οποίους θα έβρισκαν κάλυψη και προστασία μεγαλύτερος αριθμός θυμάτων. Τέλος, η τρίτη συμμετέχουσα αναφέρθηκε στη σημασία διεύρυνσης των προγραμμάτων ενημέρωσης στον ενεργό πληθυσμό της χώρας, σε συνδυασμό με βελτίωση της εκπαίδευσης των εργαζομένων στο εσωτερικό του οργανισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Συμπεράσματα/Συζήτηση

Αδιαμφισβήτητο το φαινόμενο της διεθνικής σωματεμπορίας στη χώρα μας εγείρει διαστάσεις κοινωνικής παθογένειας με συνέπειες όχι μόνο την καταστροφική ποιότητα ζωής όσων καταλήγουν θύματα, αλλά και την προσβολή των δικαιωμάτων και των ατομικών

ελευθεριών του ανθρώπου σε πιο ευρύ πλαίσιο. Η συνθετότητά του έγκειται στο γεγονός της άμεσης επικινδυνότητάς του με δόλια μέσα: ένα άτομο είναι πιθανό να βρίσκεται σε κύκλωμα trafficking χωρίς να γνωρίζει συνειδητά ότι επιτελεί τους σκοπούς του (Τσακλάγκανου, 2001). Ταυτόχρονα, η πολυπλοκότητα της εμπορίας ανθρώπων στις μέρες μας, οδηγεί στη δυσκολία ελέγχου του φαινομένου, το οποίο λαμβάνει χαρακτηριστικά οργανωμένου εγκλήματος. Η αναζήτηση αποτελεσματικών πολιτικών για την οριοθέτηση και οριστική αντιμετώπιση του φαινομένου, κρίνεται επείγουσα.

Σχετικά με τα ευρήματα της παραπάνω έρευνας, οφείλουμε να σταθούμε στη σχέση ανάμεσα στις εσωτερικές δράσεις των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων και στο αίσθημα αποτελεσματικότητας των εργαζομένων. Σε πρώτη φάση, η έρευνα έδειξε ότι το αίσθημα αποτελεσματικότητας των εργαζομένων (η ιδέα ότι ασκούν το εργασιακό τους λειτουργήμα όπως πρέπει) αυξάνεται στις περιπτώσεις εκείνες που πετυχαίνει ο σκοπός λειτουργίας τους: να οδηγηθούν τα θύματα στην πλήρη αποδέσμευση, στην απόλυτη ανεξαρτησία. Με άλλα λόγια να διαφύγουν οριστικά τον κίνδυνο και να καταφέρουν να ορθοποδήσουν, απαλλαγμένα από τις απειλές των διακινητών ή όσων συμμετέχουν στις διαδικασίες εκμετάλλευσής τους. Πιο συγκεκριμένα, η ανάδειξη των ερευνητικών αποτελεσμάτων όπως αναφέρθηκαν παραπάνω, μας βοηθούν να εξάγουμε σαφή συμπεράσματα για το λειτουργικό πλαίσιο των ΜΚΟ που εξετάστηκαν και το αίσθημα της αποτελεσματικότητας των μελών που τις απαρτίζουν.

Όσον αφορά τον τρόπο εσωτερικής λειτουργίας, στην περίπτωση της ΜΚΟ3 παρουσιάζεται μειωμένη ένδειξη αποτελεσματικότητας σε σχέση με τις άλλες δύο. Αυτό διαπιστώθηκε κυρίως μέσω της ανεπάρκειας του οργανισμού για παροχή νομικής υποστήριξης και ελλιπούς κατάρτισης των εργαζομένων. Μειωμένη αποτελεσματικότητα της συμμετέχουσας από τη ΜΚΟ3 παρατηρήθηκε και στο ζήτημα της λιγοστής δημιουργίας ενημερωτικών προγραμμάτων για ευαισθητοποίηση του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου. Επιπλέον διαφορές υπήρξαν και στην περίπτωση της φιλοξενίας των θυμάτων. Η εργαζόμενη της ΜΚΟ2 επέδειξε μειωμένη αποτελεσματικότητα, λόγω της δυσλειτουργίας

του φορέα να προσφέρει διαμονή στα θύματα παρά το γεγονός ότι διαθέτει ξενώνες φιλοξενίας. Στην περίπτωση της ΜΚΟ1, κρίνεται αναγκαία η επίσπευση επέκτασης των γραφείων της και σε άλλες πόλεις της Ελλάδας. Μια τέτοια εξέλιξη θα προσέφερε στήριξη σε μεγαλύτερο αριθμό θυμάτων και κατ' επέκταση θα συνέβαλε και στην πεποίθηση ότι οι εργαζόμενοι ενεργούν με σωστό τρόπο στα εργασιακά τους καθήκοντα. Φαίνεται, δηλαδή, πως η συνειδητοποίηση των αδυναμιών της κάθε ΜΚΟ που εξετάστηκε στην παρούσα έρευνα, επιδρά στο αίσθημα αποτελεσματικότητας των εργαζομένων. Σχετικά με τις χρηματοδοτικές πηγές στήριξης, δεν προέκυψε κάποια ανάγκη βελτίωσης του ήδη υπάρχοντος τρόπου, βάσει του οποίου λειτουργούν οι ΜΚΟ που ερευνήθηκαν. Η αποτελεσματικότητα των εργαζομένων δηλαδή, όσον αφορά τη χρηματοδότηση, παραμένει σε ικανοποιητικό βαθμό από το σύνολο του δείγματος.

Η υπόθεση ότι οι εργαζόμενες θα μπορούσαν να προσφέρουν ακόμα μεγαλύτερη στήριξη στα θύματα, προέρχεται από τις αδυναμίες του ελληνικού κράτους να συνδράμει το μέγιστο δυνατό. Και οι τρεις συμμετέχουσες επεσήμαναν τη σημαντική λειτουργία του κράτους στην προσπάθειά τους να διαχειριστούν υποθέσεις εμπορίας ανθρώπων. Όταν ο κρατικός μηχανισμός, όμως, παρουσιάζεται αδρανής ή μη διαθέσιμος να ακολουθήσει το παράδειγμα των ΜΚΟ, χαράζοντας τις δικές του πολιτικές, η αποτελεσματικότητα των εργαζομένων παρουσιάζεται μειωμένη. Οι τρόποι δράσεων και υλοποιήσιμων προγραμμάτων για προσφορά αρωγής στα θύματα θα μπορούσαν να διαθέτουν ακόμα μεγαλύτερη βαρύτητα αν συνδυάζονταν με την ορθή λειτουργικότητα του κράτους. Το συμπέρασμα αυτό συνάδει και με τη βιβλιογραφία (Μάκη, 2014).

Ένας επιπλέον λόγος για τον οποίο το κράτος οφείλει να προβάλλει ισχυρή παρουσία στις υποθέσεις εμπορίας ανθρώπων είναι και η δυσκολία εντοπισμού των θυμάτων από εργαζόμενα μέλη των ΜΚΟ. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ο μανδύας της διεθνικής σωματεμπορίας στην Ελλάδα καλύπτει πολλές διαφορετικές διαδικασίες στον τρόπο με τον οποίο λειτουργούν οι δράστες. Γι' αυτό το λόγο, άλλωστε, χαρακτηρίζεται ένα πολύπλοκο και σύνθετο κοινωνικό πρόβλημα. Σε αυτό το σημείο ακριβώς βρίσκεται η συμβολή

του κρατικού μηχανισμού. Παραδείγματος χάρη, σε περιπτώσεις κράτησης θυμάτων, η ελληνική αστυνομία οφείλει να παρεμβαίνει δραστικά. Σε περιπτώσεις έκτακτης νομικής υποχρέωσης απέναντι στα θύματα, η νομική εκπροσώπηση θα πρέπει να λειτουργεί καθαρά και μόνο προς άμεση υπεράσπιση των θυμάτων. Οι δικαστικές αρχές, από την άλλη, οφείλουν να ασκούν τις οδηγίες του νομοθέτη, εφαρμόζοντας πιστά όλες τις ποινές και τα πρωτόκολλα που έχουν δημιουργηθεί. Όταν όλες αυτές οι διαδικασίες πραγματοποιούνται με μεγάλες καθυστερήσεις, ή σε ορισμένες περιπτώσεις και καθόλου, το αίσημα αποτελεσματικότητας των εργαζομένων παρουσιάζει μεγάλη πτώση.

Κλείνοντας, θα ήθελα να αναφέρω τη σπουδαιότητα συνειδητοποίησης των εκρηκτικών διαστάσεων της εμπορίας ανθρώπων στη χώρα μας, αναλογιζόμενοι/ες τα ποσοστά και τα στατιστικά στοιχεία όπως αναφέρθηκαν παραπάνω. Οφείλουμε σαν πολίτες να επιδεικνύουμε σθεναρή αντίσταση όποτε πέφτει στην αντίληψή μας οποιαδήποτε υποψία εμπορίας ανθρώπου και να μη σιωπούμε. Αυτό φυσικά ισχύει για όλες τις μορφές κακοποίησης ή εκμετάλλευσης της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Ολοκληρώνοντας, πιστεύω πως η παρούσα μελέτη θα μπορούσε να επεκταθεί και από άλλους ερευνητές, μελετώντας τη δυναμική των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων που εδρεύουν σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Βιβλιογραφία

Αναγνωστοπούλου, Α., Βουγιούκα, Α., Παπαγιαννοπούλου, Μ. (2016). Όψεις της Έμφυλης Βίας: Το φαινόμενο της εμπορίας γυναικών και της διεθνικής σωματεμπορίας (trafficking)». Ανακτήθηκε από: Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης

Ανδρούτσου, Κ. (2015). «*To trafficking και η αντιμετώπιση του από την Ευρωπαϊκή Ένωση*» (Μεταπτυχιακή εργασία). Ανακτήθηκε από:
https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/13707/1/AndroutsouK_2015.pdf

Αντωνίου, Α. (2018). *Human trafficking και καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων* (Μεταπτυχιακή εργασία). Ανακτήθηκε από:
<https://amitos.library.uop.gr/xmlui/handle/123456789/5445>

Αρτινοπούλου Β., & Φαρσεδάκης Ι. (2003). *Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών. Πρώτη Πανελλαδική Επιδημιολογική έρευνα*, Κ.Ε.Θ.Ι., Αθήνα, 37-38,124- 126.

Βενιέρης, Δ. (2015). *Κοινωνική Πολιτική Έννοιες & Σχέσεις*. Αθήνα: Τόπος

Γάτσας, Β. (2006). *Βία κατά των Γυναικών*. Αθήνα: Καλοκάθη.

Γκάσι, Β. (2021). *Έμφυλη Βία, Εκμετάλλευση και Διακρίσεις στις Προσφύγισες – Οι προκλήσεις της Ελλάδας* (Μεταπτυχιακή εργασία). Ανακτήθηκε από:
<https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/26615/5/GkasiVangeliaMsc2022.pdf>

Γκεσούλη, Η. (2021). *Το έγκλημα της εμπορίας ανθρώπων* (Μεταπτυχιακή εργασία). Ανακτήθηκε από: <http://ikee.lib.auth.gr/record/333912>

Δανιήλ, Ε. (2020). *Το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων και η αντιμετώπισή του* (Μεταπτυχιακή εργασία). Ανακτήθηκε από: <http://ikee.lib.auth.gr/record/320842/files/GRI-2020-28332.pdf>

Διαμαντοπούλου, Α. Μ., Πετσίτη, Κ., Σέργη, Α. Α. (2021). *Η έμφυλη βία κατά των γυναικών και η αναζήτηση βοήθειας* (Πτυχιακή εργασία). Ανακτήθηκε από: <https://apothesis.lib.hmu.gr/handle/20.500.12688/10262>

Διγιδίκη, Β. Γ. (2014). *Η έννοια του πελάτη στο πλαίσιο της εμπορίας και της παράνομης διακίνησης γυναικών: κοινωνικο-ψυχολογικοί παράγοντες και διαδικασίες νομιμοποίησης* (Διδακτορική διατριβή). Διαθέσιμο από: Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών.

Δρούγα, Κ. & Παπαδοπούλου, Θ. (2008). *Οδηγός για Συμβούλους: «Trafficking-Παράνομη Διακίνηση και Εμπορία Γυναικών»*. Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι). Ανακτήθηκε από: https://www.kethi.gr/sites/default/files/attached_file/file/2020_07/8.%20Trafficking.pdf

Έμφυλη βία – Περισσότερες μορφές, (2015). Κατάθεση συστάσεων/προτάσεων για το σχεδιασμό στοχευόμενων πολιτικών και την εφαρμογή δράσεων με στόχο την καταπολέμηση του φαινομένου trafficking. Συνεδρίαση της Επιτροπής Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου με θέμα: «Έμφυλη βία – Περισσότερες μορφές», Αθήνα 4 Ιουνίου 2015.

Ίσαρη, Φ., & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας: Εφαρμογές στην ψυχολογία και στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών

Βιβλιοθηκών.

Κακαρούνα, Σ. Μ. (2021). «*Το φαινόμενο της γυναικοκτονίας στην Ελλάδα(2015-2020). Η τραγική κατάληξη της έμφυλης βίας στη χώρα*». (Μεταπτυχιακή εργασία). Ανακτήθηκε από: <https://hellanicus.lib.aegean.gr/bitstream/handle>

Καπερώνη, Α. (2019). *Οι πολιτικές αντιμετώπισης και πρόληψης του trafficking στην Ελλάδα, η μελέτη περίπτωσης των Μ.Κ.Ο.* (Μεταπτυχιακή εργασία). Ανακτήθηκε από: <http://pandemos.panteion.gr/index.php?op=record&lang=el&pid=iid:19020>

Καυταντζόγλου, Ι. (2006). *ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ: ΕΚΤΟΣ, ΕΝΤΟΣ ΚΑΙ ΥΠΟ*. Αθήνα: Σαββάλας.

Κόφρας Σ., Πάττα Ε., Ασπρίδης Γ., Παπαδημόπουλος Ι., & Σδρόλιας Λ. (2017). Εθνικό Σχέδιο Δράσης και Προτάσεις Αντιμετώπισης του Trafficking στην Ελλάδα. *Κοινωνική Πολιτική*, 6, 110–129. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.12681/sp.10884>

Κυριαζή, Τ. (2010). *Εμπορία Ανθρώπων: Διεθνές και ευρωπαϊκό δίκαιο προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Λάζος Γρ. (2002α) *Πορνεία και διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα*. Αθήνα: εκδ. Καστανιώτη.

Λάζος Γρ. (2002β). Πορνεία και διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα: Η εκδιδόμενη, Αθήνα: εκδ. Καστανιώτη.

Λιακάκου, Θ., Σπυριδάκη, Ι. (2022). «Αυτό-αξιολόγηση του τραύματος των γυναικών που έχουν βιώσει έμφυλη βία» (Μεταπτυχιακή εργασία). Ανακτήθηκε από: <https://apothesis.lib.hmu.gr/handle/20.500.12688/10725>

Μάκη, Κ. (2014). *Κατασκευάζοντας έμφυλες ταυτότητες: η ρητορική του φύλου στο λόγο εργαζομένων σε μη κυβερνητικές οργανώσεις για τη διακίνηση και εμπορία γυναικών* (Διδακτορική διατριβή). Διαθέσιμο από: Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών.

Μανούσκου, Κ. Μ. (2016). *Η πολιτική καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η εφαρμογή της στην Ελλάδα* (Μεταπτυχιακή εργασία). Ανακτήθηκε από: <http://pandemos.panteion.gr/index.php?op=record&lang=el&pid=iid:17292>

Μιχαήλ, Χριστιάνα Α. (2013). *Η Εμπορία Ανθρώπων υπό το πρίσμα της σεξουαλικής εκμετάλλευσης: Το αδίκημα της σωματεμπορίας* (Μεταπτυχιακή εργασία). Ανακτήθηκε από: <http://ikee.lib.auth.gr/record/134849/files/GRI-2014-12858.pdf>

Μοντσίνι, Π. (2007), *Εμπόριο γυναικών: Πορνεία, μαστροπεία και εκμετάλλευση* (Φ. Ζερβού, Μετ.). Αθήνα: Μελάι.

Μόσχου, Σ. & Τσάμης, Κ. (2016). «*Human trafficking: Ο αθέατος κόσμος των σύγχρονων σκλάβων*» (Μεταπτυχιακή εργασία). Ανακτήθηκε από: <http://repository.library.teimes.gr/xmlui/handle/123456789/5963>

Μπασσιούκας, Α. Π. (2021). *Το δίκαιο απέναντι στη μάστιγα της εμπορίας ανθρώπων* (Μεταπτυχιακή εργασία). Ανακτήθηκε από:

<http://ikee.lib.auth.gr/record/332060/?ln=el>

Μπόμπου, Η. (2015). *Εμπορία Ανθρώπων: Το νομικό πλαίσιο, ο ενισχυμένος ρόλος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και οι σύγχρονες προκλήσεις σχετικά με την αντιμετώπισή της διακίνησης προσώπων* (Μεταπτυχιακή εργασία). Ανακτήθηκε από:

<http://pandemos.panteion.gr/index.php?op=record&pid=iid:16149&lang=>

Μπότση, Χ. (2010). *Διακίνηση και εμπορία ανθρώπων* (Μεταπτυχιακή εργασία). Διαθέσιμο από: Πάνδημος Παντειακές Δημοσιεύσεις.

Μπουρούση, Δ. (2019). *Το έγκλημα της εμπορίας ανθρώπων στην Ευρωπαϊκή και Ελληνική έννομη τάξη* (Μεταπτυχιακή εργασία). Ανακτήθηκε από:

<http://ikee.lib.auth.gr/record/306808?ln=el>

Μπρούσα, Κ. Π. (2016). *Το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων (human trafficking) και η νομοθετική και δικαστική αντιμετώπισή του στο πλαίσιο της διεθνούς έννομης τάξης* (Μεταπτυχιακή εργασία). Ανακτήθηκε από: <http://ikee.lib.auth.gr/record/284075>

Οικονόμου, Μ. (2010). *Το πρόβλημα της εμπορίας γυναικών: κοινωνιολογική θεώρηση και εκκλησιαστικές δράσεις* (Μεταπτυχιακή εργασία). Ανακτήθηκε από:

<http://ikee.lib.auth.gr/record/128849/files/GRI-2012-8332.pdf>

Παπαγιαννοπούλου, Μ. (2007). *Το φαινόμενο της διεθνικής σωματεμπορίας στην Ελλάδα και διεθνώς: Μελέτη*. Κέντρο Γυναικείων Μελετών και Ερευνών: Αθήνα.

Παπαδίνα, Κ. Μ. (2022). «*Απόψεις Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για την Έμφυλη Βία*». (Πτυχιακή εργασία). Ανακτήθηκε από:
<http://dspace.uowm.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/3547/Papadina%2c%20Konstantina-Maria%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Παπαδοπούλου, Δ. (2012). *Κοινωνιολογία του Αποκλεισμού στην εποχή της Παγκοσμιοποίησης*. Αθήνα: Τόπος & Δ. Παπαδοπούλου.

Παπαμιχαήλ, Σ. (2005). *Κοινωνικές αναπαραστάσεις της κακοποίησης των γυναικών από τους συζύγους/συντρόφους τους*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλας, Αντ. Ν.

Πάττα, Ε. (2014). *Η διακίνηση και εμπορία ανθρώπων (trafficking) ως μείζον κοινωνικό θέμα: Επανεξετάζοντας την πολιτική διαχείρισης και τις πρακτικές αντιμετώπισης του με την εφαρμογή προσανατολισμένων σε έργα (Projects) οργανωτικών διαρθρώσεων και στρατηγικών διαδικασιών* (Μεταπτυχιακή εργασία). Ανακτήθηκε από:
<https://ir.lib.uth.gr/xmlui/handle/11615/52873>

Πέτκογλου, Φ. Β. (2016). «*Η ενδοοικογενειακή βία ως κοινωνικό φαινόμενο, τα αίτια και η αντιμετώπιση της*» (Μεταπτυχιακή εργασία). Ανακτήθηκε από:
<http://ikee.lib.auth.gr/record/285220/files/GRI-2016-17545.pdf?version=1>

Ποθουλάκη, Α. (2017). «Διεθνική σωματεμπορία "Trafficking" και ηθικά ζητήματα» (Διδακτορική διατριβή). Διαθέσιμο από: Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών.

Ρωμανιά, Σ. Μ. (2011). *Σωματεμπορία* (Μεταπτυχιακή εργασία). Ανακτήθηκε από:

<http://ikee.lib.auth.gr/record/127429/files/GRI-2011-7392.pdf>

Σαλαμάνη, Χ. Ι. (2011). *Το έγκλημα της εμπορίας ανθρώπων κατ' άρθρο 323Α ΠΚ* (Μεταπτυχιακή εργασία). Ανακτήθηκε από: <http://ikee.lib.auth.gr/record/127430?ln=e1>

Σεραφείμ, Α., Χρήστου, Μ., Βλάχου, Ε. (2021). Εντοπισμός και Προστασία των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων. *Πρακτικός Οδηγός για Επαγγελματίες Πρώτης Γραμμής*, 1-159.

doi: [https://ekka.org.gr/images/KOINONIKON-](https://ekka.org.gr/images/KOINONIKON-PAREM-BASEON/%CE%95%CE%9C%CE%91/%CE%A0%CE%A1%CE%91%CE%9A%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%A3%20%CE%9F%CE%94%CE%97%CE%93%CE%9F%CE%A3%20-%20%CE%95%CE%9C%CE%A0%CE%9F%CE%A1%CE%99%CE%91%20%CE%91%CE%9D%CE%98%CE%A1%CE%A9%CE%A0%CE%A9%CE%9D_%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CF%8C.pdf)

[PAREM-](https://ekka.org.gr/images/KOINONIKON-PAREM-BASEON/%CE%95%CE%9C%CE%91/%CE%A0%CE%A1%CE%91%CE%9A%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%A3%20%CE%9F%CE%94%CE%97%CE%93%CE%9F%CE%A3%20-%20%CE%95%CE%9C%CE%A0%CE%9F%CE%A1%CE%99%CE%91%20%CE%91%CE%9D%CE%98%CE%A1%CE%A9%CE%A0%CE%A9%CE%9D_%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CF%8C.pdf)

[BASEON/%CE%95%CE%9C%CE%91/%CE%A0%CE%A1%CE%91%CE%9A%CE%](https://ekka.org.gr/images/KOINONIKON-PAREM-BASEON/%CE%95%CE%9C%CE%91/%CE%A0%CE%A1%CE%91%CE%9A%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%A3%20%CE%9F%CE%94%CE%97%CE%93%CE%9F%CE%A3%20-%20%CE%95%CE%9C%CE%A0%CE%9F%CE%A1%CE%99%CE%91%20%CE%91%CE%9D%CE%98%CE%A1%CE%A9%CE%A0%CE%A9%CE%9D_%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CF%8C.pdf)

[A4%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%A3%20%CE%9F%CE%94%CE%97%CE%93%](https://ekka.org.gr/images/KOINONIKON-PAREM-BASEON/%CE%95%CE%9C%CE%91/%CE%A0%CE%A1%CE%91%CE%9A%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%A3%20%CE%9F%CE%94%CE%97%CE%93%CE%9F%CE%A3%20-%20%CE%95%CE%9C%CE%A0%CE%9F%CE%A1%CE%99%CE%91%20%CE%91%CE%9D%CE%98%CE%A1%CE%A9%CE%A0%CE%A9%CE%9D_%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CF%8C.pdf)

[CE%9F%CE%A3%20-](https://ekka.org.gr/images/KOINONIKON-PAREM-BASEON/%CE%95%CE%9C%CE%91/%CE%A0%CE%A1%CE%91%CE%9A%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%A3%20%CE%9F%CE%94%CE%97%CE%93%CE%9F%CE%A3%20-%20%CE%95%CE%9C%CE%A0%CE%9F%CE%A1%CE%99%CE%91%20%CE%91%CE%9D%CE%98%CE%A1%CE%A9%CE%A0%CE%A9%CE%9D_%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CF%8C.pdf)

[%20%CE%95%CE%9C%CE%A0%CE%9F%CE%A1%CE%99%CE%91%20%CE%91](https://ekka.org.gr/images/KOINONIKON-PAREM-BASEON/%CE%95%CE%9C%CE%91/%CE%A0%CE%A1%CE%91%CE%9A%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%A3%20%CE%9F%CE%94%CE%97%CE%93%CE%9F%CE%A3%20-%20%CE%95%CE%9C%CE%A0%CE%9F%CE%A1%CE%99%CE%91%20%CE%91%CE%9D%CE%98%CE%A1%CE%A9%CE%A0%CE%A9%CE%9D_%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CF%8C.pdf)

[%CE%9D%CE%98%CE%A1%CE%A9%CE%A0%CE%A9%CE%9D_%CF%84%CE](https://ekka.org.gr/images/KOINONIKON-PAREM-BASEON/%CE%95%CE%9C%CE%91/%CE%A0%CE%A1%CE%91%CE%9A%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%A3%20%CE%9F%CE%94%CE%97%CE%93%CE%9F%CE%A3%20-%20%CE%95%CE%9C%CE%A0%CE%9F%CE%A1%CE%99%CE%91%20%CE%91%CE%9D%CE%98%CE%A1%CE%A9%CE%A0%CE%A9%CE%9D_%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CF%8C.pdf)

[_%CF%84%CE](https://ekka.org.gr/images/KOINONIKON-PAREM-BASEON/%CE%95%CE%9C%CE%91/%CE%A0%CE%A1%CE%91%CE%9A%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%A3%20%CE%9F%CE%94%CE%97%CE%93%CE%9F%CE%A3%20-%20%CE%95%CE%9C%CE%A0%CE%9F%CE%A1%CE%99%CE%91%20%CE%91%CE%9D%CE%98%CE%A1%CE%A9%CE%A0%CE%A9%CE%9D_%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CF%8C.pdf)

[%B5%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CF%8C.pdf](https://ekka.org.gr/images/KOINONIKON-PAREM-BASEON/%CE%95%CE%9C%CE%91/%CE%A0%CE%A1%CE%91%CE%9A%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%A3%20%CE%9F%CE%94%CE%97%CE%93%CE%9F%CE%A3%20-%20%CE%95%CE%9C%CE%A0%CE%9F%CE%A1%CE%99%CE%91%20%CE%91%CE%9D%CE%98%CE%A1%CE%A9%CE%A0%CE%A9%CE%9D_%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CF%8C.pdf)

Σουλή, Σ. (2019). *Αθέατη Βία, Η αγάπη δεν πρέπει να πονάει: Οδηγός Αυτοβοήθειας για κάθε γυναίκα*. Αθήνα: ANEMOS.

Σταύρακα, Δ. (2019). «Στάσεις και αντιλήψεις γυναικών που έχουν υποστεί έμφυλη βία σχετικά με την ψυχολογική και κοινωνική υποστήριξη που παρέχεται από τα Συμβουλευτικά Κέντρα Γυναικών. Η περίπτωση του Συμβουλευτικού Κέντρου Καστοριάς» (Μεταπτυ-

γιακή εργασία). Ανακτήθηκε από:

<http://dspace.uowm.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/2114/Dimitra%20Stavraka.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Στρατηγάκη, Μ. (2021). *Πολιτικές Ισότητες των φύλων*. 1η εκδ. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Σωτηρόπουλος, Ν. Ι. (2023). «*Η Κοινωνική Ιδιότητα του Πολίτη στην Ελλάδα: Κοινωνικά Δικαιώματα και Κοινωνικός Αποκλεισμός Μεταναστών*» (Διδακτορική Διατριβή). Διαθέσιμο από: Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών.

Τερζή, Α. (2019). «*Η έμφυλη βία, η ευαλωτότητα των προσφύγων γυναικών και ο ρόλος της Εκπαίδευσης Ενηλίκων: διερεύνηση των απόψεων επαγγελματιών που δραστηριοποιούνται στο προσφυγικό σε Κατερίνη και Θεσσαλονίκη*» (Μεταπτυχιακή εργασία). Ανακτήθηκε από: <https://apothesis.eap.gr/archive/item/147165>

Τσακλάγκανου, Γ. (2001). *Η Διεθνική σωματεμπορία – Trafficking*. Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι). Ανακτήθηκε από: https://www.kethi.gr/sites/default/files/wp-content/uploads/2009/07/153_DIETHNIKI_SOMATEMPORIA.pdf

Τσιάκαλος, Γ. (1999). *Ανθρώπινη αξιοπρέπεια, κοινωνικός αποκλεισμός και εκπαίδευση στην Ευρώπη στο Ανθρώπινη αξιοπρέπεια και Κοινωνικός αποκλεισμός– Εκπαιδευτική πολιτική στην Ευρώπη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Φερόνας, Α. (2019). *Κοινωνικός Αποκλεισμός και Κοινωνική Αλληλεγγύη στην Ελλάδα της κρίσης*. Αθήνα: Διόνικος.

Χαριστού, Κ. Ε. (2015). *Εμπορία ανθρώπων και σοματεμπορία* (Μεταπτυχιακή εργασία). Ανακτήθηκε από:

<http://ikee.lib.auth.gr/record/270277/?ln=el>

Χατζηαντωνίου, Α. (2018). *Η εμπορία ανθρώπων* (Μεταπτυχιακή εργασία). Ανακτήθηκε από: <http://ikee.lib.auth.gr/record/306009>

Clark, M. A. (2003). Trafficking in Persons: An issue of human security. *Journal of Human Development*, 4:2, 247-263. doi: 10.1080/1464988032000087578

Clarke, G., (1998), Non-Governmental Organizations (NGOs) and Politics in the Developing World, *Political Studies* 46:36-52.

Desfinitou, R. (1999). Trafficking: Brief Description of the General Staff in Greece in 1999, Greek Police Headquarters, Ministry of Public Order, Athens.

Gelles, R.J. (1997). Intimate Violence In Families. *Scientific Research Vol 4. No1*. doi: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/cbm.274>

Hauss, C. (2003). Civil Society. *Beyond Intractability*. Eds. Guy Burgess and Heidi Burgess. Conflict Research Consortium, University of Colorado, Boulder, doi: https://www.beyondintractability.org/essay/civil_society

Papanicolaou, G. & Boukli, A. (2019). Human trafficking in Greece. In: Winterdyk, John and Jones, Jackie eds. *The Palgrave International Handbook of Human Trafficking*. Palgrave Macmillan.

Patta, E. (2013). *Trafficking as a Major Social Issue in Greece*. Master Thesis, Department of Business Administration, Technological Educational Institute of Thessaly, Larissa, Greece.

Patta, E., Koffas, S., Papadimopoulos, I., Sdrolias, L., & Belias, D., (2015). Human Trafficking in Greece: Revisiting its Management Policies through the Implementation of Project-Oriented Organizational Structures. *Journal of Social Science for Policy Implications: Applied*, 2, 83-99. doi: 10.15640/10.15640/jsspi.v3n2a5

Patta E., Koffas S., Sdrolias L., Papadimopoulos I., Rolinek L., Aspridis G., Škodo-váParmová D., Gkountroumpi E., (2015), “Trafficking as a major social issue: Rethinking the management policy and practices to face this phenomenon, with the implementation of projects oriented organizational structures and strategic processes”, *Proceedings of the International Conference on Advances in Education and Social Sciences-ADVED'15*, OCERINT-International Organization Center of Academic Research, Istanbul, Turkey, 12-14 October, pp. 800-808.

Psimmenos, I. (2000). The making of periphrastic spaces: the case of Albanian undocumented migrants in the sex industry of Athens. In: Anthias F, Lazaridis G (eds) *Gender and migration in Southern Europe. Women on the move*. Berg, Oxford.

Russo, N. F. & Pirlott, A. (2006). Gender-based violence: concepts, methods, and findings, *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1087: 178–205. Doi: 10.1196/annals.1385.024

Smith, A. (1989). A review of the effects of noise on Human performance. *Journal Scandinavian of Psychology*, 30, 185-206. doi: <https://www.researchgate.net/publication/281269878>

United Nations (1995). *Beijing Declaration and Platform for Action: Fourth World Conference on Women*, 4-15 September 1995, [A/CONF.177/20]. New York: United Nations.

UN Women & ILO (2019). *Handbook. Addressing Violence and harassment against women in the world of work*. London: International Labour Organization (ILO)

Ververidis, S., & Varlamis, I. (n.d.). NON GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN GREECE GONE VIRTUAL. doi: <https://varlamis.dit.people.hua.gr/Varlamis-papers/C32.pdf>

Παράρτημα

Οδηγός Συνέντευξης

Φύλο:

Ηλικία:

Εκπαιδευτικό Επίπεδο:

Ιδιότητα στη ΜΚΟ:

Χρόνος εργασίας στη ΜΚΟ:

Έτος ίδρυσης:

- 1) Ποια είναι η διαδικασία που ακολουθείτε όταν κάποιο άτομο σας απευθύνει βοήθεια;
- 2) Τηρείτε την/τις ίδια/ες διαδικασία/ες εάν αντιληφθείτε εσείς ότι ένα άτομο κινδυνεύει από κύκλωμα trafficking; Κι αν όχι τι διαδικαστικό πλαίσιο τηρείτε σε αυτήν την περίπτωση
- 3) Ποιος είναι ο τρόπος της ενημέρωσης/κατάρτισης την οποία λαμβάνετε ως στέλεχος του φορέα;
- 4) Λαμβάνετε χρηματοδότηση για την υλοποίηση των δράσεών σας; Από ποιες πηγές; Τι είδους;
- 5) Όσον αφορά το κομμάτι της πρόληψης, η ΜΚΟ στην οποία εργάζεστε αναλαμβάνει δράσεις πρόληψης του φαινομένου; Κι αν ναι, τι είδους δράσεις;
- 6) Με ποιους τρόπους μπορεί ένας/μία ενδιαφερόμενος/η να ζητήσει βοήθεια από τη ΜΚΟ στην οποία εργάζεστε;
- 7) Θα μπορούσατε να μου αναφέρετε ποιες δράσεις/υπηρεσίες υλοποιείτε για τα θύματα Διεθνικής Σωματεμπορίας;
- 8) Σε τι βαθμό πιστεύετε ότι οι παροχές της ΜΚΟ στην οποία εργάζεστε είναι αποτελεσματικές για τον περιορισμό του φαινομένου στη χώρα μας;
- 9) Πιστεύετε ότι η ΜΚΟ στην οποία εργάζεστε, θα μπορούσε να γίνει πιο αποτελεσματική για τον περιορισμό του φαινομένου; Κι αν ναι, με ποιους τρόπους;

Σας ευχαριστώ πολύ